
PAGINI SCRISE
flacăra
almanah
DE CITITORI

ÎN ȚARA DE SUS A OLTENIEI

La Novaci, în Țara de Sus a Olteniei, odată dezlănțuită curgerea turmelor de bucălăi către bălțile Dunării, o liniște de început de lume instăpînește cugetul oamenilor. Cei plecați navigă în depărtarea lor, care le-a fost întotdeauna prielnică, întîmpinîndu-i adică nu cu grija că le va fi de lipsă invincibila iarbă, ci cu prea plinul nemuritor al pășunilor ; iar cei rămași sub poala muntelui, nevestele oierilor mai întîi, precum și bărbații care au ales drumul codrului, nu pentru a haiduci, ci pentru a trage lemnul din fuiorul fără sfîrșit al pădurilor, au răgazul acum să-și asculte cu mai multă evlavie petrecerea sîngelui prin tîmpla încrîncenată de răcoarea muntelui apropiat. Și, totodată, să-și întoarcă privirea cu mai multă speranță spre grădinile de minuni ale propriului suflet.

Dar asupra sufletului nostru comun, este lucru prea bine știut, nu ne putem apleca toți deodată, nu ne ajunge pentru a săvîrși și acest ritual doar liniștea amintită a cugetului, ci și o scînteie de lumină pe care unii o numesc har. Pentru că har se cheamă încrederea în puterea cuvîntului de a ne numi cu tărie obîrșia, mîndria de azi și sfiala firească față de ziua de mîine...

Înainte de a fi poezie, înainte de a se înveli, pentru ochiul străinului de locuri, în stihurile fără seamăn ale Mioriței, viața oierului este proză curată și aspră. Și ar trebui să înțelegem acest adevăr tocmai noi, cei care mai vedem turmele doar prin parbrizul unui automobil, retezîndu-ne zborul cu trecerea lor înceată de-a curmezișul șoselelor, sau de la fereastra aburită a unui vagon restaurant, adăpostindu-se de vînturi și zloată după rambleurile ocrotitoare ale căii ferate. O proză străfulgerată de gîndul că nenorocirea, cînd lovește în lumea tîrlașilor, croiește o urmă pe care numai trecerea anului mai poate s-o vindece. Fericirea, dimpotrivă, are aici chipul suav al icoanelor din care mîna unui meșter zugrav nu prea dus la biserică a izgonit sfinții și priveliștile închipuite ale cerului, slobozindu-și românul frate să are cîmpia, să iscodească lina apelor de sclipătul fără durată al peștilor și să se bucure, la petreceri lumești, de roadele viei și de femeia ce i-a fost hărăzită. Și aici, la Novaci, se pare că unul dintre învățătorii copiilor locului, Stanciu Dafinescu pe numele lui, a înțeles mai bine decît alții că rosturile vieții de zi cu zi a oierilor, silit să încapă în șirul nesălciu al vorbelor cît se poate de firești, poate împlini un mesaj de înaltă civilizație.

La acest mare imn pe care, la îndemnul secretarului general al partidului nostru am început să-l numim **Cîntarea României**, învățătorul Stanciu Dafinescu din Novacii Gorjului, așa cum poate și cum se pricepe, adaugă o strofă înălțătoare. Romanul lui pastoral, scris în nopțile lungi ale iernilor subcarpatice, este important nu numai pentru că istorisește în amănunțime existența de zi cu zi a tîrlașilor novăceni, de la nașterea lor și pînă la perindarea din viață, ci mai ales pentru că toate faptele istorisite, și cele mari, dar și cele mici, și cele cu adevărat destoinice, dar și cele mai puțin destoinice, toate, sînt prețuite mai ales prin prisma semnificației lor etice. Ceea ce face din **Bucălaia** — acesta este numele romanului pastoral al învățătorului Stanciu Dafinescu — un veritabil cod moral al comunității pe care o exprimă, ilustrat cu pilde ce amintesc de frumusețea tulburătoare a literei de început a caligrafiilor din vechime. În plus, Stanciu Dafinescu mai știe că nimic din ceea ce dezvăluie un sens al vieții tîrlașilor săi nu trebuie să se irosească prin uitare. Cît ar fi de măruntă o faptă, cît ar fi de insignifiantă o virtute a cugetului, fiind smulse din șirul zilelor și nopților unui om, din șirul anotimpurilor și anilor unei vetre de oameni, ele deschid în existență un gol peste care părțile împărțite nu se mai leagă. Aceasta fiind și cauza adîncă pentru care oamenii, cîteodată, nefiresc răsuciți în vremelnica lor dovedită, stau cu spatele spre viitor.

Dar viitorul acesta, așa cum îl înțeleg unii dintre noi, cei ce mai vedem turmele doar prin parbrizul unui automobil, retezîndu-ne zborul cu trecerea lor înceată de-a curmezișul asfaltului, sau de la fereastra unui vagon restaurant, ocrotindu-se de vînturi și zloată după rambleurile căii ferate, aparține el în egală măsură și tîrlașilor novăceni? Fără doar și poate, crede acest învățător al copiilor locului, Stanciu Dafinescu pe numele lui, izvoditor de cronică, născut în urmă cu o jumătate de veac și mai bine chiar în stîna din muntele Groapa Seacă. Nemurirea, mai crede el, aici, la Novaci, are două fără-de-capete și nu ne putem lecui de uimirea pentru tainele ei privind doar spre zarea din care se trage stirpea cea fără moarte a oierilor. Mai vechi decît alții pe lume, ei au pășit de mai multe ori decît alții într-o lume schimbată. Și vor păși și acum...

MIHAI PELIN ■

TIRIMI STĂPÎNI, TIRIMI CIOBANI...

(fragment)

...Moina nu prea îndrăznea să se așeze peste ținuturi. Din poalele munților, în jos, se topise zăpada, însă un vînt aspru storcea glia văzînd cu ochii. Colțul ierbii ieșea mai ascuțit decît acul de cusut și rămînea așa, gălbejit, că n-avea de unde suge putere. Nopțile reci lăsau spirculală de brumă, pîrlind aproape tot ce se încumeta să crească pe lumină de zi, și novăcenii așteptară ștergerea babelor din calendar, așteptară și venirea ălor 40 de mucenici, să bată cu maiele în pămînt, spre îngroparea frigului și scoaterea căldurii, dar zadarnică așteptarea! Vîntul făcea tot ce știa el: răsucea pulberea rece a drumurilor, zvîrlind-o în uscătura văzduhului, și cojea fețele îmbățoșaților ce-i stăteau împotrivă. Cîteodată părea bine-ha, să se-mbungineascǎ, și atunci coborau nădejdile în suflete, dar iarăși prindea putere fișcoarea, cufundind mai departe simțirea în robia răbdării. Și așa o ținu tot timpul. Nu era chip să crească iarba și pace!...

Tocmai apropierea lui Sîntgheorghe domoli asprealа primăverii și mult așteptatele moine învăluiră în cald meleagurile dinspre amiaza Paringului. În fiecare zi, roureli blînde botezau plaiurile. Pajiștile se-nviorară, iar orăcăitul buraticului sădi mai multă tragere de inimă în oameni. Ca prin minune, frunza fagului se-mpinse pînă la încleștarea cu brădetul, zăpada de pe padini se rupse în pîrtale, torinile dimprejurul stînilor îngîngiară și prinseră să ademenească ochiul ciobănesc. Zilele-și scurgeau clipele, mîncîndu-se unele pe altele. Din zările lăptoase ale amiazului și cele viorii ale asfințitului se așteptau să răsară cioporele de bucălăi, descătușate din copca iernatului, din străfunduri molatice de Banat, ori din șesuri aspre, dunărene. Rînd pe rînd, luară în piept calea întoarcerii cîrduri de plecători cu glas pierit de atîta chemare după mieluții căzuți pe mîna însîngerată a măcelarilor; măicuțe care-și încrucișau behăitul prelung cu țipătul odraslelor pierdute în forfota mersului; cîrduri de noatini zglobii care-și țopăiau tinerețea pe lîngă berbecii bufnați și sterpăturile date la o mie de draci, că nu legaseră și ele miel, în foalele pline de său.

Unele cioporare erau ogorosite de-a dreptul de stăpînii botezați de putrezala toamnei și fulgerați de gerurile lui ghenar, alături cu ciobanii. Altele se găseau în șiruinla vătafilor plătiți cu simbrii mai acătării. Cele mai multe însă căzuseră numai în grija ciobanilor-stăpîni. Unora nu le da mîna la alergătură sîmbriită, iar alții, chiar de-aveau cu ce să și-o plătească, nu se puteau despărți de ciobănie, făcea parte din ființa lor. Nu li se putea băga vină că se țineau de areapa cioporului ca soțiul de lîna oii!

Și vînzarea prisosului de mieluți chemase în întîmpinare și băcițe, pentru o mai bună rostuială a laptelui stors din pulpa încetărată a plecătorilor. De-aia se iveau, ici-colo, ridicate din tohoarce, capete îmbrobodite cu cîrpă neagră, culoare aleasă la poale de munte. Și de aruncai privirea peste întreaga suflare omenească, strajă a cioporelor, nu puteai osebi. Tirimi stăpîni, tirimi ciobani: la una erau îmbrăcați. Toți purtau țoale de cenușă, spintecate în peteici, cojoace care băteau a șindrilă afumată, opinci desplotogite și pălării scorțite de atîta im... Și joi dimineața, la capătul de lumină al satului, se văzură bucălăile lui Niculaie Bortea...

Zic bucălăile, pentru că în ăle 500 și ceva de oi, care încăputau cioporul, nu dovedeai una altfel: cap negriu cu bot cernit și buhos, coarne lăstărite în lături, ori răsucite pe după urechi, trup deșirat și-mbrăcat în lînă țărcoată, cu coada aproape la pămînt. Și cioporul, de-a valma oi fătate, noatini și berbeci, pătrunse în sat, cu nici o plecătoare, că Bortea nu-și vindea mieluții primăvara, amîna sorocul cuțitului cu cîteva luni. Înaintea bucălăilor călca legănat stăpînul, iar ele îndemnau după el, ca vrăjite. În răstimpuri, mai întorcea capul, să vadă nu cumva a dat pas prea mare trupurilor îngreuiate de atîta lînă? Nu cumva s-a destrămat coada turmei în care zăletesc crudele, numai ce fătate? Și dacă-i precum bănuiește, fluierături de ostoire zboară pe sub mustața-i corb, netusinată: „Nea bucălaie, mai încetunel!" Iar alături pășește lenevos Bălan, dulăul ăl mai vînjos. Alți doi, înspicați în părul lupului, străjuiesc arepile. Pe urmă de tot se tîrăște bătrînul Spiriu, cu lațele lui ciumpăvite...

Ilie Ghimbea și Nechit Vărău, ciobani de rost, adună urmaticile, spînzurînd pe subsuoară cîte un mielușel crudac, ostănit. Mai aruncă porunci și spre Turcuș, pucleul care se perpelește tot, îndemnînd, cu chemuire, bucălăile călcînd peste moagăre. În mijloc, ăi doi măgari, împovărați mătăhălos, înoată din greu prin valurile albe ale rîului viu. Cînd strînsoarea prinde să-i înece, ciulesc și împing cu boturile albicioase în trupurile oilor lenevite. Pe areapa stîngă se făcu o răsfirare. Unul dintre urecheați se lăsă către șanțul drumului, unde zărise niște ciulini crescuți pe zoană. Mai ager de ochi, Ilie îl văzu și strigă la el din răsputeri: „Stoa, la drum!" Sărmanul dobitoc își înghiți pofta și se abătu după cum îi poruncise vorba aspră, potrivnică. Și strînse din piele cînd umbra bîtei se ridică mult deasupra. De cîte ori n-a fost ea încercată pe spinarea frecată de atîta împovărare!

Bucălăile ostenite tăiară valea satului, tășindu-și catifea brumărie de colb, pe boturile întăciunite. Toți ochii le mîngîiau făula, toate gurile grăiau a mirare: „Iote bucălăile lui Bortea!" Sau: „Nu te-ai mai sătura sorbindu-le!..."

TIRIMI STĂPÎNI, TIRIMI CIOBANI...

În gura uliței, Bortea era așteptat de soață-sa Anuța și de ăi doi copilași, un băiețel de vreo zece și-o fetișoară care se căznea să termine cu bine clasa întîi. Niculaie își desfăcu brațele vînjoase și apucă în cuprinsul lor întreaga-i familie. Stampe lucii se rotunjiră pe obrajii rumeniți ai muierii și ai copiilor. Cît de fericită era Anuța că se afla din nou lîngă bărbatul ei! Cît de mult i-a purtat ea grija, cînd atîtea se mai pot întîmpla ciobanilor, doamne-ferește! Mulțumiți se simțeau și copiii sub aripa ocrotitoare a tuțului lor drag!

În fruntea bucălăilor, se-nfundară pe ulița strîmtă și adîncită sub bolți de flori în scuturare. Pînă cînd, dintr-un privar, unduiră glasuri în mlădiere de învîrtită. Era cîntecul venirii oilor de la țară și-l plămădeau fetele vecinului Ghenciu, ajutate de verișoara lor, Vetuța lui Năstacă. Familia lui Bortea se opri și sorbi din văzduh melodia ce plutea deasupra cioporului. Stătură locului și bucălăile, ajunse deja la poarta oblonită a stăpînului. Ciobanii încremeniseră și ei, dar inimi în piept nu mai aveau, le zburaseră spre casa din care izvorau împletiri fermecate:

Cetină de brad frumos,
Vin cioporele în jos,
Vin cirduri de la iernat,
De pe cîmpuri de Banat
Și din șesuri dunărene.
Depărtarea le tot cerne,
Domolit le este mersu
După cum le cheamă viersu.
Să ieșim în calea lor
Cu mireasma florilor
Că-s mioare ca-n povești,
Bucălăi novăcenești!...

Cîntecul se isprăvi. În suflete năpădiră păreri de rău. Clipele înălțătoare fuseseră scurte! Cele trei fete se-ndreptară spre ciopor cu un blid plin cu apa deochiului, în care pluteau cîteva fire de busuioc, ciucurite cu lînă roșie. Stropii vrăjiți se-mprindară peste oile tecăruite în strîmtoarea uliței. Apoi Anuța hiiți porțile grele în lături. Bucălăile tunară înăuntru, amirosind oborul demult părăsit. Ostănit de drum, întregul cioper se făcu polog. Cîinii, cu limbile blendărău, se traseră către umbra gardului, că primăvara prididea cu raze îndrăznețe. Ciobanii prinseră să descotoșmăneze măgarii de sarcină, în timp ce stăpînul își gugulea mereu copilașii pe care nu-i mai văzuse de la jumătatea lui făurar, cînd apropierea fătatului îl chemase la groase...

Cioporul lui Niculaie Bortea și altele vărsate în sat tot în la zi goviră așa un dărab bun de vreme, înfundate pe ulițe și prin oboarele caselor, pînd cînd începură a se dezmetici și fură împinse de puterea ciobănească spre coastele petecite cu ferigă tăioasă și cu tivitură de mestecăniș pe marginea făgetului. Așa că, pe cînd soarele alunecase bine pe dîra ce ducea în hăul asfințitului, bucălăile lui Bortea urcară către Botul Plaiului, de unde se vedea, atît de frumos, satul oierilor novăceni, cu casele șindrilite în acoperișuri repezi. Doar ici-colea, răsărea cîte-o fundoaie aprinsă de roșeața țiglei. Și nu trecuseră decît trei zile de cînd prinseseră a izvori cioporele dinspre șesuri, iar Plaiul se pătase deja cu zeci și zeci de nămeți umblători. Craiul zilei se rostogoli în marea roșie a apusului. Ciobanii fluierară a porneală. Oile se răsfirară și începură să piguleasCă, cu caznă, firișoarele de iarbă ce încercau să scoată capul plăpînd din pămîntul pietros. Amurgul încă nu răzbise să-nvăluie împrejurimile. Stăpînul își roti privirea, cît putu ea străbate. Zări după garduri, în Plaiul Mic, cioporele Drăbeștilor. Chiar recunoscu lătratul lui Brîncea, cîinele ăl mai bărbat al vestitului tîrlaș. Sub Piatra cu Fagu, bonceau bucălăile cumnaților Jimbu și Cheimău. Ale Prăznicenilor se văzură hăt, la Dealu cu Bradu, iar Bolboii și le lăsară către Pîrîul Tîrlelor. Cînd Bortea luă înțeles de izbînzile tîrlașilor ieșiți cu cioporele pe suhatul în devălmășie, își aținti uitătura în zarea de amiază, zăbrănită de amurgeala intrată în stăpînire. Căută așa în gol, mult timp, și cu ochii minții văzu cum din acele depărtări încețoșate musteau mereu bucălăi. Căci după răbojul lui, nici un sfîrtac nu veniseră de la iernat. „Unde-or încăpea doamne, atîtea bucălăi?!" — își arătă el îngrijorarea. Și teama îi era pe deplin îndreptățită. Nicăieri nu flăminzesc bietele cioporе, ca pe aste coaste, mult prea strîmte pentru potopitul spurc de oaie. Norocul lor, că se canonesc pe săcul prag doar o săptămînă, două, în trecere spre munte...

Pătruns de fiori, stăpînul își desproptí bîta din pămîntul asudat de lăsarea înserării, ca și cînd ar fi vrut să lovească în cineva vinovat, apoi scrută către areapa de jos, să nu nimerească cumva vreo jigodie de lup, cu gînd de-a hărtăci vreun miel. Lîngă o tufă de păducel, bătută de rosura vițelor, văzu pe Bălan mișcînd din coada adusă a măturoi. „Na Bălan!" — chemă Niculaie. Cîinele se uită o clipă la cel ce se îngrijește de bucătura lui zilnică. Apoi iarăși se gudură spre porcoiul țepos. „Machea ce-o fi lîngă ha tufă?" — se întrebă tîrlașul. Pe unul din ciobani îl deslușí la areapa de sus, iar pe celălalt în fruntea cioporului, așa că nu la vreunul din ei putea să dea cîinele din coadă. Roș la inimă, pășí măsurat către tufă. Dulăul își împărți privirea între păducelul pitic și stăpînul care se apropia. Ochiul lui Bortea se încordă prin întuneric, spre a dezvălui pricina ce-l făcea pe zăvod guduros. Apropiindu-se, ce să vadă?! În dosul grămezii înverzite, zăcea un ghemotoc de cojocel mițos, pe care Bălan îl amirosi, gudurîndu-se iar. Niculaie pipăi albitura cu capătul înverigat al ciomagului.

Mare îi fu mirarea, cînd din mițele răvășite sări capul zburlit al lui Liuță. Tuțu își privi feciorul, cu nedumerire, și încruntă sprinceana: „Ce-i cu tine, mă, aici ?" „Ei, venii și eu la bucălăi !" — rosti copilul, cu glasul sugrumat de teamă. „Cum veniși, așa, făr de poruncă ?" „Iote-așa, că nu mai poci de dragul lor !" „Mumă-ta știe de tine ?" „Îi spusăi că viu la ciopor și nu vru să mă lase, da eu fugii..." „Și unde stătuși tu pînă acum ?" „Pitulat în tufe, că-mi fu frică de bătaie..." „Păi, acuma nu ți-i frică ?" Copilul sări din culcușul lui și, cuprinzîndu-și tatăl de peste mijloc, îi suflă rugă în furca pieptului: „Tuțule, lasă-mă și pe mine să ciobănesc, că mă prăpădesc de-atîta dor !..."

Biruit, Niculaie prinse a rîde din toate puterile de om trupeș. Ciobanii trimeteau șuierături zburate peste ciopor, ca o chemare momită pentru inima copilului. Liuță nu mai putea de nerăbdare. „Hai, tuțule, dă-mi sloboadă să țiu areapa !" „Ia să-ți văd puterile !" — rupse tatăl învoiala. Și atîta așteptă ciobănașul. Înțolit cu bitușă și întărit cu ciomăgel șterpelit din podul casei, se strecură pe areapa descoperită, ocrotind cu pricepere înnăscută bucălăile ce-și amiruiau cina...

Luceafărul de seară își aprinse candela. Alte stele făcură la fel, întîi mai sfioase, apoi **din ce în ce mai îndrăznețe.** Luna nouă fugise demult pe alte tărîmuri. Bucălăile se dezmeticiră de-a binelea din buimăceala în care le aruncase drumul nemăsurat de lung, de la marginea țării, pînă-n pintenul muntelui. Răcoarea înnoptării și gustul dulceag al licăielii ingingiate le îndemnară pe păscut înfipt, mezdrind verdeața cu rădăcină cu tot. Își scuturau trupurile porcoite de lînă colbăită, iar din cînd în cînd, printre mestecătură și înghițeală, măicuțele își chemau mieluții prinși în mrejele cucăielii. Ciobanii înțelegeau a ce aduce beblăitul și veneau repede în ajutorul îngrijatelor: „Na-na, na-na ! Șugu-șu !" Dezmeticiții zmirciiau și se îndreptau spre ugerul cald. După o iufă de smocoteală, crudacii se lăsau din nou în moleșeala atîrnării. Iar cînd Rarița era de două staturi de om, întregul ciopor își muie pofta de porneală. Se strînse pe un pădeu, pînă-n revărsat de zori, cînd Bortea chemă copilul la el și-l culcă între pulpanele cojocului âl mare, luat de pe măgar. Era îngrijorat să nu i se betegească băiatul din răceala nopții. Tot atunci, Tărăboacă lătră de cîteva ori spre un feregar sfîrtecat de potecuțe. Din Plaiul Mic îi răspunse, în aceeași limbă, Vidra, cățeaua Drăbeștilor. Un huhurez buhui și el într-un fâgui pe calea lungă, de parcă ar fi îngînat lătratul cîinilor...

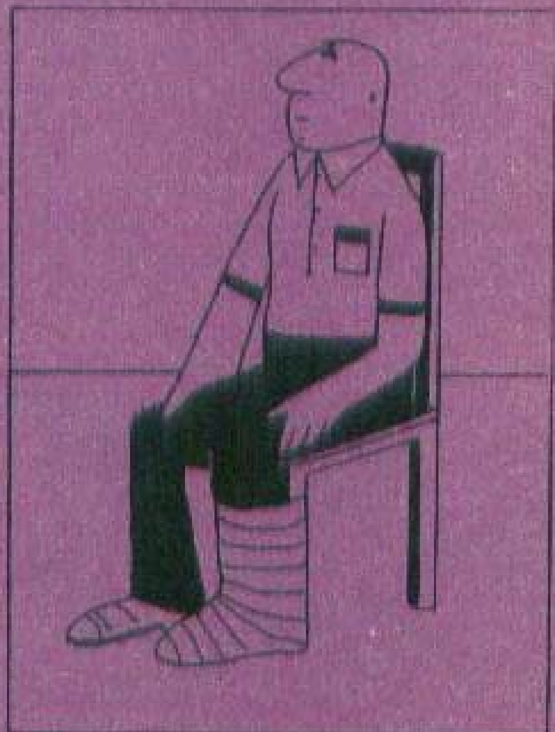
...Bortea își văzuse visul cu ochii...

STANCIU DAFINESCU ■

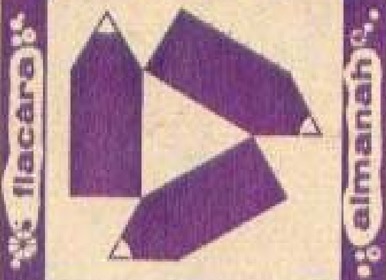
UMOR STRĂIN

(După revistele „NEUE BERLINER ILLUSTRIERTE", „KROKODIL" și „FÜR DICH")

DESPRE FOTBAL

Jocul cu mingea datează din antichitate. Fotbalul adevărat, în accepția de astăzi, a început să se joace în Anglia, în 1857, cînd au luat ființă primele cluburi de fotbal din lume (Cluburile „Sheffield" și „Hullam", ambele în orașul Sheffield).

În țara noastră, fotbalul a început să se joace în 1889, cînd un student, Mario Gebauer, venind în vacanță din Elveția, a adus prima minge de fotbal. În 1905 ia ființă în București echipa „Olimpia". Pe vremea aceea, echipa purta numele de adunătură. Al doilea oraș din România în care s-a înființat o echipă de fotbal este orașul Ploiești, a cărui „adunătură" era formată din străinii care lucrau în ramura petrolului.

În 1909 se organizează primul „campionat național". Cum însă numărul echipelor era mic, s-au jucat cîte două tururi și două retururi. Abia în 1921—1922 se poate vorbi de un campionat adevărat în România. Multă vreme, în fotbalul nostru „vioara întîi" a fost echipa „Chinezul" din Timișoara, care a cîștigat de 6 ori consecutiv și fără emoții campionatul țării. Odată cu înființarea „Diviziei naționale" (echivalentul categoriei A de astăzi), lupta pentru întîietate s-a dat în special între „Ripensia"-Timișoara și „Venus"-București. De atunci și pînă în prezent, campionatul s-a disputat de 60 de ori (inclusiv cel din 1980).

În anul 1872 s-a jucat primul meci internațional de fotbal, între Anglia și Scoția. Acest meci s-a jucat fără arbitru, deoarece abia în 1881 apar arbitrii. În 1894 portarul primește dreptul de a juca mingea cu mîna în careul porții.

Prima ediție a campionatelor mondiale de fotbal a avut loc în anul 1930 la Montevideo.

Intr-un articol consacrat ultimei ediții a acestor campionate, revista „Paris Match" relata că Federația Internațională de Fotbal are mai mulți membri decît Organizația Națiunilor Unite, respectiv peste 150. Numărul fotbaliștilor legitimați depășește 35 milioane. În medie, la fiecare meci de divizia A care se desfășoară în lume participă 25.000 de spectatori. Stadioanele cele mai încăpătoare există — firește! — în Brazilia, cu o capacitate totală de cca. 6 milioane de locuri; cel mai mare stadion din lume este stadionul MARACANA, de la Rio de Janeiro, care poate adăposti 220.000 spectatori.

În orașul Sydney (Australia) 22 jucători de fotbal au obținut dreptul de a fi trecuți în „Cartea recordurilor Guinness", ei alergînd 42 ore în urma balonului, depășind cu o oră vechiul record în materie. Rezultatul meciului maraton: 204 la 194.

Datele culese de Costel Munteanu

FABULĂ CU BUTURUGA MICĂ

— De nu vrei ca-n zicală s-o pățești,
Ai grijă-amice cum mă ocolești!
Strigă spre car o buturugă mică
Stînd neclintită-n cale, fără frică.

Dar carul, încărcat de grea povară,
Abia mergînd pe drumu-ngust de țară,
Atît de moale după multă ploaie,
O înfundă cu totul în noroaie.

Povestea contrazice, deci, zicala,
De-aceea carul scîrții MORALA:
— Să nu-ncerci să-i răstorni pe unul mare,
Cînd nu știi ce pămînt ai sub picioare.

DESPRE BARIERE

La bariera unei mici treceri de nivel
Peste-o cale ferată,
Ajunseră odată,
Din întîmplare, leul, boul și un cățel.
Cum drumul lor era pentru un timp tăiat,
Boul mai răbdător s-a pus pe așteptat.
Ceilalți, știindu-i felul, au izbucnit în rîs:
— Aici se-oprește, vezi bine,
Doar proastele bovine!
Iar ei trecură, unul pe sub altul pe sus,
Fără-a fi observat
Că vine în viteză un tren accelerat...

Văzînd sfîrșitul, zise cornutul cu ecou:
— La bariere parcă nu sînt atît de bou!

LICĂ PAVEL

MUZEE SUI-GENERIS

La Londra a fost amenajat un original muzeu al... pantalonilor. El posedă pantaloni care au aparținut unor celebrități din istoria lumii. Printre aceștia se află pantaloni care au aparținut lui Ludovic al XV-lea, Napoleon, Beethoven, Kant și alții.

La Ialta (U.R.S.S.) se află un muzeu al vinului. Aici sînt expuse și prezentate în colecție peste 50.000 de sticle de vin. Printre piesele mai interesante se numără o sticlă de vin de Xeres din anul 1775 și alta de vin de Tokay din anul 1892.

În orășelul Imperia (Italia) se poate vizita un muzeu rezervat exclusiv... spaghetelor, vestit aliment național italian. Aici sînt expuse cîteva mii de sortimente, tipuri, varietăți și preparate din producția proprie și internațională de spaghete.

La Delhi (India) există un interesant muzeu, care grupează păpuși din peste o sută de țări, avînd specificul respectiv și „vorbind" cîteva cuvinte în limba țării respective.

În orașul Gottwaldov (R. S. Cehoslovacă) este amenajat un muzeu al pantofilor. Aici este expusă încălțăminte din toate vremurile, de la sandalele egiptene, purtate de supușii faraonilor, pînă la pantofii moderni ai zilelor noastre.

La Leningrad (U.R.S.S.) există un muzeu de istorie al circului unic în lume.

Pe lîngă Imprimeria națională din Franța funcționează un original muzeu al caracterelor tipografice, cunoscut și sub numele de „tipotecă", care reunește seturi complete de litere și caractere din toate scrierile lumii, inclusiv cele antice, care, la vremea respectivă, erau dăltuite în piatră sau înscrise pe pergament.

În orașul Ulm (R.F.G.) există un muzeu consacrat pîinii și produselor de panificație. Exponatele sale vorbesc despre apariția și evoluția fabricării pîinii, punînd totodată la dispoziția publicului rețete și metode contemporane de pregătire a produselor de panificație.

La Bruxelles există un muzeu al cartofului, deschis din inițiativa unui tînăr institutor britanic, Thomas Hughes. Muzeul reconstituie „aventura" cartofului, de la descoperirea miraculoasei plante cu tuberculi în munții Anzi și aducerea ei în Europa în anul 1530, în tolba unui călugăr-soldat, pînă în zilele noastre. Acuzat atunci de vrăjitorie, pe motiv că ar declanșa lepra și ciuma, a fost disprețuit și condamnat ca „măr al diavolului". Cartoful a reușit să găsească și protectori, cîștigînd la început încrederea curților regale, apoi preferințele omului de rînd, pentru a deveni în final o personalitate de „primă mărime". Fiind element de bază al alimentației, nu lipsesc de la muzeu sfaturile practice referitoare la cultura și modul de preparare în diferite rețete a cartofului.

În localitatea vest-germană Steinheim am Albach (landul Baden-Württemberg) a fost inaugurat un original muzeu amenajat într-un crater format în urmă cu 14,8 milioane de ani, prin impactul produs de căderea unui meteorit. Exponatele prezintă diferite faze ale cercetărilor vulcanologice întreprinse în această zonă.

În localitatea Pizen (R.S. Cehoslovacă) se bucură de un mare succes muzeul berii, unde pot fi văzute instalații complete de fabricare a berii, care erau folosite în urmă cu sute de ani, un atelier de dogărie, o colecție de halbe, sticle de bere, precum și inelul de fier pe care era obligat să-l poarte, ca semn al oprobriului public, orice producător de bere care falsifica băutura.

COSTEL MUNTEANU
Galați

MICA PUBLICITATE

● Vînd ieftin grup vocal nou zero înregistrări. Aștept provincia.

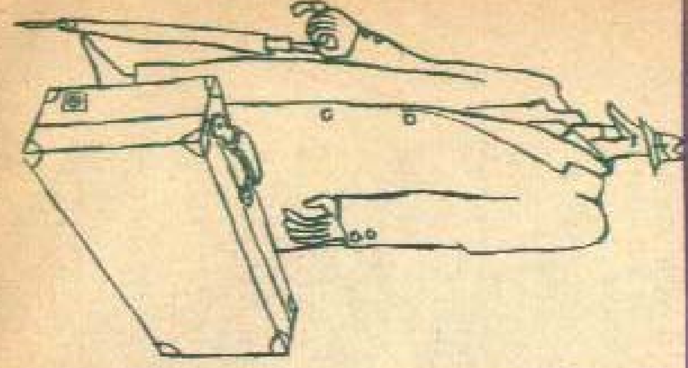
● Muzeul Literaturii Incomparabile cu sediul în strada Sin Arion nr. 10 achiziționează manuscrise semnate de Angel Grigoriu, Romeo Iorgulescu, Mircea Blok, Victor Brătulescu, Aristide Mircea, Harry Negrin, Eugen Rotaru, Fred Firea. Se primesc, de asemenea, și obiecte care le aparțin, inclusiv autoturisme. Posesorii lor se pot adresa zi și noapte la sediul muzeului, secția clasici, subsecția în viață.

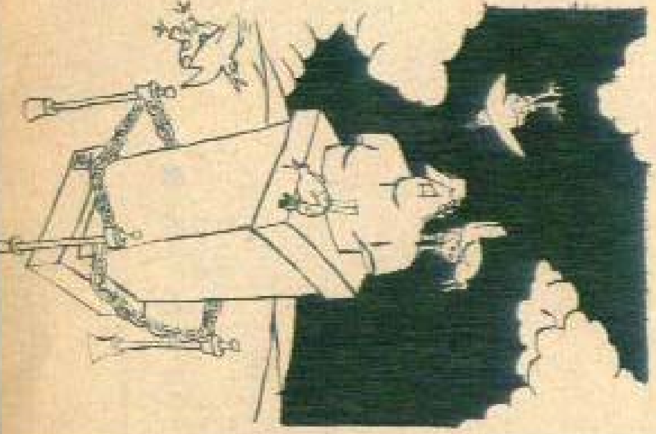
● Pensionar, singur, nefumător, execut traduceri texte muzică ușoară din italiană, engleză, franceză, precum și retroversiuni, contra cameră, eventual și pensiune.

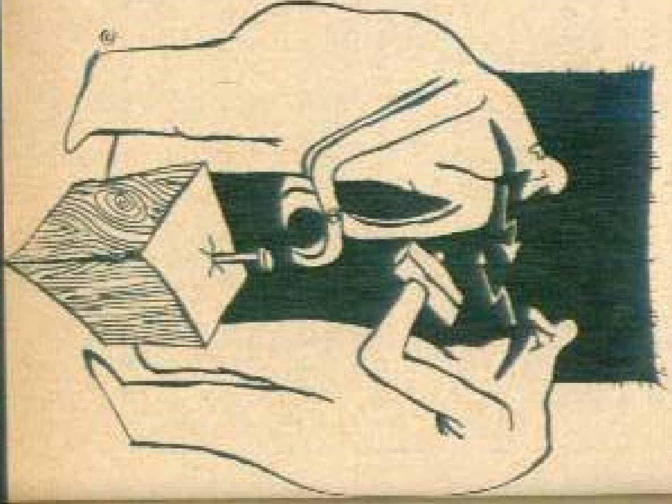
● ARIESO (Agenția Română de Import Export Soliști Orchestre) organizează concurs de selecție a unui interpret de muzică ușoară și populară pentru turneu Elveția. Concursul constă în întrebarea : capitala Elveției este Geneva sau Zürich ? Se poate consulta bibliografie.

● Electrecord, în colaborare cu Asociația Apicultorilor, afiliată la Apimondia, organizează un concurs de creație de muzică ușoară cu tema „Harnici ca albinele". Partitura și textul se vor trimite într-un plic închis, care va purta un moto, după care se va telefona cine sînt autorii. Juriul competent va fi format prin tragere la sorți dintre cîștigătorii Pronoexpres.

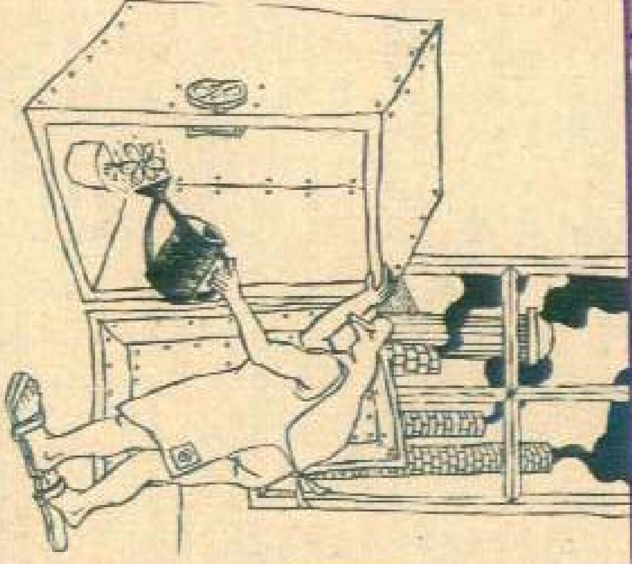
VALENTIN MUNTEANU

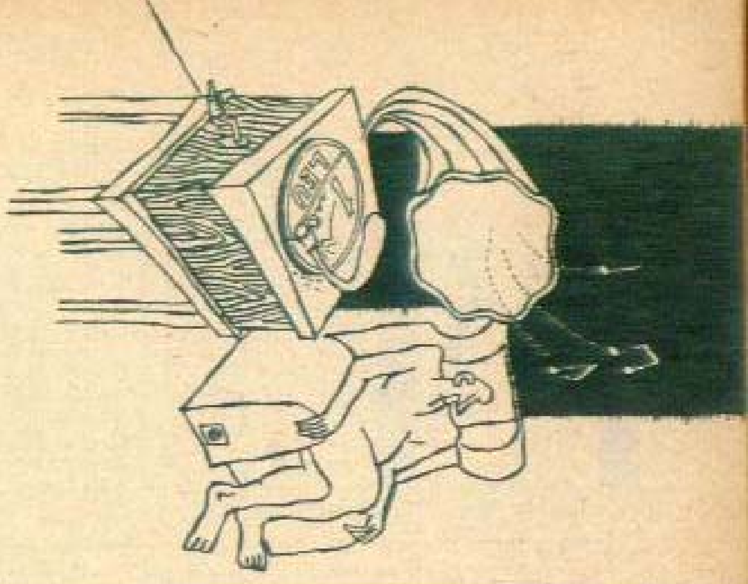

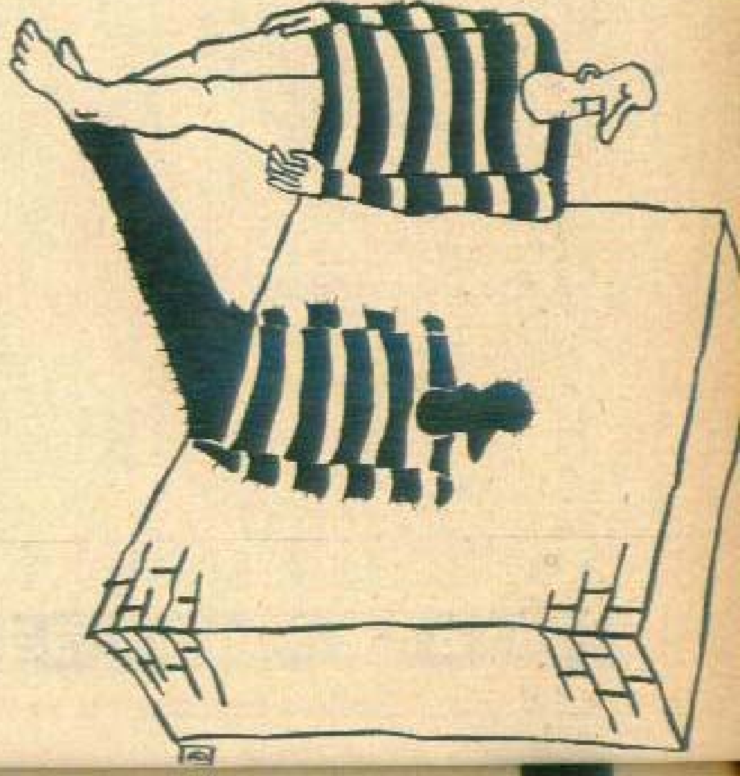

racul

ION BARBU

GOSPODĂREȘTI...

Păstrarea paltonului. Primăvara dăm jos paltonul. Vorba este unde îl păstrăm ? Acasă, în șifonier, pînă la iarna viitoare, se șifonează. Și, pe urmă, ce ne facem cu călcatul ? La cooperative se primesc și paltoane, dar numai pentru confecționat, nu și călcat. De aceea ne-am gîndit la o altă metodă de păstrare a acestei îmbrăcăminți care ține de cald : odată dezbrăcat, paltonul se dăruiește unui nepot cu aceeași talie. Nu are decît să-și pună el problema păstrării și a călcatului. Apoi se comandă la croitor un altul nou. Și pînă fixează meșterul data probei, pînă o face și o repetă (sau o amînă de nenumărate ori), trece primăvara, trece vara, trece toamna. Și astfel paltonul stă în atelier, unde, dacă se șifonează, meșterul îl calcă. Pe gratis. În plus, chiar dacă noul palton se confecționează dintr-o stofă mai puțin rezistentă, ține cîțiva ani buni. Ține pe manechinul din atelier !

Curățatul covoarelor. Din cînd în cînd se face curățenia generală a locuinței. Cu această ocazie se curăță covoarele, deoarece musafirii au venit la petreceri cu copii și cu noroi pe pantofi. Oaspeții, pe urmă, au plecat, dar le-au rămas urmele. Desigur, covoarele pot fi duse la „Nufărul", la curățat, dacă nu s-a completat capacitatea curățătoriei, dispar petele și, în locul lor, drept compensație, pot să apară găuri, care nu se mai scot cu nici un chip. Pentru evitarea unui asemenea risc, după apusul soarelui, se ia covorul în spate și se lasă în curte, singur, pe bara de metal. După aceea, dacă nu-l mai găsiți peste un minut, înseamnă că tocmai a fost curățat de tot. Iar atunci, ca să vă mai alinați supărarea, vă spuneți :

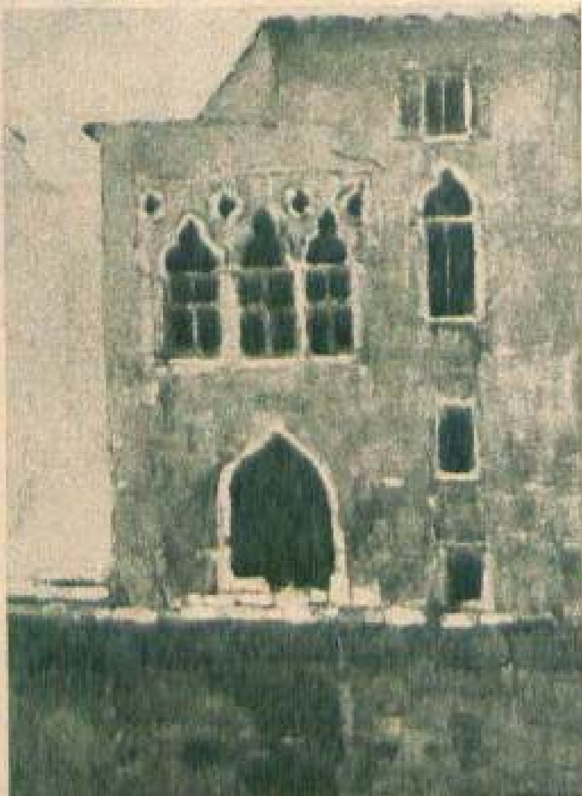
— Să văd pe ăla de l-a luat unde îl dă să-i scoată petele !...

Și urmăriți-l.

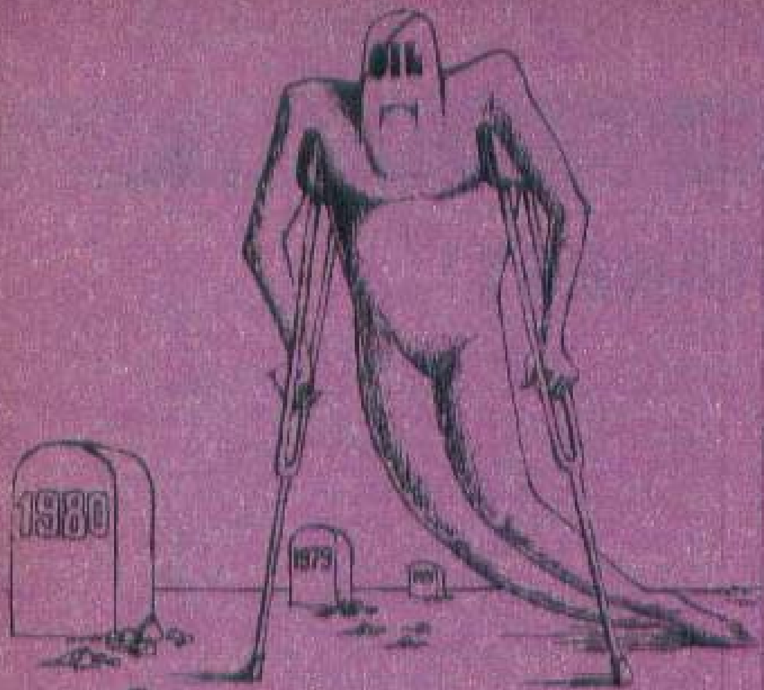
Zugrăvitul apartamentului. O dată la cîțiva ani mulți își zugrăvesc locuința, deoarece s-au cam înnegrit pereții. Această operațiune, însă, n-o poate face soția, pînă acum neexistînd mașini de văruit, la priză. De aceea apelați la specialiști, adică la cei de la ICRAL. Aici vi se pretinde un aconto și răbdare, pînă vă vine rîndul. Iar rîndul poate veni tocmai prin anul 1982, cînd pereții n-o să mai aibă nevoie de zugrav, ci de tencuitor. Atunci vă adresați unui meșter particular. Omul vine acasă, măsoară și apoi vă spune un preț atît de exagerat încît pînă și pereții se albesc la față. Și încă pe gratis !

Repararea umbrelei. Uneori, primăvara plouă. Pe vreme urîtă îți trebuie neapărat o umbrelă care să se deschidă și să se închidă la moment. Dacă apărătoarea de ploaie nu îndeplinește aceste condiții elementare, trebuie reparată. Nu costă mult, în raport cu pingelele care vor fi înlocuite la pantofi după atîtea drumuri la atelier, pentru a se reintra în posesia umbrelei. Că ba „acum ne apucăm s-o reparăm" !, ba că „nu este aici responsabilul să ne scoată material de la magazie !", ba „este gata, cum să nu, dar, **momentan**, nu știm pe unde am pus-o !", etc. Și, așa, vine vara, cînd nu mai trebuie umbrelă, atunci ploile fiind mult mai rare chiar decît sucul sau pepsi-ul. Deci, singura soluție, dacă ai o umbrelă defectă, este s-o duci, nu la atelier, ci la frizer. O așezi în cuier, ochind alta în perfectă stare, adusă de un alt client. Iar la plecare, o iei pe aceea, în clipa cînd posesorului i se dă pe față cu colonie și are ochii închiși. Altfel, te poți alege cu umbrela lui, numai pe spinare !

V. D. POPA ■

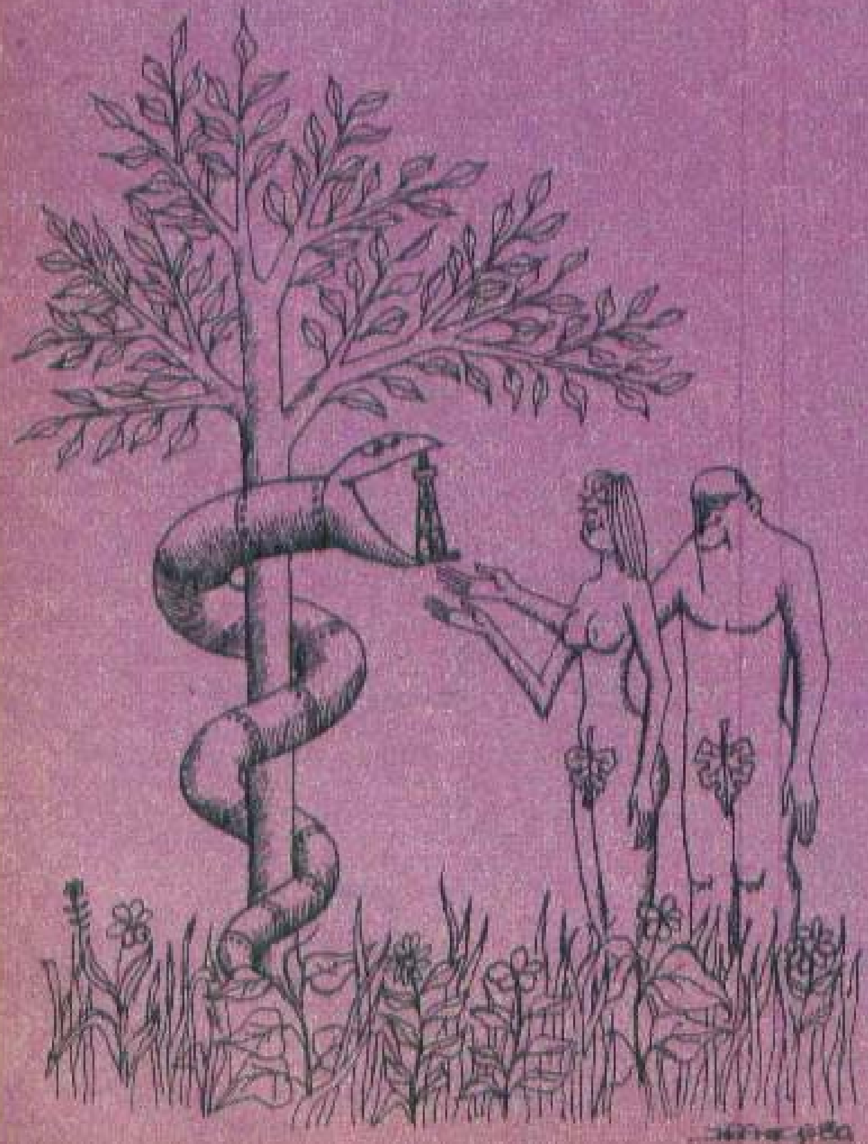
Teodor Răducan : Veneția în ianuarie

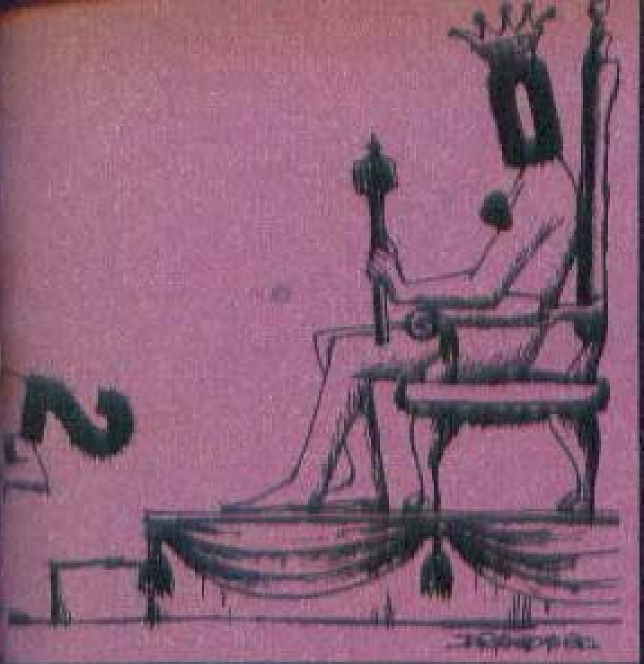

1980

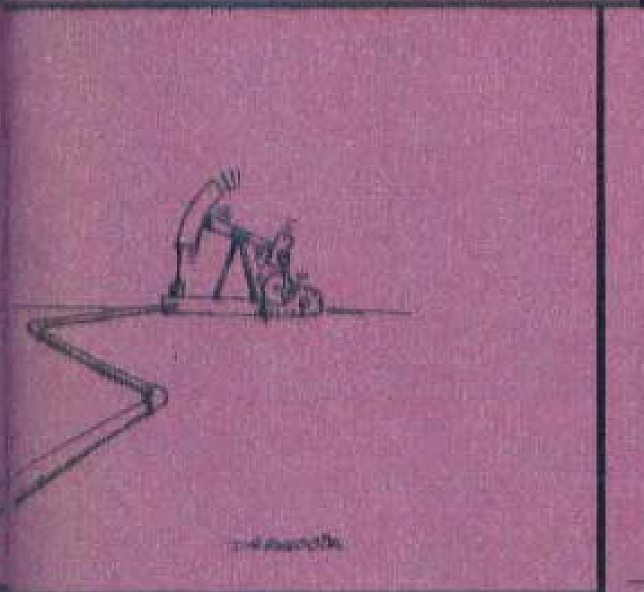
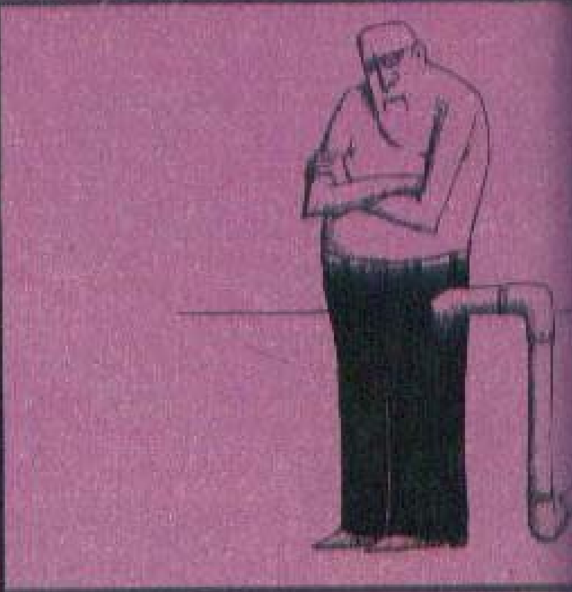

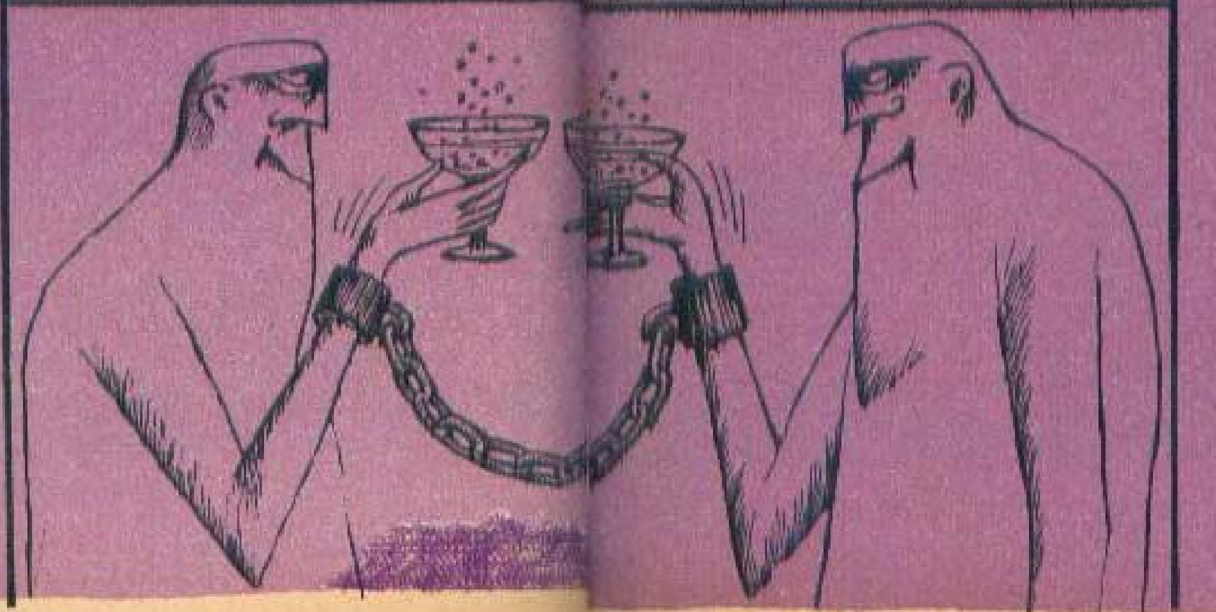
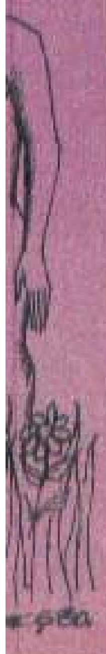

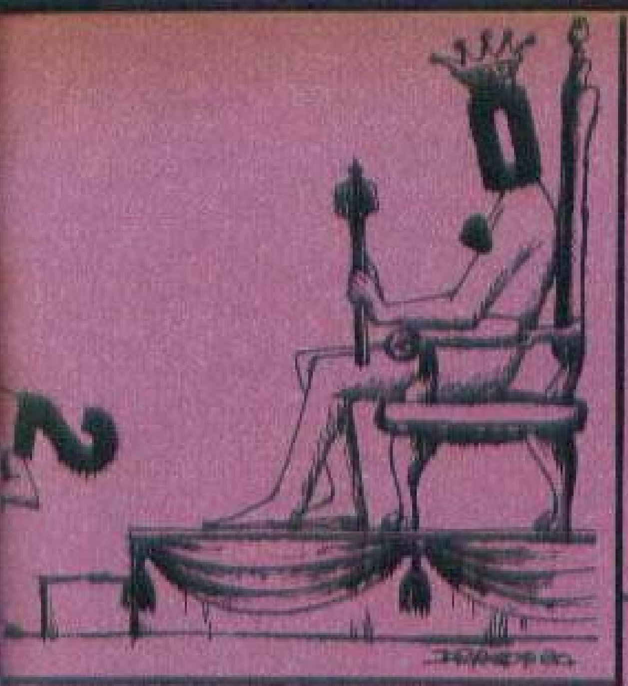

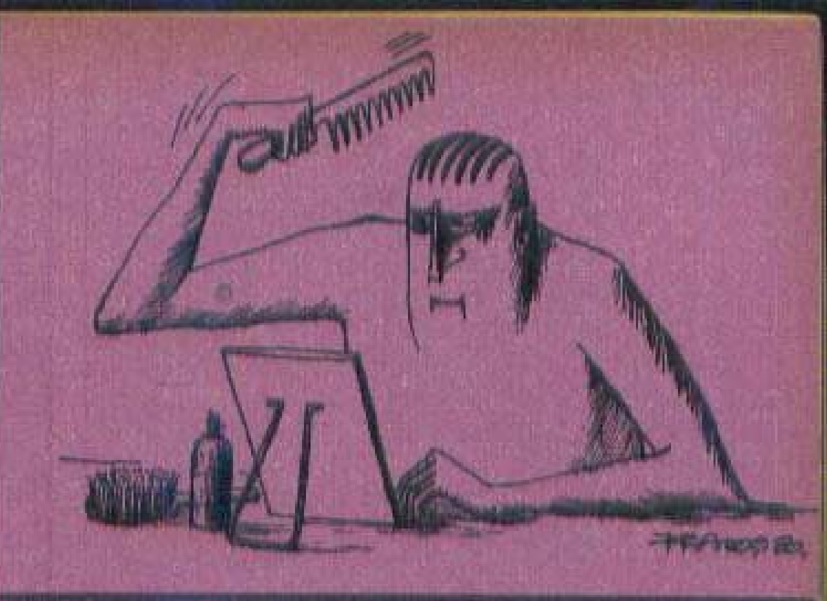

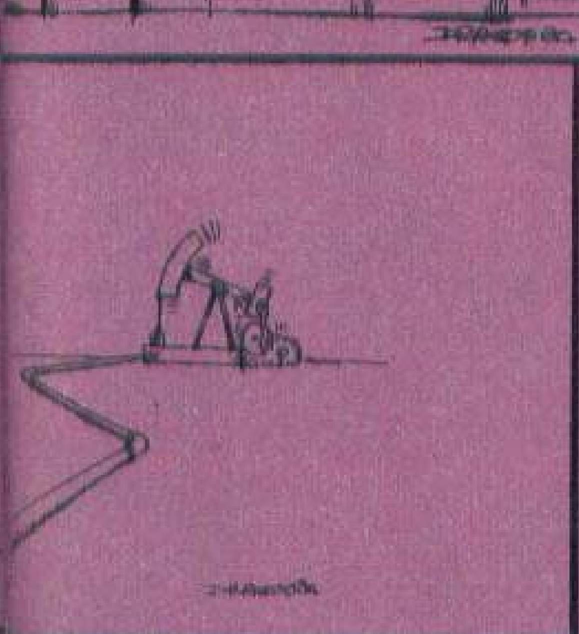
racul

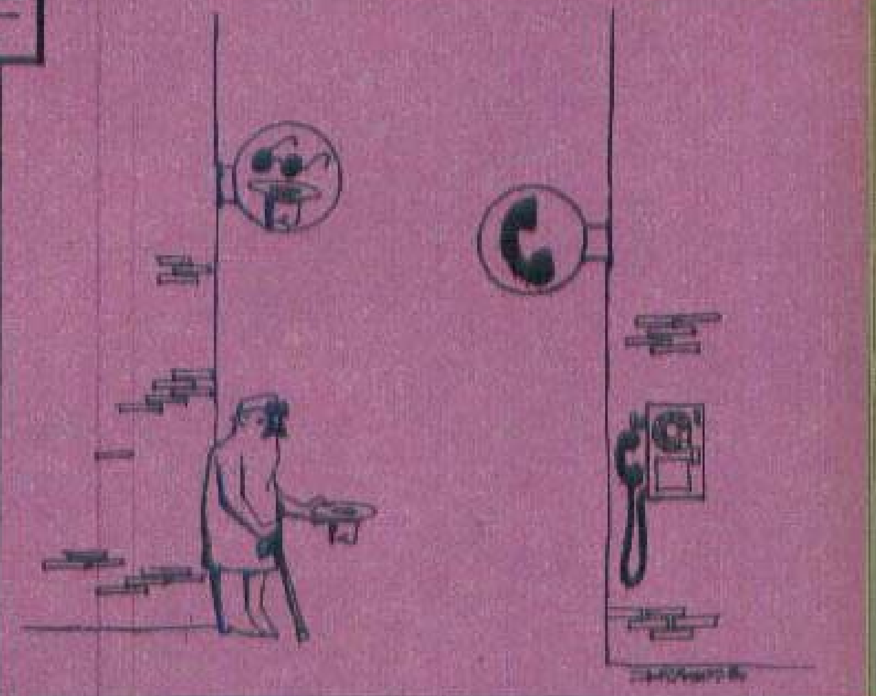
ANTON DRAGOȘ ■

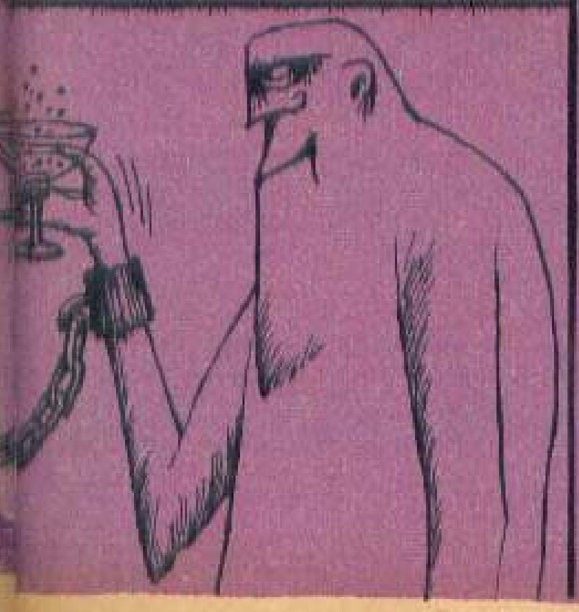

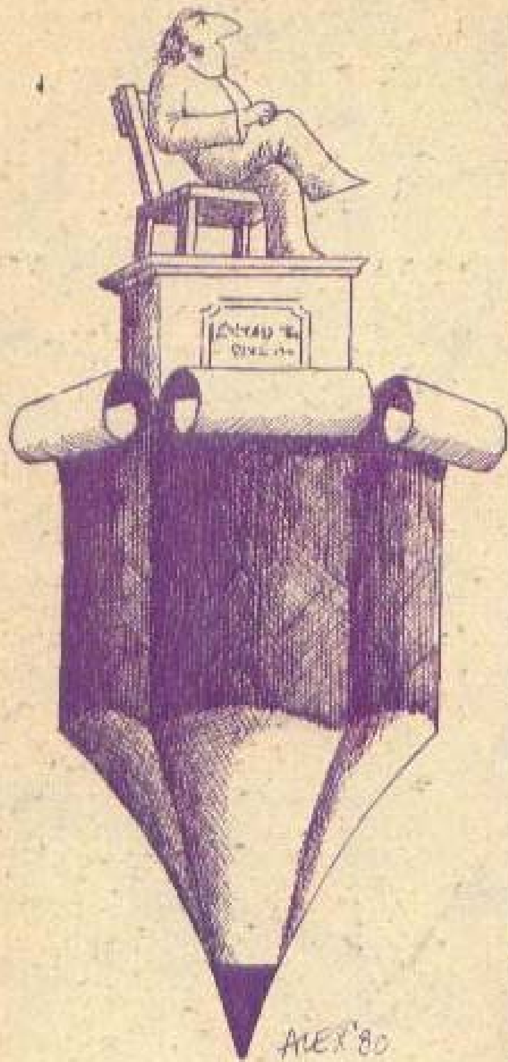

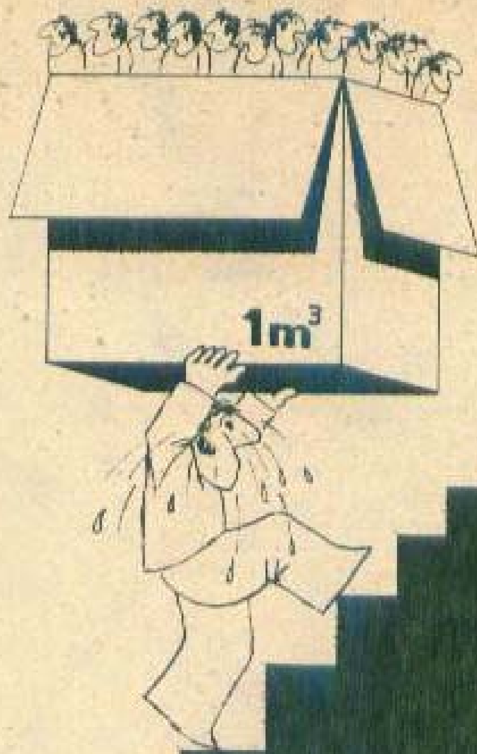

ANTON DRAGOȘ

COGITO, ERGO SUM...

racul

AUREL ȘTEFAN ALEXANDRESCU

MODA ȘI FLUTURII

Nu putem face abstracție de aranjarea podoabei noastre capilare. Un fapt important în ținuta de ansamblu a unei femei ce se vrea cu orice chip modernă.

Aflăm. atît din reviste cît și prin viu grai, de la una din maestrele în ale frumosului de la coafura „Athene Palace", Jeni Putinică, cîteva amănunte în această privință. Ea însăși, una din persoanele ce-și aranjează clientela în ultima linie a modei, nu numai în ceea ce privește aranjarea cîrlionților, a ondulelor, deci a bigudiurilor, ci în primul rînd în privința culorilor sau a

MODA ȘI FLUTURII

nuanțelor. Pentru că, în acest sezon, culoarea are un cuvînt greu în moda coafurii. Se poartă părul auriu, lung. Se poartă părul roșcat tițian, ondulat și lung.

Părul să fie mai puțin coafat căci permanentul foarte creț nu mai e în vogă. Acum, în vogă, rămîne fantezia. Și asta nu e rău. Ea presupune un efort în crearea coafurilor frumoase, a acelor coafuri care să se potrivească atît cu figura cît și cu vîrsta, dar, mai ales, cu nuanța preferată. Atenție la lungime! Se poartă părul lung, rulat, sau strîns în cocuri grațioase (atunci cînd ai un păr de culoare deschisă). Dar poate fi lăsat și liber, pe spate. Părul roșcat e bine să-l ondulăm puțin dacă dorim să fim la modă!

A revenit coada de cal în toate nuanțele. Dar nu și pentru toate vîrstele. Coada de cal va fi prinsă cu minunate accesorii, ce pot înlocui binecunoscuta cordeluță.

Cocurile sînt moderne. Ele depășesc linia clasică. Se compun cu mai multă trudă și, mai ales, cu ajutorul cuiva. Nu trebuie decît să privim fotografiile, ce încearcă a explica ceva din linia lor, și vom observa cum se fac. Fie un coc foarte simplu, abia adunat pe ceafă în două ace de păr, fie unul sofisticat, prins cu 4 sau 5 clame, piepteni, funde, flori etc. Pornește de la tîmple, eliberînd fruntea, luminînd-o. Rulăm șuvițele înspre spate, le împletim, sau, pur și simplu, ridicăm părul cu cîteva clame viu colorate (pe care trebuie să le asortăm culorii ochilor, a veșmintelor ce le purtăm) și ridicăm apoi părul ceva mai sus de ceafă, sau chiar pe mijlocul capului. Atenție, accesoriile pe care le folosim sînt foarte importante! Ele nu sînt deloc de neglijat: înfrumusețează și întineresc. Dacă nu le avem, dacă nu avem nici suficientă fantezie și dibăcie ca să ni le confecționăm singure, trebuie să ne consolăm. Comerțul nostru este destul de slab aprovizionat la acest sector și nici designerii în cauză nu se grăbesc a ne ajuta ca să fim în ton cu moda. Atunci? Dacă nu ne plac clamele din lemn, plastic sau metal vopsit ale particularilor, dacă nu ne plac nici pieptenii în game variate de culori făcuți tot de ei, vom apela la flori naturale. Ele rămîn mereu la modă. O floare multicoloră, o floare roșie, galbenă sau albă, dar neapărat naturală. Vom sublinia astfel prospețimea părului și a noastră.

Se mai poartă fluturii zmălțuiți sau bătuți în pietre strălucitoare. Ce păcat că nu ne putem prinde în păr și fluturi vii!

CORNELIA BARBU ■

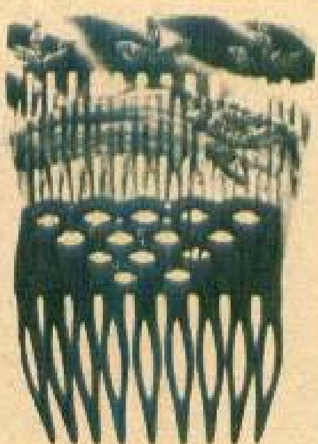

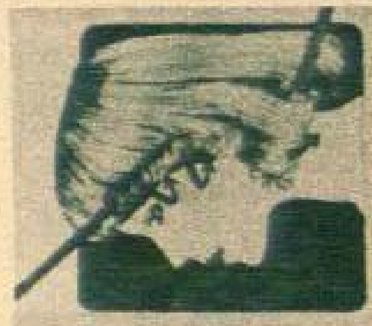

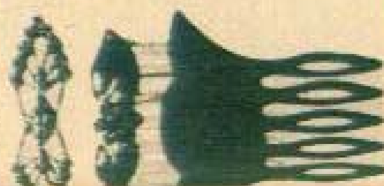

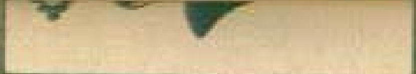

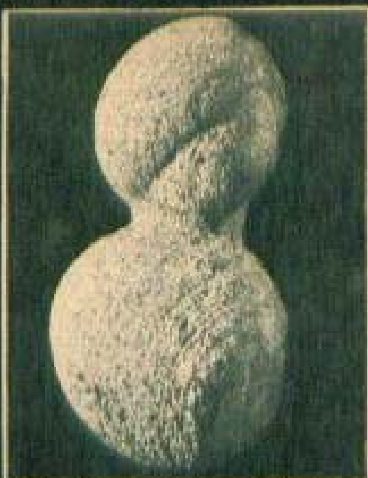

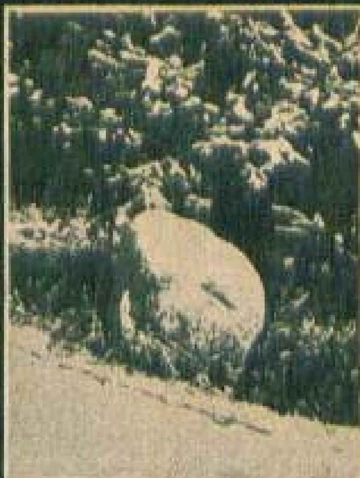

Zina

Somnul

MAI EXISTĂ ENIGME ?

MICROLIȚII

Adeseori întîlnim prin satele din zona carpatică, uneori și prin cele de cîmpie, tot felul de pietroaie culese din albiile rîurilor sau scoase din maluri. Ele sînt puse la vedere, în fața stîlpilor de poartă, prin curți și grădini, la capătul scărilor, lingă fîntîni sau la margine de drumuri. Și scopul lor apare astăzi pur ornamental, dar se presupune că acest obicei își are obîrșia într-un deosebit cult al pietrei, răspîndit odinioară la pelasgii care populau pe la începutul neoliticului spațiul carpato-dunărean. Peste pelasgi s-au suprapus tracii, ca strat etnic. Ei au preluat și au amplificat cultul pietrei, devenind, cu circa 3 000 de ani î.e.n., poporul dolmenelor, menhirelor și al megaliților carpatici. Uneori istoria îi consemnează în continuare alături, sau chiar îi confundă pe traci cu vechii pelasgi, sub denumirea de belasci sau balasci, apoi velasci sau valasci, deveniți ulterior vlahi sau valahi. Se pare că odată cu numele am moștenit din strămoși și acest cult al pietrei.

Unii susțin că asemenea pietroaie sînt de factură antropică, deci că ar fi fost realizate sau fasonate de către om. Scepticii, însă, contestă amestecul factorului uman în realizarea pietrelor-idoli, fie că ar fi vorba de megaliții carpatici, fie că ar fi vorba numai de acești *microliți*, denumire foarte inspirat atribuită de geologul Ioan Chintăuan pietroaielor de care ne ocupăm. Chiar dacă microliții pe care i-am cercetat sînt într-adevăr de proveniență pur naturală, rămîne totuși de necontestat faptul că ei au creat și mai provoacă încă o neobișnuită atracție. Am întîlnit țărani în căutare de piatră de construcție, care, dînd peste asemenea microliți plurifigurativi, au renunțat să-i mai spargă, dimpotrivă, le-au găsit un loc de cinste în gospodărie, instalîndu-i uneori în fața stîlpului de lemn din bătătură.

Asemenea pietre, de foarte diferite dimensiuni și cu extrem de variate forme, primesc de obicei o denumire izvorîtă dintr-o asemuire la îndemîna fecundei imaginații a țăranului nostru. Poți fi sigur că printre ele vei întîlni tot felul de reprezentări ale unor animale reale sau fantastice, personaje din basme și o întreagă gamă de tipuri umane, uneori grotești. Microliți poți întîlni foarte des pe Valea Jiului, în zona Tîrgu Jiu, pe Valea Oltului, la Sălătrucel și Berevoiești, pe Valea Teleajenului, la Izvoarele și Homoriciu, pe Valea Trotușului, la Asău, Leorda și Dărmănești, sau în zona Bistriței, la Sărata, Sărățel, Galații Bistriței și Domnești. În aceste locuri, ei au fost deja semnalați prin diferite publicații, dar, de fapt, se găsesc mai peste tot prin satele noastre. Poate că ar trebui cercetați și catalogați, dar sînt cu miile și ar fi destul de greu să-i poți afla pe toți, neinduli-se o prea mare importanță în afară de valoarea lor strict afectivă.

Dar dacă asemenea microliți au fost culeși de la suprafață și li se poate acorda oricînd atributul de „joc al naturii", multe alte pietre din gresie, avînd mărimi diferite și forme foarte variate și curioase, au fost scoase la iveală cu ocazia săpăturilor arheologice, fiind găsite alături de urme materiale aparținînd celor mai vechi populații de pe teritoriul țării noastre. Foarte multe astfel de pietre, de fapt statuete dintr-o geologie arhaică, au fost scoase din dealul Istrița, ele găsindu-se însă și în alte locuri din țară. Faptul vine în sprijinul afirmației anterioare, prin care se susține că populațiile de origine tracă își găseau în aceste pietre, de obicei figurative, reprezentarea unor zei-idoli, ele constituindu-se în subiect de adorație mitico-religioasă. Dacă privești o astfel de piatră din betoane arhaice, pe care poetul Ion Gheorghe a pus-o în valoare sub numele *Zina*, te uluiește reprezentarea sintetic-figurativă și gîndul te duce la Brâncuși, ce sculpta simple forme care să sugereze idei (v. *Domnișoara Pogány*). Străvechiul cult al pietrei a continuat, deci, de-a lungul unui fir al cărui capăt de început se află undeva în lumea tracilor, iar celălalt, trecînd pe la daco-geți, ajunge azi la noi, românii.

Constantin Brâncuși, crescut într-un mediu rural, poseda din tinerețe o deosebită atracție pentru astfel de pietroaie. În timp ce lucra la ansamblul sculptural de la Tîrgu Jiu, sculptorul a adunat din peregrinările sale pe Valea Jiului sumedenie de pietre de rîu, pe care le-a a-

Dolofanul

Cocoșul

Inscripții pe microliți

ranjat cu grijă prin grădina casei în care locuia atunci. O fotografie a unui microlit, cules și pus în valoare de însuși Brâncuși, ne-a parvenit prin grija unui fost colaborator al său. Faptul cred că este semnificativ, atestînd existența unor actuale reminiscențe ale cultului pietrei în pături destul de largi, și nu trebuie să ne mirăm cînd vom intîlni astfel de pietre așezate ornamental în unele gospodării.

Vom ilustra materialul de față cu două asemenea piese, alese nu numai pentru frumusețea lor, ci și pentru faptul că sînt semnificative și reprezentative. DOLOFANUL este un microlit așezat în mijlocul unei pajiști din curtea unei gospodării din Izvoarele, sat de pe Valea Teleajenului. Din punct de vedere geologic, este un așa-numit „trovant" [1]. Ca tip de trovant, este o concrețiune complexă, formată prin situarea în apropiere a mai multor centri-germeni, uniți ca urmare a creșterii concrețiunii prin acțiunea carbonatului de calciu, în condiții fizico-chimice favorabile. Formarea unui astfel de microlit se datorește deci unor procese naturale clare și evidente. Și dacă formarea este perfect explicată științific, atunci selectarea, păstrarea și punerea în evidență ridică unele probleme pentru a căror rezolvare ar fi necesar un studiu elaborat de specialiști ai mai multor discipline. Cu atît mai mult cu cît *Dolofanul* poartă și unele înscrisuri pe care am încercat să le prezint în fotografia pusă cu amabilitate la dispoziție de prof. Călin Turcu din Vălenii de Munte, unul dintre cercetătorii microliților de pe Valea Teleajenului. COCOȘUL este un alt microlit, aflat în livada unei case din satul Homoriciu, tot de pe Valea Teleajenului. De astădată nu mai este vorba de un trovant, ci de o piatră desprinsă prin spargere — întîmplătoare sau voită — prezentînd o ciudată asemănare cu un cap de cocoș ținînd ochii deschiși. Cu oarecare bunăvoință, putem distinge suprapunerea figurii principale pe un al doilea cap de cocoș, de astădată avînd ochii închiși. Nu este cazul să intrăm în semnificațiile posibile ale acestui microlit.

Întîmplări și simple jocuri ale naturii? Poate că da. Dar oare ce resorturi intime au condus la punerea acestor microliți în valoare? Numai dorința de estetică a făcut pe unii gospodari de acum sau de odinioară să disloce, să care și să aranjeze cu multă trudă astfel de pietroaie, cîntărind uneori pînă la o jumătate de tonă? Efortul apare mult prea mare pentru o finalizare doar aparentă. Dacă-l întrebi pe cel care a plantat un microlit, asupra motivului determinant, foarte adesea îți va răspunde: „Mi-a plăcut!", sau „Puteam să-l las acolo?", „Trebuia să-l pun la un loc mai de cinste!". Unele pietroaie par să fie foarte vechi. De cînd stau acolo? — întrebi. „Dar cine să mai știe? Așa am apucat din moși-strămoși!". Dacă insiști și pui prea multe întrebări, omul devine închis, bănuitor. Consideră poate că este numai o problemă a lui, personală, și asta îi atinge unele resorturi intime, poate tulburătoare și probabil greu de exprimat, rămînînd nelămurite chiar pentru el însuși.

Cînd eram de o șchioapă, bunicul meu scotea piatră de construcție din albia Trotușului, pentru temelia unei noi case. A găsit și doi trovanți, unul sferic și altul ovoidal, pe care i-a plantat ulterior, cu grijă, de o parte și de alta a scării de intrare. Eu, care participasem la găsirea, transportul și plantarea lor, l-am întrebat pentru ce a procedat astfel. M-a mîngîiat pe cap, dar nu mi-a răspuns. A zîmbit așa, fugitiv și blajin, mai mult către sine. Acum cînd îmi revăd amintirile cu ochii minții, acele pietre — sferă și ovoid — îmi apar ca o traducere plastică și geometrică a sacrei perechi primordiale: El și Ea, Soarele și Luna, Făt-Frumos și Ileana-Cosînzeana. Dar oare asta vroia să însemne zîmbetul întors al bunicului?

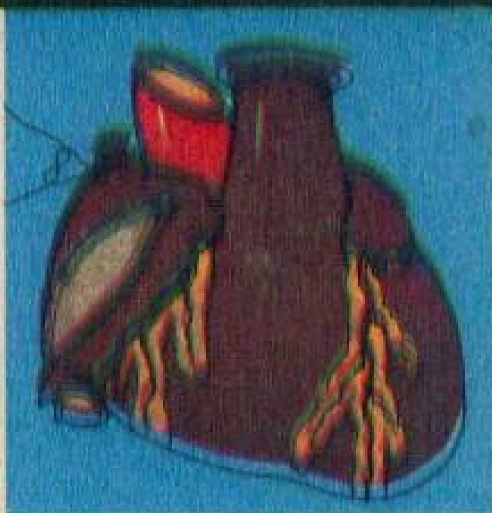
Cred că de aceea nu am putut niciodată să trec nepăsător pe lîngă acești microliți.

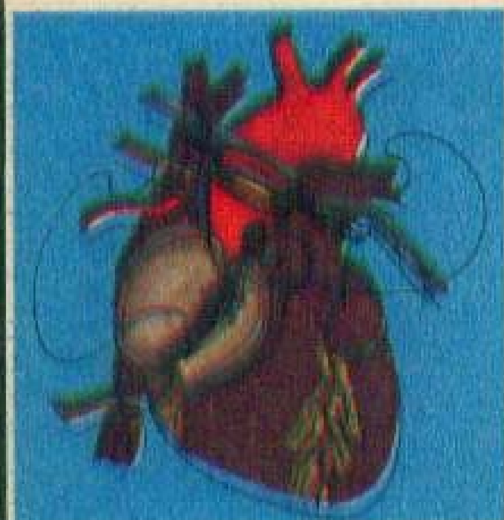
Ing. **SILVIU DRAGOMIR** ■

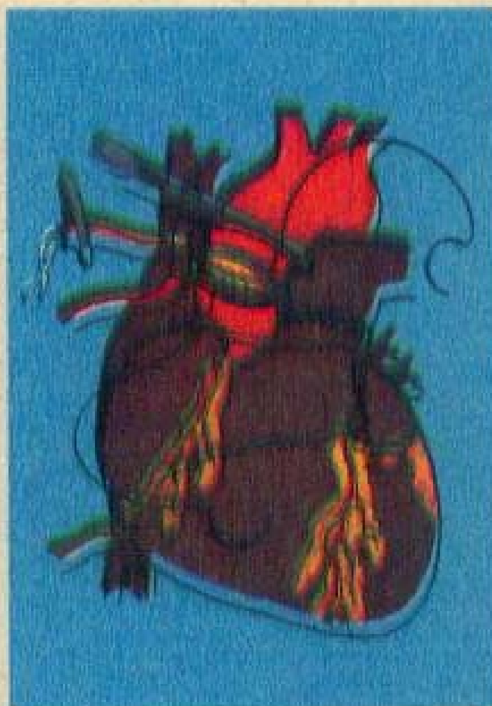
[1] Porțiune mai puternic cimentată din cuprinsul unui zăcămînt de nisip presat sau unei gresii friabile.

Diverse schițe marcînd momente operatorii din tehnica transplantului de cord

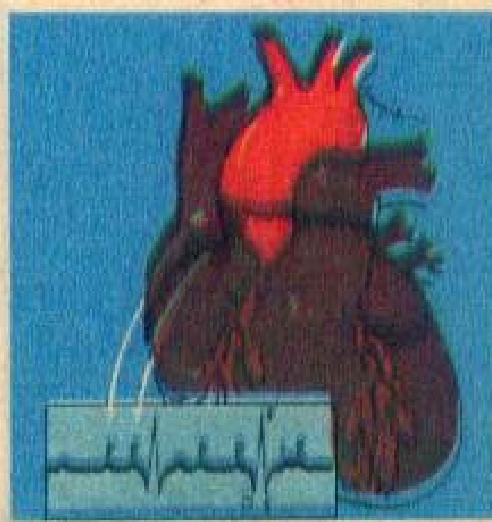

Inima — motorul central al făpturii umane. Pe suprafața ei se văd arterele coronare unde se produc infarctele de miocard care duc la „griparea" sau „blocarea" provizorie sau definitivă a acestui motor

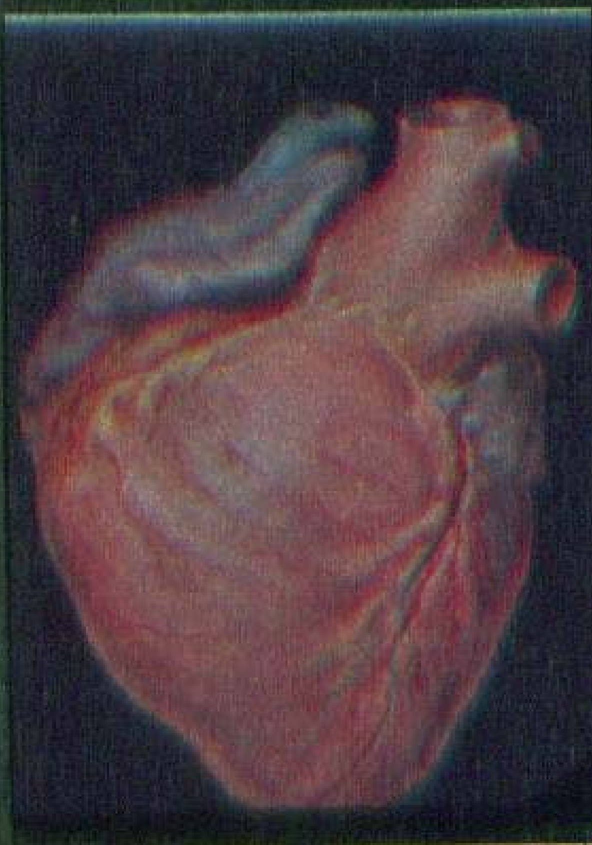
Inimă artificială produsă de W. Kolff în mîna însăși a autorului

2 MARI BOLI
2 MARI PROBLEME

Prezent și viitor în materie de boli cardiovasculare și cancer

Diverse schițe marcînd momente operatorii in tehnica transplantului de cord

nima — motoul central al ăpturii umane. Pe suprafața ei e văd arterele coronare unde e produc infarctele de miocard care duc a „griparea" au „blocarea" provizorie sau definitivă a acestui motor

inimă artificiă produsă de . Kolff în nimă însăși a autorului

Dacă cineva ar frunzări impresionanta literatură medicală, care s-a scris pe mapamond numai în ultimele trei decenii, respectiv de la 1950 încoace, ar fi indiscutabil frapat de două obsedante laitmotive, care se mențin cu obstinație în primul plan al lumii medicale: boli cardiovasculare și cancerul. Dealtfel, aceste boli ocupă și primele două locuri în ierarhia mortalității din țările civilizate. Și pentru că nu ne-au mai rămas decît două decenii pînă la sfîrșitul acestui secol, merită, cred, să facem succinte incursiuni asupra situației în care ne aflăm în materie de boli cardiovasculare și, în special, asupra acestui fulger mov care este infarctul, ca și asupra perspectivelor previzibile ale medicinei în acest domeniu. Același lucru îl vom face și în legătură cu acest „The Big

2 mari boli, 2 mari probleme

Cancer", respectiv cu marele cancer, cum a denumit actorul John Wayne această cumplită boală, cu care s-a luptat aproape 15 ani, și care în cele din urmă avea să-l răpună, în 1979.

Astăzi știm că inima reprezintă un adevărat miracol biologic, un adevărat viscer mirabilis al organismului uman. Acest organ, cu un volum ceva mai mare decît al propriului pumn, nu se odihnește absolut niciodată, contractîndu-se și decontractîndu-se mereu, din momentul stabilirii circulației în cursul vieții embrionare și pînă la moarte, trimițînd într-una în sistemul vascular în jur de 60–70 ml sînge pe fiecare contracție, numărul acestora fiind de circa 70 pe minut. Din acest motiv, **noțiunea de inimă se identifică aproape, și asta în mod absolut firesc, cu aceea de viață.** Toate elementele sale componente se află într-o perfectă continuitate anatomică și într-un perfect sinergism funcțional, desfășurînd energii incredibile, raportate la un organ volumetric atît de mic. Pentru fiecare contracție, inima desfășoară un lucru mecanic de aproximativ 250–300 g/m, ceea ce, pentru cele circa 100 000 de contracții dintr-o singură zi, înseamnă un lucru mecanic de 29 000 kg/m. Posibilitățile de adaptare funcțională ale inimii sînt de-a dreptul uimitoare. Experiențe extrem de spectaculoase au demonstrat faptul că inima unui cîine de numai 8 kg poate prezenta, în condițiuni de efort, variații adaptative ale debitului, ce se situează între 200 ml pe minut și 3 000 ml pe același interval de timp, fără apariția nici a unui semn de insuficiență. Acest lucru este întru totul valabil și la om.

Ei bine, acest extrem de perfecționat, de elastic și de robust motor din economia biologiei umane se încadrează din ce în ce mai dificil în ritmul alert, și implicit angoasant, precum și la bombardamentul de stresuri pe care îl impune civilizația ultratehnicizată a lumii moderne. Din acest motiv, s-a ajuns în situația paradoxală, în virtutea căreia bolile cardiovasculare, și anume ateroscleroza, infarctul de miocard, cardiopatia ischemică, hipertensiunea arterială, ca și hemoragia și tromboza cerebrală, depășesc în zilele noastre ravagiile pe care în trecutul îndepărtat le făceau ciuma și holera. Referindu-ne la o singură boală din acest sextet funest, și anume la infarctul de miocard, vom preciza că, din anul 1930 și pînă în prezent, aproximativ 30 de milioane de oameni și-au pierdut viața, ca urmare a acestei realități patologice de altfel cel mai temut dintre cavalerii de coșmar care țin trena acestei mirese funeste care este ateromatoza, pe bună dreptate denumită boala secolului. În fiecare zi mor de infarct de miocard aproximativ 550 de persoane, firește, la nivel planetar. În ultimii zece ani, de exemplu, numărul celor decedați prin această boală a progresat, într-o țară ca Franța, cu 47 la sută, ceea ce, trebuie să recunoaștem, este absolut cu totul relevant. În zilele noastre, 17 la sută dintre parizieni prezintă o anomalie sau o boală cardiovasculară și, începînd cu pragul fatidic de 60 de ani, 38 la sută dintre francezi cunosc deja rigorile acestor boli, care se constituie, în consecință, chiar sub ochii noștri, într-o autentică pandemie a secolului nostru.

Numai în S.U.A. — și această țară se află totuși pe locul II în ceea ce privește mortalitatea pe plan mondial în materie de infarct — bolile cardiovasculare pretind o jertfă anuală de aproximativ un milion de victime. Astăzi, nu mai este un secret pentru nimeni, ateroscleroza, această boală care de fapt așterne patul tuturor celorlalte boli cardiovasculare, reprezintă un produs negativ al civilizației noastre, o autentică rugină biologică, o autentică poluare a structurilor noastre vasculare, o boală cu accentuate valențe de periculozitate socială, un morb cu profund caracter endemic și pandemic, de care trebuie să ne ocupăm așa cum ne-am ocupat și ne ocupăm încă de ciumă, de holeră, tuberculoză, malarie și sifilis. **Este, de aceea, pe de-a-ntregul greșit să credem că spectrul epidemiilor de odinioară, cu rol atît de nefast în istoria omenirii, s-a stins în întregime, din moment ce așa-numitele boli ale civilizației, între care fac parte și bolile cardiovasculare, fac victime în număr tot așa de mare ca și temutele epidemii de odinioară.**

Pe bună dreptate, oamenii de știință încadrează bolile cardiovasculare în categoria bolilor civilizației, pentru că **s-au constatat paralelisme frapante între gradul de civilizație al unei țări, între standardul său economic și mortalitatea prin aceste boli.** Mai mult chiar decît atîta, cînd acest standard a regresat pe moment — așa cum s-a întîmplat cu țările scandinave în cursul ultimului război mondial — a regresat în același timp, în paralel, și curba mortalității prin boli cardiovasculare. Din acest motiv, dilemele pe care le exprimă undeva doctorul Gunar Björk, care, referindu-se la infarct, se întreabă **„dacă (în acest caz — n.n.) este vorba despre o boală, sau mai bine-zis despre un mod de a trăi"**, sînt totuși perfect plauzibile.

Un simplu extras dintr-o declarație a Comitetului Executiv al O.M.S. ne va edifica asupra importanței care trebuie acordată bolilor de inimă, și în special prevenirii lor, operație care trebuie începută în plină tinerețe, fapt în general complet ignorat. „Cea mai mare epidemie a omenirii — boala de inimă, cardiopatia ischemică sau cardiopatia coronariană — a atins proporții enorme, lovind tot mai mulți oameni tineri. Ea va avea ca rezultat, în anii următori, **cea mai mare epidemie cu care a fost confruntată vreodată omenirea**, dacă noi nu vom fi capabili să răsturnăm această tendință prin cercetări concentrate asupra cauzelor și prevenirii ei". Infarctul de miocard în special, care, alături de alte boli cardiovasculare, suprimă oameni în plină vigoare fizică și în plină creativitate intelectuală, aidoma unui fulger mov care carbonizează acest nobil motor al vieții, reprezintă de fapt o sinistră ironie la adresa condiției umane și a acestor inimi încă viguroase, care capotează și care, exact cum se exprimă Stamler, sînt încă prea bune pentru a muri, respectiv „to good to die". Este interesant de semnalat faptul că o serie de boli cardiovasculare devin și mai nocive, potențîndu-se reciproc, în cazul cînd realizează corelații maligne între ele. Miasnikov vorbește, în acest sens, despre un adevărat trio sinis-

tru, în componența căruia intră ateroscleroza, insuficiența coronariană și hipertensiunea arterială, trio care duce în enorma majoritate a cazurilor spre exitus, respectiv spre moarte.

Să vedem, în continuare, ce întrevăd științele medicale pentru ameliorarea situației în care ne aflăm în materie de boli cardiovasculare, atît pe linie de diagnostic, cît și de terapie, la sfîrșitul secolului în curs. În primul rînd, vor fi realizate progrese substanțiale în domeniul chirurgiei cardiace în general, cît și al transplantului de cord în particular, pe de o parte prin perfecționarea tehnicilor operatorii și a instrumentarului și, pe de alta, prin perfecționarea metodelor de imunosupresie. **La ora actuală, după cum știm, ne aflăm într-un moment de recul, de meditație retrospectivă sau de espectativă armată pe marginea chirurgiei transplantului de cord**, ca urmare a faptului că, din cei peste 400 indivizi care au suportat o asemenea intervenție operatorie, numai unul singur, și anume celebrul Emmanuel Vitria din Marsilia, se mai află în viață, la peste un deceniu de la operație. Impasul care a generat această situație ține, desigur, de temutul ca și de tenacele fenomen de respingere care, nu poate fi încă bine stăpînit și, implicit, controlat.

Pe bună dreptate afirmă chirurgul inimii și anume profesorul J. P. Cabera, de la spitalul Henri-Mondor din Créteil (Franța), că **„atîta timp cît problemele imunologice nu vor fi rezolvate, grefa cardiacă rămîne o simplă loterie"**. Și, într-adevăr, deocamdată așa stau lucrurile. Iată însă că cercetători dintre cei mai avizați preconizează faptul că la sfîrșitul secolului în curs problemele imunosupresiei, fără a fi total rezolvate, vor fi totuși incomparabil mai bine stăpînite ca astăzi. La sfîrșitul aceluiași secol, vom mai înregistra de asemenea mari progrese pe linie de biotehnică și bioinginerie cardiacă. În acest sens, generatorul electronic de ritm, așadar ceea ce se cunoaște sub denumirea de pacemaker, va fi mult perfecționat, pe de o parte prin extinderea latitudinii de durabilitate și, pe de alta, prin miniaturizarea sa. Mult perfecționate vor fi și defibrilatoarele, care corectează mișcarea necontrolată a inimii. Progrese uimitoare vor fi realizate și pe linie de construire de inimi artificiale.

După cum știm, prima inimă artificială a fost construită de profesorul Willem Kolff, de la Salt Lake City, în 1958, și ea a funcționat în bune condiții, la animalul de experiență, căruia i-a fost implantată, timp de o oră și jumătate. Peste aproape zece ani de asidui tatonări și căutări, a fost construită altă inimă de acest fel, incomparabil mai perfecționată, care a fost implantată de către profesorul Yukihiko Nosé, din Cleveland, S.U.A., unui om căruia i s-a prelungit viața, pe această cale cu încă 67 de ore. Indiscutabil, inimile artificiale ale anului 2000 vor fi incomparabil mai perfecționate, ca urmare a miniaturizării lor, ca urmare a folosirii unor materiale mai durabile și mai compatibile cu sîngele ca poliesterul, siliconul, teflonul, poliuretanul, nailonul și, în special, acel particular cauciuc care este hexsynul. Bineînțeles, bateriile ce vor alimenta cu energie aceste inimi vor funcționa pe bază de energie atomică. Tot la sfîrșitul acestui secol, pompe miniaturale vor înlocui ventriculele. Profesorul Valeri Sumakov, directorul Institutului de transplantare a organelor și țesuturilor din U.R.S.S., este ferm convins că la sfîrșitul acestui secol inimile artificiale vor intra în funcție, prelungind viața multor oameni.

Pe de altă parte, se vor perfecționa din ce în ce mai mult serviciile de asistență rapidă a cardiacilor, știut fiind că dacă acestora li se administrează tratamentul adecvat cît mai urgent posibil, șansele de vindecare sporesc considerabil. Nu se va renunța niciodată, însă, la măsurile profilactice care, la rîndul lor, dacă sînt practicate susținut și din plină tinerețe, diminuă și ele considerabil șansele de îmbolnăvire. Statistici de mare anvergură ne-au demonstrat că, în S.U.A., și anume între 1963—1975, mortalitatea prin boli coronariene și în special prin infarctul de miocard a scăzut cu 27 la sută la bărbații între 35—54 ani, în timp ce numărul accidentelor cardiovasculare, la bărbații între 45—74 ani, a scăzut la rîndul său cu 33 la sută. Firește, aceste statistici, publicate de prestigioasa revistă **New England Journal of Medicine**, au produs, pe bună dreptate, stupoare în lumea medicală, care nu știa cum să interpreteze miraculoasele metamorfoze. Iată însă că alte statistici, publicate de Ministerul Agriculturii din S.U.A., care indică o scădere, în intervalul 1963—1975 a consumului de tutun cu 22 la sută, a celui de lapte cu 19 la sută, iar a celui de ouă cu 12 la sută, ne vin în ajutor pentru înțelegerea acestui mister.

În continuare, ne propunem să facem un succint tur de orizont și în problematica complexă a cancerului, așa cum se pune la ora actuală, țintind și perspectivele medicinei din acest punct de vedere, în viitorul apropiat.

Această boală, care și-a dobîndit în mod fals aureola incurabilității, a devenit în secolul nostru morbul cel mai temut și cel mai disputat. La acest mit al incurabilității a contribuit, desigur, și acest ingenios lacăt al naturii, care nu se lasă deschis, spre a ne

Tumoră canceroasă (pata neagră) ocupînd partea mijlocie a plămînului drept așa cum apare pe radiografie

2 mari boli, 2 mari probleme

mijloci descifrarea mecanismelor morbide, deși mii și milioane de chei, făurite în ațelierele științei, au fost încercate pe această linie. La acest mit a mai contribuit, desigur, și extraordinara extensie biologică a acestui morb, unic în patologie dealtfel. **Cancerul se pare că este singura boală pe care o găsim răspîndită la toate viețuitoarele pluricelulare ce alcătuiesc flora, fauna și specia umană.** Îl întîlnim în aceeași măsură la stejar, la cal, ca și la om etc.

Cancerul, apoi, impresionează prin caracterul său proteiform, ca și prin extraordinarul său potențial de generalizare. Îl găsim în aceeași măsură la piele, la creier, la plămîn sau la os; la bătrîni ca și la tineri; la albi ca și la pieile roșii; la oameni excesiv de bolnăvicioși ca și la acela cu sănătate de fier. Se dă impresia chiar că acestui temut flagel totul îi este permis. Un uriaș material faptic ne stă la dispoziție, referitor la frecvența și distribuția sa pe meridianele lumii. Acest material, însă, este pe cît de bogat, pe atît de derutant și contradictoriu. Cancerul gastric, de exemplu, este foarte răspîndit în America de Nord, Europa și Japonia, în timp ce în Australia, Uganda ca și în alte țări el reprezintă o **rara avis**. Același cancer gastric, apoi, este mult mai frecvent în China de Nord decît în cea de Sud.

Raportul frecvenței cancerului esofagian, față de cel gastric, este în Africa de Sud (la Johannesburg, de exemplu) de 1/55, în timp ce același raport este în Danemarca, de exemplu, de numai 0/1. La fel, același cancer **esofagian se localizează preferențial la bărbați în 1/3 medie a acestui organ, în timp ce la sexul opus, în 1/3 inferioară.** Pe de altă parte, în timp ce mortalitatea prin cancer este în Canada, de exemplu, de 123,7 bolnavi la suta de mii de locuitori, același indice este la indienii tot din Canada de numai 68,9.

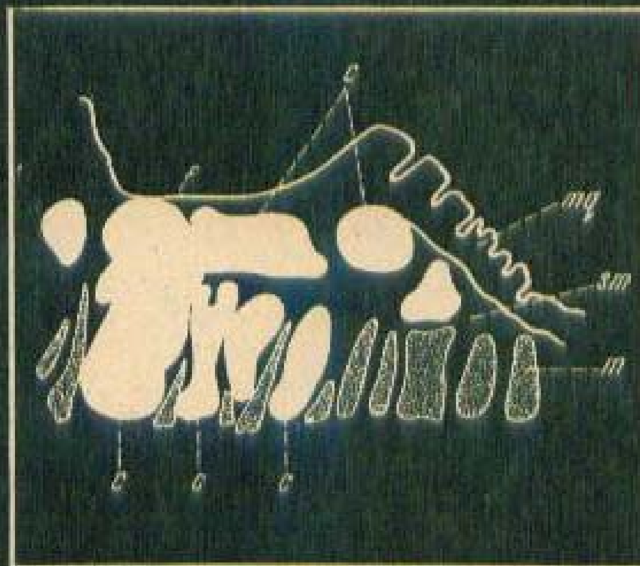
Cercetătorii au găsit, firește, tot felul de explicații, pe marginea acestor bizarerii, pe marginea acestui haos patologic, dar, cu toate acestea, toate aceste explicații își duc o existență incertă la hotarul dintre adevăr și ficțiune. Faptul cel mai impresionant dintre toate este reprezentat însă de curba mereu ascendentă a numărului de îmbolnăviri. Ciuma bubonică, deși pe vremuri depopula planeta, a devenit actualmente un simplu capitol de istoriografie medicală. Bolile infecto-contagioase, care, tot pe vremuri, dețineau primul loc în ierarhia mortalității umane, s-au rărit și s-au devitalizat, ca urmare a vaccinurilor, a sulfamidelor și antibioticelor. Sifilisul și tuberculoza — alte spectre nefaste ale speței umane — au fost îngenuncheate și ele. O.M.S. a anunțat recent eradicarea unui alt temut spectru: variola, care, milenii de-a rîndul, a terorizat condiția umană. Se știe că această boală ucidea o persoană din patru, iar la trei, tot din patru, lăsa cicatrici definitive. Ei bine, **cancerul continuă nu numai să-și mențină ritmul obișnuit de atac, ci chiar să-l și accelereze.**

În 1892, Germania pierdea în contul acestei boli doar 10,1 la suta de mii din populația sa, același procent devenind în 1928 de 40 la suta de mii, iar în 1970 de 49 la suta de mii. **În fiecare ceas, aproximativ 360 de noi cancere sînt diagnosticate pe Terra, în timp ce aproximativ 240 dintre cei depistați, dispar definitiv din lumea vie, în același interval de timp.** Se consideră că practicienii tratează în jur de 5 milioane de canceroși, masă care reprezintă echilibrul de moment dintre cancerizarea biologiei umane și eforturile medicale de decancerizare. Jertfa anuală a Terrei, pe altarul funest al cancerului, este de circa 2 milioane de oameni. Așadar, un întreg oraș, de talia Budapestei, intră anual în gura enormă a acestui balaur, care se plimbă oarecum în libertate pe drumurile Terrei. Mitul incurabilității cancerului este, totuși, fals. Chiar fără a-i cunoaște agentul cauzal și fără a-i cunoaște în mod perfect modalitățile de atac și de infiltrare în structurile organismului, nu avem motive să fim disperați.

Opinia publică identifică în mod curent diagnosticul de cancer cu acela al unei boli incurabile, și totuși lucrurile nu stau așa. Printre noi trăiesc și lucrează nenumărați indivizi care au fost smulși din ghearele acestei temute boli, grație mijloacelor moderne de diagnostic și tratament. Cancerul pielii este, de exemplu, destul de răspîndit și, cu toate acestea, mortalitatea care îi revine este aproape nulă. Totul se datorește în general diagnosticului mai ușor de pus și tratamentului administrat în mod precoce. Ei bine, aceeași ulcerație nesemnificativă, aceeași anarhie citologică ca în cazul pielii apare și pe peretele stomacului sau pe mucoasa bronșică etc. etc., numai că aceste modificări, evoluînd tacit și insidios, nu își exteriorizează prezența atît de ușor ca în cazul pielii. În acest fapt stă în realitate marea dramă a cancerului.

Chiar în asemenea condițiuni, chirurgia smulge regulat din ghearele morții un număr

Schiță după Pernet a unui cancer ulcerat la stomac. În f este fundul ulcerației; în mg este mucoasa, respectiv stratul subțire și superficial care căptușește stomacul; în sm submucoasa; în c sînt reprezentate celulele canceroase care invadează totul

impresionant de bolnavi afectați de modificări canceroase. Ei îi datorăm, după unii, circa 40 la sută de vindecări în acest domeniu. Acest procent ar putea fi și mai mare, în cazul unui diagnostic precoce. Alături de chirurgie, tratamentele cu radiații ionizante vindecă, și ele, nenumărate localizări canceroase. Alături de aparatura terapiei convenționale a intrat în ultimul timp în luptă și aparatura modernă a terapiei cu energii înalte, în care intră betatronul, acceleratorul liniar, diversele bombe cu izotopi (cu cobalt sau cesiu) etc., mărind considerabil eficiența actului terapeutic. Din punct de vedere chimioterapic, vom preciza faptul că, pe piața mondială, se află în jur de 20 000 preparate, care își revendică dreptul de a influența favorabil și mai mult sau mai puțin constatat boala canceroasă. Dar, din nefericire, nici unul din aceste preparate nu se bucură de autoritatea chininei în fața malariei, a bismutului în fața sifilisului, ca și a penicilinei în fața pneumoniei etc. Totuși, chiar în lipsa unui medicament specific, se poate spune că breșa chimică a fost deja creată în zidurile inexpugnabilei cetăți. Breșa chimică, alături de cea chirurgicală și de cea radioterapică, creează certe perspective de escaladare, în viitorul nu prea îndepărtat, a acestor ziduri negre.

La ora actuală, oamenii de știință se străduiesc să descifreze codul secret al apărării imunitare, care nu este străin, se pare, de agresiunea canceroasă. Nu este exclus ca tocmai de aici să pice zarul cel mare. **Multă vreme s-a crezut că celula canceroasă este o celulă normală inclusă într-un organism devenit anormal.** Astăzi, se știe sigur, celulele canceroase sînt anormale, iar în cadrul acestei anormalități intră și antigenul specific pe care îl poartă. Se știe că orice antigen introdus în organism provoacă apariția de anticorpi, care, la rîndul lor, reprezintă bastionul apărării imunitare. În acest spirit al cercetărilor, Phil Gold a reușit, de curînd, să izoleze antigenul cancerului intestinal, care numai în S.U.A. ucide în jur de 46 000 oameni anual. Izolarea unui antigen, însă, reprezintă indiscutabil numai prima etapă din pregătirea unui vaccin specific. Lui Ludovic Gross, descoperitorul unui virus care declanșa leucemia la șoareci, i-a reușit, la rîndul său, tot recent, o experiență extrem de importantă: vaccinarea unor animale de experiență împotriva unor tumori canceroase. Iată deci principalele direcții pe care se orientează noile cercetări canceroase, în următoarele decenii. Ce ar reprezenta un vaccin împotriva cancerului? Indiscutabil, ar avea aceeași importanță, reprezentată de vaccinul lui Salk împotriva paraliziei infantile.

Din punctul de vedere al concepției moderne imunologice despre cancer, **se pare că noi ne îmbolnăvim de cancer de zeci, dacă nu chiar de sute de ori, în cursul vieții, numai că forțele de apărare ale organismului fiind la post, rezolvă tacit și benefic toate aceste agresiuni.** În consecință, mulți pledează pentru faptul că imunologia va reprezenta principala direcție de orientare a cercetărilor canceroase, în următoarele două decenii, și tot din aceste cercetări va proveni și remediul suveran sau cel puțin terapia de bază.

Iată cum arată sintetizarea principalelor tratamente anticanceroase, în concepția lui Léon Schwartzenberg, profesor de cancerologie la spitalul Paul-Brousse din Villejuif, Franța:

1) Îndepărtarea celulelor **canceroase** de la exterior, cu ajutorul bisturiului; așadar, chirurgia.

2) Arderea de la exterior a acelorași celule canceroase cu ajutorul razelor; așadar, radioterapia.

3) Uciderea și otrăvirea celulelor canceroase din interior cu ajutorul medicamentelor citostatice; chimioterapia.

4) Ajutarea organismului de a se debarasa de celulele canceroase; respectiv, imunoterapia.

În concluzie, rezumînd numai în patru cuvinte aceste tratamente, această rezumare se prezintă astfel: **tăiere, ardere, otrăvire, eliminare.** După cum vedem, ultima modalitate se cristalizează ca o mare speranță și ca o terapie a viitorului.

Precizăm, însă apropo de viitor, că descoperirea acestui nou aparat radiologic, care este scannerul, și a noii metode de radiodiagnostic pe care o mijlocește, tomodensitometria sau tomografia computerizată, aparat și metodă pentru care autorii lor au fost recompensați anul trecut cu Premiul Nobel pentru medicină și fiziologie, vor impulsiona și mai mult atît diagnosticul precoce în materie de cancer, cît, și, implicit, tratamentul de rigoare. După cum știm, Ulf Rhude, reprezentantul Fundației Nobel, s-a adresat laureaților cu următoarele cuvinte, în momentul acordării prestigiosului premiu: „...**este vorba despre cea mai importantă descoperire medicală de la descoperirea razelor X**" (aceasta din urmă fiind făcută în 1912 — n.n.). Scannerul permite depistarea unor modificări canceroase minime, pierdute ca să zicem așa în tenebrele organismului și cum multe din aceste modalități sînt foarte radiosensibile, permite orientarea fascicolului de radiații spre ele, cruțînd țesuturile sănătoase de acțiunea lor nocivă. **O eroare încetățenită, însă, apropo de cancer, este ideea că avem de a face cu o singură boală, eroare din care provine în mod logic și o alta: căutarea unei unice metode de tratament, sau a unui unic remediu. Or, se pare, în materie de cancer avem de a face cu un mare număr de boli, foarte diferite între ele și care pot produce dezordini tisulare și clinice foarte variate.** Diversitatea din acest domeniu, se pare, este identică cu aceea din domeniul bolilor infecțioase, toate datorite unui germene infectant, dar ale căror cauze și manifestări sînt foarte diferite, ceea ce reclamă, firește, tratamente tot atît de diferite. În ceea ce ne privește, sîntem convinși că așa va fi situația în viitorul apropiat. Nu cred că în anul 2 000, respectiv peste două decenii, vom putea vorbi de eradicarea cancerului sau a bolilor cardiovasculare, în maniera în care putem vorbi, în zilele noastre, de eradicarea variolei. Cred însă, că aceste boli vor fi incomparabil mai bine stăpînite și, în consecință, incomparabil mai bine diagnosticate și, implicit, mai bine tratate.

Așteptăm, în acest sens, ceasul de înțelepciune al omenirii, al conducătorilor ei, care să se soldeze cu alocarea măcar a unei zecimi din fondurile înarmării celor ale cercetării pe linie de cancer și boli cardiovasculare. **Așteptăm, așadar, nu înarmarea omenirii, ci medicalizarea ei, în sensul ca toate forțele științei și tehnologiei să fie puse în slujba unor scopuri nobile și, în special, în slujba promovării și apărării acestui bun de o inestimabilă valoare care este sănătatea.**

ARCADIE PERCEK

CE CITEAU BUNICII CÎND ERAU MAI MICI?...

...Fără îndoială că, în primul rînd, pe Ion Creangă, Eminescu, Bolintineanu, Caragiale, Slavici, Coșbuc, Donici, Delavrancea, Ispirescu, și apoi pe Sadoveanu, Cezar Petrescu (două din creațiile acestora din urmă devin chiar în acest an și filme pentru copii : **Dumbrava minunată** și **Fram ursul polar**), Emil Gîrleanu, Brătescu-Voinești, Arghezi și Elena Farago, Otilia Cazimir. Iată, cu voie sau fără de voie înșir aproape întreaga istorie a literaturii române clasice...

Fără îndoială avem astăzi o literatură pentru copii bine prefigurată (care și-a ținut nu de mult un colocviu național, la care s-au rostit cuvinte frumoase), cu o editură specializată, cu cîteva reviste literare, cu un teatru de proză și cu 20 de teatre de păpuși, cu emisiuni radio și T.V. și, mai ales, cu o mare audiență la cei mici, în calitatea lor de lectori, spectatori sau telespectatori.

Am pomenit mai înainte nume ilustre din pantheonul culturii românești, ai căror eroi, fie că sînt Harap Alb, sau Neghiniță, Domnul Goe sau Prislea, Lizuca, Fram sau Zdreanță, sînt pe buzele și în visurile tuturor copiilor noștri. Dar dacă am sui în podul bunicilor (străbunicilor) și al amintirilor, atunci am scutura de colbul vremii atîtea bucoavne azi uitate. Ne-am întîlni cu nume de scriitori, publiciști, animatori culturali de mult și pe nedrept uitate ; e drept multe din scrierile lor poartă pecetea vremii ; sînt naive sau înzorzonate ca niște crinoline de epocă ; iar uneori sînt doar imitații după mari modele. Dar ele au făcut farmecul unor oameni azi de mult așezați la masa umbrelor și au deschis prin devoțiune drum scrierilor de azi.

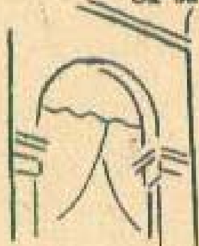
Să nu pară curios că încă la începutul veacului trecut (în jur de 1825) apare o primă carte pentru copii : **Cele dintîi cunoștințe pentru copii care încep a citi** de Grigore Pleșoianu și I. M. Rîureanu. După cîteva încercări efemere, Hașdeu scoate în 1891 prima revistă „serioasă" pentru cei mici, **Amicul copiilor,** care va viețui 4 ani, unde se publică și **Don Quijotte.**

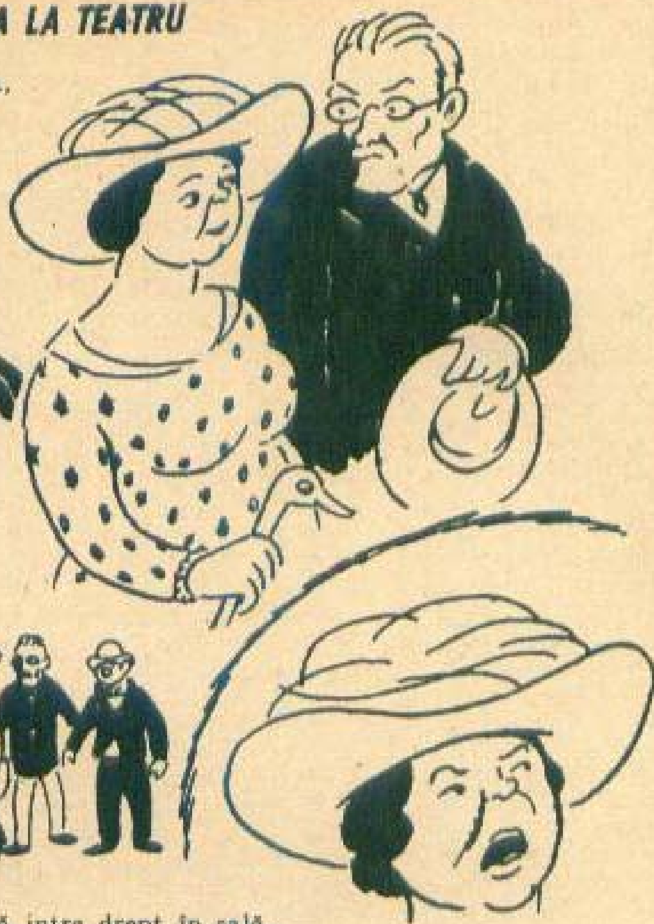
Am mai găsit și eu printre relicve de familie două colecții îngălbenite de vreme, **Revista copiilor și a tinerimii,** editată (1913) de celebrul publicist și om politic G. Costa Foru și **Lumea copiilor** a lui George Filip (1922). George Filip edita basme clasice cu „va urma"... În clipa cea mai importantă a luptei eroului cu vreo dihanie, era tipărit fatidicul „va urma"... Și micul cititor aștepta cu sufletul la gură încă o săptămînă... Cu sufletul la gură se citeau și cărticelele lui N. D. Popescu (1843—1921), zis și Nedea Popescu. Volumașele lui se vindeau prin iarmarocuri și erau păstrate pe polițe, la un loc cu **Alexandria** și **Viețile sfinților.** Era autor de călindare și romane istorice neizbutite, așa cum spune G. Călinescu : ...„Ceea ce a făcut simpatică figura colportorului chiar printre scriitori (Sadoveanu îl cultiva încă din tinerețe) sînt istorisirile cu haiduci : Iancu Jianu, Tunsu Haiducul, Domnul codrilor, Bujor haiducul, Codreanu haiducul".

De mare popularitate s-a bucurat încă de la tipărire (1894) cartea **Isprăvile lui Păcală,** epopee poporală în 24 cînturi, cu ilustrațiuni de Jiquidi. Autorul, distins traducător al lui Euripid, a creat un erou mitic, al cărui nume a devenit adjectiv și a cărui faimă a inspirat mai bine sau mai rău și pe autorii de piese, scenarii de filme, cuplete, scenete etc. Și cîți din bunicii noștri nu vor fi învățat cu plăcere legendele în versuri ale cunoscutului fol-

HAPLEA LA TEATRU

— Hai la teatru, zice Frosa,
Iar cînd spune ea ceva,
Fără vorbă ne supunem,
Ca să nu dăm de belea.

O pornim și Frosa poartă
Rochia ei cu picățele,
Iar pe cap cît o umbrelă
Pălăria-i cu dantele.

Frosa nu vrea, chiar începe
Ca să strige supărată:
— Vor să-mi fure pălăria!
Chiu cu vai pînă s-o scoată.

Vrea să intre drept în sală,
Dar ne strigă unu: — Stați!
Pălării, baston, umbrelă,
Toate-aicea le lăsați.

În sfîrșit, intrăm în sală,
Mai în fund ne așezăm,
Toată lumea ne privește,
Noi în pene ne umflăm.

Și iată-l pe Haplea! Un fel de Tindală, care face boacăne și pozne; nu e lipsit de oarecare șiretenie, dar specialitatea lui e „hăplismul" (devenit un adjectiv popular), un fel de prostie agresivă.

Moș Nae îl plimbă prin București, îl duce la Moși, la cinematograf, îl distrează, îi organizează mese, bineînțeles cu urmări de un comic grotesc, care face însă deliciul copiilor din toate timpurile. Cercetătorii vor putea descoperi și unele apropieri cu celebri eroi ai lui Busch: Max și Moritz; după cum întîmplările sînt ades inspirate din cunoscutele snoave populare.

Odată succesul de public obținut, Haplea a căpătat și o soție — coana Frosa, o odraslă — Hăplișor, un amic — Tănase. Am ales pentru exemplificare un episod: Haplea la teatru. Versurile (destul de simpliste) aparțin lui Moș Nae (Batzaria) iar desenele lui Marin Iorda: cuplu cimentat prin ani. Și îl puteți recunoaște printre eroi și pe Moș Nae — desenat de Iorda.

CE CITEAU BUNICII CÎND ERAU MAI MICI?...

cîorist Simion Florea Marian (1847—1907), în frunte cu cea a **Liei...**

L-am mai cunoscut încă destul de bine și pe Horia Furtună, autorul celebrei **Balade a lunii**, dar și a pieselor de teatru **Făt Frumos** și **Păcală**, jucate din păcate foarte rar. Mai mult noroc a avut însă basmul poem **Trandafirii roșii** al cunoscutului actor, regizor, animator de teatru, clujanul Zaharia Bîrsan. Sensibil și delicat, în egală măsură hazliu, Ion Pas a lăsat mai multe cărți dintre care cele mai multe sînt despre familia de șoricei Roade Mult, un Micky Mouse avant la lettre.

Insolit personaj e Mihai Tican Rumano, primul nostru mare reporter pe meleagurile Africii. Fiul de țăran din Berevoești-Argeș a dus o viață aventuroasă, a schimbat zeci de meserii, pînă ce a devenit ziarist, reporter, scriitor, impunîndu-se mai întîi ca scriitor de limbă spaniolă, Spania fiind țara în care s-a și făcut cunoscut. Dintre cărțile sale cele mai cunoscute, care făceau deliciul copiilor (și nu numai al lor), populate de gorile fioroase și crocodili cruzi, să amintim **Viața albului în țara negrului, Lacul cu elefanți, Monștrii apelor, Sub soarele Africei...** L-am cunoscut prin 1960, vioi, plin de amintiri și melancolie, veșnic cu o pipă în colțul gurii. A murit în 1967, la 72 ani, lăsînd cărți ce ar putea fi retipărite și un mic muzeu de artă plastică românească, în Cîmpulung.

Mă aflam într-un turneu cu teatrul **Ion Creangă** în Iugoslavia pe meleaguri macedonene. Și în Krusovo mi-am amintit că acolo s-a născut (în 1874) cunoscutul autor Moș Nae, de fapt N. Batzaria. Ciudat acest personaj, care după o serie de romane **(Turcoaicele, Colina îndrăgostiților)** și volume de nuvele și amintiri, s-a dedicat definitiv copiilor ! Cu o viață bogată și aventuroasă (a fost și ministru de interne... turc, în guvernul numit al junilor turci, imediat după primul război mondial) el a creat și a dat viață revistei **Dimineața copiilor** (1924), editată de cunoscutul cotidian de orientare democratică **Dimineața**, avînd colaboratori ca Victor Eftimiu, Zaharia Stancu, Marin Iorda, Dragoș Vrînceanu, Lia Hîrsu, și ea o uitată, dar gingașă prozatoare și dramaturgă, Radu Boureanu etc. Revista era citită cu nesaț de copii, scrisă în cea mai mare parte de Batzaria, care semna cu vreo 10 pseudonime, dintre care cele mai cunoscute erau Moș Nae și Ali Baba. Aici, în paginile revistei sale, au prins viață eroi de ale căror pozne rîdeam cu lacrimi : Haplea și Coana Frosa, Uitucilă, Lir și Tibișir. Vă mai amintiți de cărțile sale : **Răpirea celor două fetițe, Sandu și Sanda, Ștrengăriţele, Sărmanul Adrian, Unchiul meu Adam ?** Multe dintre ele erau însă „preluări", „adaptări" mai ales după modele franceze, altele erau din punct de vedere literar cam „expediate". Dar una peste **alta, opera** lui **Moș Nae pentru** copii (poate cea mai voluminoasă din întreaga literatură română) are farmecul și hazul ei, e plină de peripeții și aventuri pe gustul copiilor și a rezistat prin unele volume timpului, fapt dovedit de recentele reeditări.

Dar Ali Baba părăsește în anul 1926, cu arme și bagaje, **Dimineața** și trece la **Universul**, lansînd încă una din publicațiile de mare tiraj ale lui Stelian Popescu : **Universul copiilor.** Noua revistă apare cam cu aceleași pseudonime și eroi, cu unii dintre foștii colaboratori, pînă în vara anului 1944. Revista, odată părăsită de N. Batzaria (care mai trăiește pînă în 1952) este apoi condusă de Mihai și **Viniciu Gafița, ultimul autor entuziast** și al unei prime istorii a literaturii române pentru copii (1978), trecută, din păcate, ca multe alte scrieri pentru cei mici, sub tăcere.

S-a impus în lumea celor mici și Marin Iorda, romancier, dramaturg, regizor, scenograf și caricaturist. El a realizat și primul film de desene animate (prin 1933) cu Haplea, a publicat **Haplea la stăpîn, Meșterul strică, Poveștile unchiului meu.** Moartea sa tragică a survenit în 1972.

Dar scriitorii de teatru ? Am mîndria că pe trei din cei mai buni clasici i-am urcat pe scena Teatrului **Ion Creangă**, în primul rînd pe Victor Eftimiu, cu **Înșir'te mărgărite** (datînd din 1919), care a făcut deliciul a trei generații și a prilejuit mari creații teatrale. Și azi copiii mai ascultă cu încîntare : „măr de aur, măr de aur"...

Din caietele rămase de pe urma lui V. I. Popa am reconstituit în atelierul literar al teatrului piesele **Păpușa cu piciorul rupt** și **Pufușor și Mustăcioară**, scrise în 1926. Din manuscrisele lui G. M. Zamfirescu am dat viață scenică, în premieră absolută, piesei neterminate de autor **Sfîrlă năzdrăvanul.** Norocul descoperirii acestor manuscrise s-a datorat faptului că urmașii celor doi scriitori sînt din lumea artelor : scenograful Sorin Popa și actrița Raluca Zamfirescu.

Toate cele trei spectacole se joacă de mai multe stagiuni cu casa închisă, ceea ce dovedește că o adevărată comuniune literară cu copiii înfruntă vremea.

ALECU POPOVICI

TRIEST, VENEȚIA...

Belgrad, dimineața. Zăduf, agitație, lume pestriță. Aflu că trenul pentru Veneția trebuie luat de la Gara Centrală. Am la dispoziție cîteva ore. Nu, n-am să afirm că am cunoscut Belgradul și n-am să dau verdicte după îndelungata așteptare pe peroanele gărilor lui. În fond, nici noi n-am fi prea flatați dacă am fi judecați după aspectul Gării de Nord și al cartierului învecinat.

Seară, compartiment arhiplin, căldură și transpirație. Bișnițari care merg la Triest să cumpere blugi. Muncitori care se întorc la lucru în Elveția, după concediul petrecut acasă. Doi tineri algerieni cu rucsacuri, care vin din România, de la Tîrgu Mureș, unde au vizitat niște prieteni. Se întorc la Alger, prin Italia și Franța. La Marsilia vor lua vaporul. De-acum încolo voi întîlni pretutindeni tineri, aidoma celor doi studenți algerieni. Cu rucsacul și cortul în spinare, în blugi, tenisi și vindiac, singuri sau în grupuri. Lumea este a lor și o străbat fără teamă și complexe la 19, 20 de ani. Nu toți au neapărat de cîștigat din aceasta. Mulți se lasă pradă acestui nomadism modern și decad... Dar despre aceasta, mai încolo. Acum e noapte, a doua noapte petrecută în tren, tipii cu figuri dubioase, după ce-au mîncat salam și au băut șliboviță au pus tranzistoarele la maximum, fără să se sinchisească de noi, s-au descălțat și au adormit aproape instantaneu. Îndur cu stoicism duhoarea și sforăiturile, încerc să dorm, ies des pe coridor să mai respir aer curat. Algerienii s-au mutat discret în alt compartiment, străbat Iugoslavia, ne îndreptăm spre coasta Adriaticei, dar acum asocierea celor două nume nu trezește nimănui, deci nici mie, reverii, fiindcă nu prea de mult un cutremur violent a distrus aici orașe și sate, a îngropat sub dărîmături sute de oameni. Iată dar ce surprize poate oferi un peisaj paradisiac. Și dacă ne gîndim puțin, cele mai numeroase dezastre naturale, seisme, cicloane, erupții vulcanice, inundații au loc tocmai în zonele meridionale, cu vegetație exuberantă și peisaje de vis.

Natura este mai tînără, mai nedomolită aici, forțe născute din combustia primordială se mai zbat, mai tresar în adîncuri. O primă imagine ce se cere revizuită : cea a peisajului sudic, imobil, surîzînd etern sub un cer de azur. Sîntem nu numai beneficiarii, ci, uneori, și victimele pliantelor turistice.

Dimineață cețoasă și rece de început de toamnă, peisaj muntos. Și dintr-odată, fără s-o anunțe nimic, Adriatica. Aburoasă, placidă, anonimă, în această cumpănă a anotimpurilor. Vameși italieni eleganți și ferchesi străbat în toate direcțiile trenul. **Trieste.** Clădiri albe, somptuoase, stil belle époque, vile cu acoperișuri de ardezie cățărîndu-se pe versanții abrupți. Apar chiparoșii, oleandrii, magnoliile. Pentru noi este primul contact cu sudul ; pentru italieni, Triestul, ca și Veneția, înseamnă Nordul. Privesc lenta defilare a clădirilor albe ale Triestului, recunosc în cutare fațadă influența austriacă și-mi reamintesc importanța acestui oraș comercial și bancar, port cu dever mare pentru imperiul sucombat acum mai bine de șase decenii. Și dincolo de orice, pentru mine, Trieste nu este decît orașul lui Zeno, acel alter-ego al lui Italo Svevo, personaj subtil și complicat, în fond profund tragic prin luciditatea și minuția cu care își analizează actele diurne și scrutează viitorul sumbru al lumii sale.

Dispare Triestul, ne îndreptăm spre Veneția. Peisajul — cîmpie prosperă. Italienii din compartiment sînt blonzi și înalți, elegant îmbrăcați, cu maniere ponderate. Se află la antipodul meridionalilor negricioși și guralivi, par mai degrabă englezi și scandinavi, impresia este întărită de hainele de tweed și mirosul bun, de tutun de pipă pe care-l răspîndesc. Îmi spun că totul este premeditat, din cine știe ce obscur sentiment de inferioritate, dar este o prostie, mă gîndesc la ai noștri, pune alături, în același compartiment de tren, un locuitor din Țara Moților și un oltean, și vei obține același contrast izbitor. Vorba lui Ehrenburg, fiecare țară își are Nordul și Sudul său, cu tot ce implică aceste noțiuni.

Sînt, fără să vreau, reticent cu lucrurile unanim admirate. Mă tem de un fel de mimetism, de transa colectivă în care cădem înainte chiar de a le vedea. Superlativele nu mă conving, îi suspectez pe cei ce le emit de comoditate de gîndire, ba chiar, în mod paradoxal, de lipsă de sensibilitate. („Veneția e superbă", „Roma este sublimă" etc., etc...) Cu alte cuvinte, am încercat întotdeauna să-mi deslipesc de pe retină cartea poștală ilustrată, pe care cei mai mulți nici măcar nu ne dăm seama că o purtăm peste tot, și să-mi analizez lucid impresiile și emoțiile. Dar Veneția este inanalizabilă. Aici totul pare decor. Superb și derizoriu, totodată.

Mă las dus de șuvoiul uman colorat și pi-

toresc prin labirintul ulițelor, unele nu mai late de un metru, săgeți indicatoare ne ghidează printre zidurile leproase, o apă verzuie, coclită, pe care plutesc tot felul de resturi clipocește la fiecare cotitură, canale, canalete se întretaie și se întrepătrund cu străzi și ulițe, turmele umane ce-și strigă extazul în toate limbile pămîntului dau înapoi, apoi se regrupează și se resfiră iar, o formidabilă industrie turistică îi ia în primire de cum au descins din tren și au trecut Canal Grande, peste Ponte degli Scalzi, îndreptîndu-se spre inima Veneției spre Piazza San Marco. Sute, poate mii de restaurante și magazine cu suveniruri îi întîmpină la fiecare pas, zîmbetul, cordialitatea și buna cuviință sînt obligatorii, simți că locuitorii Veneției își cîștigă existența de pe urma splendorii morbide a orașului lor, și spun aceasta fiindcă nicăieri ca aici frumusețea, tinerețea divină și decreptitudinea nu trăiesc laolaltă și-și dau mîna într-o farandolă nebunească, numai culoare, de carnaval.

Splendoarea barocă a Catedralei San Marco, rigoarea austeră a pieței cu același nume, marmură și aur, palatele patricienilor ce se înșiră de-a lungul lui Canal Grande, palazzo Pisani, Mocenigo, Corner, Bernardo, Grimani, Camerlenghi, Chiesa della Salute și Chiesa San Giorgio, care par, privite de pe Riva degli Schiavoni, născute din apele verzi-albastre ale lagunei, sute de vaporașe, șalupe, bărci, nelipsitele gondole, vopsite într-un negru lucios, funebru și căptușite cu catifea roșie, zîmbetul profesional al gondolierilor și economia gesturilor lor, cînd își conduc ambacarcațiunile cu turiști anonimi, ce-și plătesc scump iluzia de-o oră, de-a fi aidoma celor ce au înălțat cîndva fastuoasele palate prin fața cărora defilează, lepra care roade lent, dar inexorabil zidurile, tencuiala căzută, lăsînd să transpară cărămida, o imensă igrasie ce o simți fizic cum urcă, grădinile paradisiace, numai lauri, ce-și clatină coroanele pline de sevă deasupra zidurilor înalte, agitația frenetică și oarecum nervoasă de pe Ponte di Rialto, inevitabilii hippy care-și etalează direct, pe jos, derizoria lor producție artizanală, inele, curelușe împletite, cercei, prăbușiți alături, cu priviri absente, indiferente, de drogați.

Totul este spectacol, totul este mizanscenă, așa mi se pare și mă gîndesc dacă la Veneția se poate realmente trăi. Mai bine zis, mă întreb care este viața reală a acestui oraș, există ea cu adevărat?

Zăresc o bătrînică mergînd încet, poticnit, cu o sacoșă în mînă, dînd colțul într-un fel de gang obscur, rău mirositor, indiferentă la frenezia din jur. Sus, la primul etaj, se deschid obloane, se aprind lumini, aud voci. Mi se pare a fi primul personaj real, întîlnit în acest oraș.

Aș vrea să revăd Veneția într-un sfîrșit de decembrie cînd vînturile suflă continuu peste lagună și ploile reci ale iernii o biciuesc fără milă. Poate atunci am să-i recunosc adevăratul chip. Fără fard și podoabe. De unde această pornire? De unde dorința obscură de a descoperi la femeia mult dorită eventuale imperfecțiuni, chiar defecte? Prea marea frumusețe copleșește, distanța ce ne separă de ea, insuportabilă, este fără credința că acele slăbiciuni ori defecte ne-ar face-o mai apropiată, chiar accesibilă. Derizorie consolare, dar de care orgoliul nostru are de atîtea ori nevoie...

MIHAI HETCO ■

SOPHIA
LOREN
la ceasul destăinuirilor...

Dacă actori foarte serioşi, de la Simone Signoret la David Niven, de la Sophia Loren la Liv Ullmann, nu şi-ar fi scris memoriile la o vîrstă la care existenţa lor este departe de a se hrăni din amintiri, am putea crede că această propensiune către mărturisirea publică este, de acum, o modă. Dar, se pare că epoca noastră, cu ritmurile ei trepidante, şi-a spus cuvîntul şi în această privinţă, anulind imaginea tihnei şi a senectuţii, chipurile propice aşternerii celor trăite. Astăzi, între un film şi altul, între un avion şi altul, actorii se destăinuie unui magnetofon, simplu şi eficient, urmînd ca, pe urmă, să se descurce în maldărul de benzi ce le-au înghiţit experienţele. Toate acestea pentru că, la 40 sau la 50 de ani, au o biografie cît alţii, odinioară, la 70,pentru că timpul nostru nu le-a dat răgazul să aştepte întîmplările, ci puterea, inteligenţa de a le provoca şi — ceea ce mi se pare cel mai important — pentru că se simt oameni ai acestui timp. Marii actori nu sînt fiinţe ce îşi contemplă într-o doară secolul, preferind să se lase adulaţi decît să-i priceapă, ci oameni care participă, pe măsura înzestrării lor, la mişcările vremii. De aceea memorii precum cele semnate de Simone Signoret (Nostalgia nu mai este ceea ce a fost) de Liv Ullmann (A deveni), de David Niven (Luna este un balon) sau de Sophia Loren (Steaua cea bună) sînt, dincolo de dezvăluirea unui destin personal, documente ale confruntării dintre o sensibilitate, o conştiinţă artistică (uneori acut politică, precum în cazul Simonei Signoret) şi epoca noastră.

Prezentăm, în paginile ce urmează, fragmente din cartea Sophiei Loren — veche prietenă a cititorilor revistei „Flacăra" — intitulată Steaua cea bună, redactată în colaborare cu A. E. Hotchner, nimeni altul decît biograful lui Ernst Hemingway.

A fost odată o fetiţă cu picioare slăbănoage, cu ochi imenşi şi o gură ce trăda nelinişte. Se ura pe sine însăşi, zicîndu-şi că nu o plac zinele. Dar fetiţa iubea ultimul colţ de iarbă şi cea mai umilă floare de cîmp şi credea că, dacă dai de o comoară nu trebuie să spui nimănui. Se născuse sub o stea nefericită, dar, în strălucirea ei, descoperise lumea, cu munţii ce puteau fi escaladaţi şi străzile pe care se putea fugi.

Universul îi aparţinea ; voia să vadă şi să cunoască totul. Îi era frică însă de rolul pe care urma să i-l rezerve viaţa, frică să meargă drept, către un ţel îndepărtat ; frică de propria-i slăbiciune, frică să iubească şi să fie iubită. Totuşi, s-a încăpăţînat. Şi şi-a învins teama.

Această carte îi este dedicată, ei şi tuturor fetiţelor cu ochi mari şi picioare de lăcustă, născute, ca şi ea, sub o stea nefericită.

★

M-am născut înţeleaptă. Înţelepciunea străzii, înţelepciunea poporului. Înţelepciunea mea. Acesta a fost titlul meu dat la naştere.

M-am născut, de asemenea, bătrînă.

Şi bastardă.

Dar, la naştere, am avut două privilegii : de a fi venit pe lume înţeleaptă, de a fi venit pe lume săracă.

★

Clinica Regina Margherita din Roma avea un serviciu special dedicat „fetelor-mame", cum se spunea pe atunci ; acolo m-am născut, în anul 1934, anul în care Mussolini bombarda Etiopia. Am fost înscrisă, în registrele de stare civilă, sub numele de Sofia Scicolone : tatăl meu a semnat o declaraţie prin care recunoştea că sînt copilul lui. Refuzase să o ia de nevastă pe mama, nici măcar nu a vrut să o vadă în timpul sarcinii, dar, în mod ciudat, iată-l la spital, dîndu-mi numele său.

Cît despre mama, ea a trebuit să-şi păstreze numele, Ramilda Villani. Pentru familia ei, care locuia în acel orăşel de pe malul mării care era Pozzuoli, la abia 25 de kilometri de Napoli, această naştere nelegitimă reprezenta o considerabilă ruşine şi umilinţă.

. . . .

Eram o mică vietate palidă, foarte urîtă, numai piele şi oase, dar mama îmi spunea întotdeauna că, în ciuda aspectului meu de mîţă jigărită şi a situaţiei pe cît de umilitoare pe atît de precare, nu i-a trecut niciodată prin cap să mă dea la orfelinatul mînăstirii învecinate.

Înzestrată cu o energie feroce, mama hotărîse că voi face parte din viaţa ei.

În Italia anului 1934, viitorul se prezenta în culori destul de întunecate pentru cineva care se găsea în situaţia mamei mele. Severele principii catolice, care călăuzeau existenţa italienilor, nu făceau prea dulce viaţa celor care păcătuiseră împotriva preceptelor bisericii, iar copilul nelegitim reprezenta, prin excelenţă, greşeala. În micul Pozzuoli, unde toată lumea se cunoştea, nu se pomenise niciodată să se vorbească de o „fată-mamă" şi nu încăpea nici o îndoială că mama mea avea să fie, acolo, ţinta ostracizării şi a dispreţului locuitorilor.

. . . .

Imediat ce a fost în stare, mama a început să caute de lucru ; pleca, în fiecare dimineaţă, lăsîndu-mă în grija femeii care conducea acea pensiune familială. Dar în Italia acelei epoci, practic, era imposibil pentru o femeie să găsească un loc de muncă. Mussolini poruncise gospodinelor să rămînă acasă şi să facă copii, venind astfel în întîmpinarea atitudinii tradiţionale a italienilor care, în această privinţă, rămăseseră ca pe vremea romanilor. Puţinii bani de care dispunea tatăl meu s-au topit ca zăpada la soare şi, martoră a greutăţilor în care se zbăteau părinţii mei, proprietăreasa încerca să o convingă pe mama să se lepede de mine : „De ce nu laşi să moară stîrpitura asta ? — spunea ea. Măritată nu eşti, de lucru nu ai, nici tu nici prietenul tău, bani nu are, atunci de ce să te agăţi de copilul ăsta ? ...Uite-te la ea : nu e decît pielea de pe oase. Las-o să moară. N-o să arunce nimeni cu pietre, o să mă ocup eu de tot".

. . . .

De fapt, mama mea se născuse prea devreme. Într-o epocă în care femeia se arăta ascultătoare şi supusă, într-o societate dominată de bărbat,profund represivă, ea se comporta ca o revoltată neînduplecată — arzătoare, originală, frumoasă, încăpăţînată, fără complexe.

Nu s-a schimbat deloc. La 19 ani aparţinea acelora care aveau să înalţe baricade în Parisul anilor '60 ori să ocupe străzile din Chicago în timpul Convenţiei democrate. Este un miracol că personalitatea mamei şi atitudinea sa faţă de viaţă s-au format în orăşelul Pozzuoli, sărac şi burduşit de prejudecăţi. Nu au interesat-o studiile ; în schimb, i-a plăcut pianul. Nu aveam ce mînca şi cu ce să ne plătim chiria, dar

O vedetă numită Sophia Loren

bunica mea, această femeie remarcabilă, izbuti să găsească un pian și să-l planteze, de bine, de rău, în salon. Era atît de mare încît ocupa aproape toată camera. Așa era regula într-un orășel precum Pozzuoli, dacă cineva își cumpăra ceva neobișnuit, atunci trebuia să fie cît mai masiv.

Mama mea dovedi repede că este talentată și obținu o bursă pentru a urma cursurile Conservatorului din Napoli. La 16 ani s-a arătat a fi o pianistă atît de bună, încît Conservatorul i-a acordat titlul de profesoară, ceea ce îi permitea să aibă elevi.

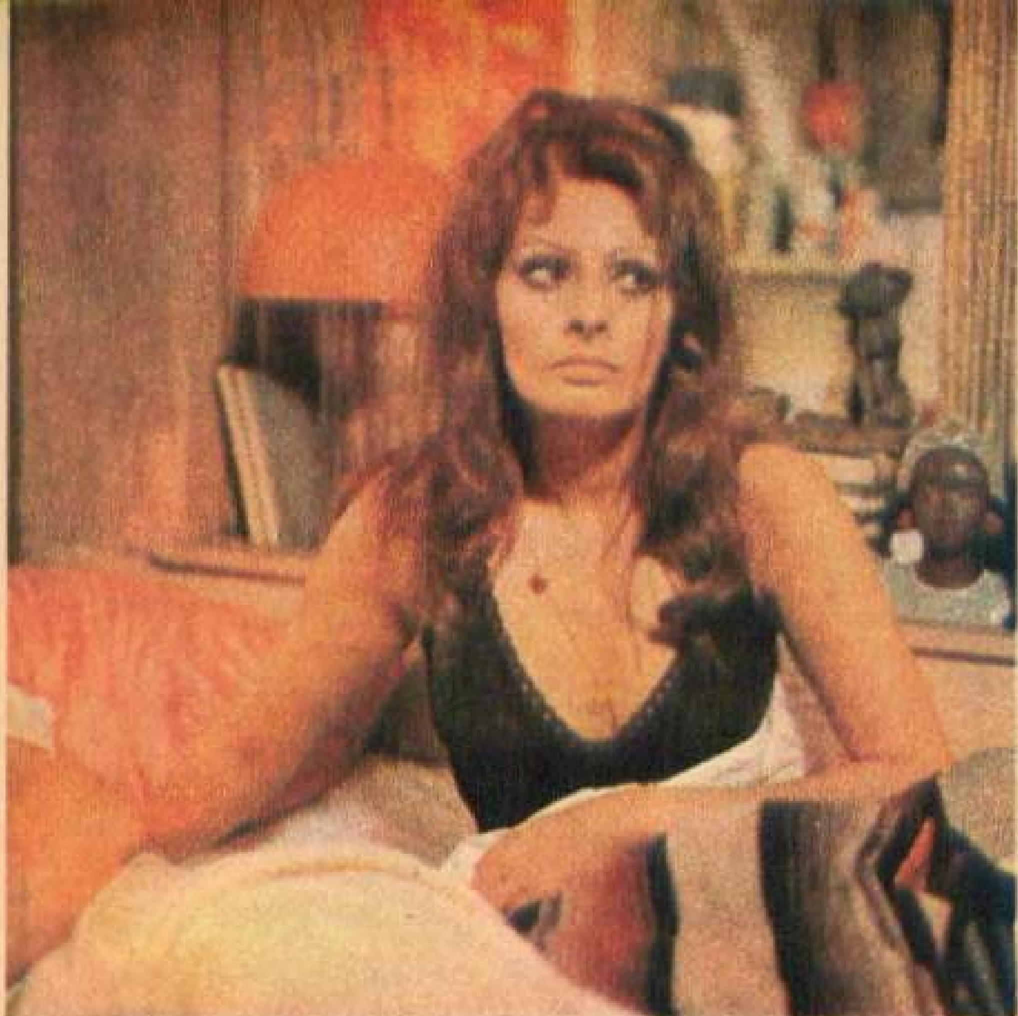
Dar și mai remarcabilă decît darurile sale muzicale era asemănarea ei uluitoare cu Greta Garbo, care figura atunci printre marile vedete ale Hollywoodului. Oamenii o opreau pe străzile din Napoli pentru a-i cere un autograf. Nu numai că asemănarea era izbitoare, dar maică-mea avea și ferma intenție de a cunoaște, într-o zi, aceeași glorie ca și Garbo. Întîmplarea a făcut ca, atunci cînd avea 17 ani, Metro-Goldwyn Meyer să organizeze un concurs în toată Italia : persoana care prezenta cea mai mare asemănare cu actrița urma să fie invitată la Hollywood — toate cheltuielile fiindu-i asigurate, inclusiv costul călătoriei — și să dea probe în studiourilor M.G.M. de la Culver City.

Cum a auzit de concurs, mama nu s-a îndoit nici o clipă de victoria ei. A luat mașina pînă la Napoli, s-a înfățișat juriului și a cîștigat, ieșind prima din 350 de candidate. Prin temperament și prin întreg felul ei neobișnuit de a fi, mama era, deja, simbolic, desprinsă de Pozzuoli, dar acest premiu i-a adus adevărata eliberare. Plutea de bucurie. O fată săracă născută la Pozzuoli nu poseda decît propriile-i vise, lucru ce va fi valabil și pentru mine, o generație mai tîrziu, dar aceste vise erau aproape întot-

O adolescentă numită Sofia Scicolone

Printre rolurile cele mai dragi: cele de aprigă napolitană, precum în filmul «La mortadella».

Sophia Loren chiar cîntă la chitară.

deauna născute moarte și cea care se hrănește cu ele trebuie să accepte realitatea cenușie a existenței dificile și fără orizont pe care i-o rezerva orășelul.

★

Pozzuoli era înălțat pe reziduuri vulcanice, ceea ce îl face să urce și să coboare în funcție de maree. La capătul străzii în care locuiam, un vulcan rămas, mai mult sau mai puțin în activitate, mai arunca uneori pietre și lavă. Napoli are Vezuviul, Pozzuoli are Solfatera. În timpul războiului se spunea că, dacă Solfatera va fi bombardat, se va produce o imensă erupție, care va înghiți orașul. Nu-mi dau seama dacă pericolul era real ori dacă era vorba de un zvon, printre atîtea altele.

Pozzuoli este un oraș vechi, cu vestigii romane bine conservate, mai ales un amfiteatru situat chiar în spatele apartamentului nostru. Fereastra bucătăriei dădea înspre arena magnific păstrată, care se detașa pe albastrul mării Tireniene. Chiar dacă eram foarte săraci la Pozzuoli și viața nu se prezenta în culori mai vesele decît în alte cartiere mizerabile, cel puțin noi aveam frumusețea mării și a ruinelor romane.

Orășelul mai avea, de asemenea, avantajul de a fi în totalitate sărac, spre deosebire de marile aglomerări, unde mizeria se învecinează cu luxul cartierelor frumoase. Noi, copiii din Pozzuoli, nu ne simțeam în mod special oropsiți, întrucît toată lumea era săracă și toată lupta se dădea numai pentru a avea ce mînca ; nici o odraslă de bogătași nu se afla printre noi, pentru a ne stîrni.

. . . .

Familia Villani locuia la poalele unei vii.

SOPHIA LOREN

într-un apartament restrîns, ce se compunea dintr-un mic salon, o sufragerie îngustă, două camere de proporții modeste și o mică bucătărie. Eram șapte cu toții : bunicul, bunica, doi unchi, o mătușă, mama și cu mine, iar după nașterea surorii mele ne-am făcut opt. Dormeam cîte patru în același pat. Cît timp am trăit la Pozzuoli nu am dormit niciodată într-un pat în care să se afle mai puțin de trei persoane. În schimb, salonul, potrivit tradiției napolitane, servea doar pentru primiri ; dar cum nu primeam niciodată pe nimeni, rareori călcam în el.

Bunicul era un omuleț plăpînd, care avea un singur lucru în cap, munca sa. Era contramaistru la fabrica de muniții și, pentru noi, el reprezenta o persoană foarte importantă, dar titlul său era mai impresionant decît salariul. Lucra din greu, de dimineață pînă seara ; cînd se întorcea acasă, nu cerea decît un lucru : să fie lăsat să-și citească liniștit ziarul. Dar bunica ținea morțiș să-i vorbească de problemele ei, cele mai multe de ordin financiar, îl hărțuia și îl provoca pînă ce acesta arunca iritat ziarul și îi răspundea. Aceste certuri de seară făceau parte din viața cotidiană a Villanilor. Greutatea familiei cădea pe umerii bunicii. Ea era izvorul care o alimenta și spiritul care o însuflețea, ea era aceea care judeca, stimula, mîngîia, rînd pe rînd, cu vocea disperării sau cu cea a speranței ; era, mai ales, o femeie pozitivă și optimistă, care ne insufla tuturor energia ei. La cincizeci de ani, greutățile vieții făcuseră din ea o femeie în vîrstă, cu părul cărunt, deja încovoiată, slăbită. De la ea am împrumutat unele trăsături ale gospodinei trecute de patruzeci de ani, pe care o întruchipez în filmul **O zi aparte**.

★

Războiul a ajuns la Pozzuoli în 1940. Aveam șase ani. De la o zi la alta, ne-am trezit cu nemții peste tot. În vremea aceea erau aliații noștri, se arătau prietenoși, și îmi amintesc că priveam cu uimire soldații aceia frumoși, tineri, grozavi în uniformele lor, în timp ce ne jucam de-a războiul prin locurile virane de pe stradă. Cred că, înainte de sosirea soldaților germani, nu văzusem niciodată un om blond cu ochii albaștri. Din pragul casei, cu inima bătînd, îi priveam trecînd într-o ordine perfectă. Din ziua în care s-a declarat războiul, totul a început să se închidă, rînd pe rînd, la Pozzuoli și copiii s-au trezit de capul lor. Nici școală, nici cinematograf, nici bibliotecă, radio, nimic. Singura distracție rămăsese războiul. Devenise jocul nostru.

. . . .

Totuși, foarte repede, avioanele aliaților au reperat țintele pe care le ofereau fabrica de muniții și portul. Raidurile au început să fie din ce în ce mai dese, zdruncinînd calmul orășelului și punînd în pericol viața locuitorilor săi. Pe măsură ce bombardamentele se intensificau, au început să lipsească hrana și apa. În fiecare seară, după trecerea ultimului tren spre Napoli, oamenii se îngrămădeau în tunelul transformat în adăpost, pe care aveau să-l părăsească dimineața, înainte de patru și jumătate, ora primului tren.

Existența noastră s-a organizat în jurul tunelului. Seara, ne tîram acolo saltelele, iar iarna căram și cuverturi ; era întuneric ca în iad și nici vorbă să putem aprinde o lampă, nici măcar o luminare. Ne sufocam dar nu aveam voie să ne apropiem de intrare, pentru a avea puțin aer, căci dacă vreo bombă cădea în apropiere, schijele puteau să ajungă destul de adînc, în interiorul tunelului. Ne strîngeam cu toții în partea centrală, în întregime întunecată, jilavă, în căldura și mirosurile grețoase de trupuri nespălate, provizii deja rîncede, de urină, excremente și murdării. Mișunau gîndaci și șobolani enormi, atrași de mîncare, galopau prin toate colțurile, urcîndu-se și pe noi, la nevoie. Și toate astea seară de seară, luni de zile care nu se mai sfîrșeau. Totuși, ne duceam fără desgust în tunelul acela și fără să ne lăsăm rugați. Era singura noastră protecție și omul se obișnuiește cu totul cînd în joc îi este însăși viața.

★

M-am format abia pe la paisprezece ani, ceea ce este foarte tîrziu pentru o napolitancă. Toate prietenele mele erau mai împlinite decît mine, mai coapte. Aveau bust și vorbeau despre dragoste și despre copii. Mă fandoseam și eu făcînd pe femeia, mințind tot timpul, dar faptul că eram atît de slabă și că nu aveam sîni îmi accentua și mai mult complexul de inferioritate.

. . . .

Cînd singurul cinematograf din Pozzuoli și-a redeschis porțile, am avut dreptul să vedem, pentru prima dată, filme hollywoodiene. Pînă atunci nu rulau decît producții italiene mediocre. Filmele americane mă transportau într-o lume îndepărtată de triștii ani ai copilăriei mele. Totuși, bogățiile ce defilau pe ecran mă fascinau mai puțin decît vedetele și rolurile pe care le interpretau : Fred Astaire dansînd cu Ginger Rogers, ca și cum ar fi coborît dintr-un vis ; și Clark Gable, Gary Grant, Linda Darnell, Rita Hayworth, Frank Sinatra, Betty Grable, Gene Kelly, June Allyson și, mai ales, Tyrone Power. El a fost dumnezeul adolescenței mele. L-am văzut de douăsprezece ori în **Arenele însîngerate** și, de fiecare dată, rămîneam în sală la atîtea spectacole cît îmi dădea mîna. Trebuia să conving pe cineva din familie, în general pe mătușa Dora, să mă însoțească la cinematograf, căci bunica nu-mi dădea voie să mă duc singură.

Biata mătușa Dora, obligată să vadă de patru ori la rînd **Arenele însîngerate**, doar ca să-mi facă mie pe plac ! Încercam o durere fizică în momentul în care trebuia să părăsesc sala, chiar dacă văzusem filmul de nenumărate ori. După ce am văzut-o pe Rita Hayworth în **Gilda**, am început să mă pieptăn ca ea ; mai tîrziu, am adoptat stilul Veronicăi Lake. Niciodată, totuși, nu m-am așezat în fața oglinzii pentru a încerca să le imit.

Nu-mi doream să fiu o vedetă seducătoare, cu mașini, blănuri și locuință somptuoasă la Beverly Hills. Nu pentru că era imposibil, era altceva. Aceste filme trezeau în mine un altfel de sentiment. Ceea ce mă fascina era caracterul misterios, greu de descris, al emoției, al relației pe care aceste vedete o stabileau, datorită interpretării, cu spec-

tatorii. Nu-mi păsa de ceea ce ar fi putut să-mi aducă faptul de a fi actriță, ci de ceea ce eram în stare să fac să iasă din mine. De ce această reacție — n-aș ști să spun. La școala catolică pe care o frecventam, foarte severă, nu se juca teatru, nu se monta nici un spectacol. Surorile nu aveau în cap decît lectura, scrisul și aritmetica. Și apoi, oricum, eram prea timidă pentru a putea interpreta vreun rol cît de mic. O ajutam pe sora mea să-și confecționeze costumele de hîrtie pentru piesele pe care le închipuia uneori și le juca apoi în fața vecinilor, dar de participat nici vorbă.

Stăteam într-un colț, uimită de ușurința cu care se producea în fața tuturor acelor oameni.

La Pozzuoli nu exista bibliotecă, iar noi nu aveam nici o carte, așa că acest aspect al educației mele, lumea imaginarului, cum am spune astăzi, a fost total neglijat. Nu auzisem niciodată vorbindu-se de Shakespeare și nici de Bernard Shaw. Familia mea avea destulă bătaie de cap cu procurarea celor necesare, pur și simplu, traiului de fiecare zi, ca să se mai intereseze și de cărți și lecturi.

. . . .

De fiecare dată cînd pășeam în întunecimea Teatrului Sacchino, întreaga mea ființă devenea alta. Cînd luminile se stingeau și rămîneam singură cu Rita, Linda sau cu Tyrone, simțeam dintr-o dată că destinul meu este de a juca, de a mă exprima, de a da friu liber sentimentelor pe care le purtam în mine ; poate că era nevoia de a scăpa din anonimat. Îmi băteam joc de accesoriile gloriei și ale succesului, de vizoanele, bijuteriile, mașinile de lux și locuințele de lux ce acompaniază reușita. Bineînțeles, mai tîrziu, la rîndul meu, eu însămi aveam să posed toate aceste pretinse „recompense", iar oamenii sînt tentați să creadă că ele constituie singurul meu scop, după viața mizerabilă pe care am cunoscut-o. Pot să dovedesc însă că nu mă gîndeam cituși de puțin la ele, atunci cînd priveam ecranul cinematografului din Pozzuoli. Deși între visul unei puștoaice de unsprezece ani și realizarea lui era o prăpastie, în mod ciudat, eram totuși plină de încredere. Se înțelege, nu spuneam nimănui. Această certitudine de a fi venit pe lume pentru a fi actriță de film era ceva păstrat în adîncul sufletului meu.

La paisprezece ani, corpul meu a început să înflorească miraculos, aproape de la o zi la alta și, zece luni mai tîrziu, rățușca pricăjită se schimbase în lebădă, cu picioare lungi și forme pline. S-ar fi zis că, în sfîrșit, ieșisem și eu din cochilie. Pentru prima dată în viața mea, mergînd pe stradă, am auzit sunetul melodios al acelor „ţt-ţt-uri" ale bărbaților. Am știut că sînt o femeie demnă de acest nume în ziua în care profesorul nostru de educație fizică, un tînăr frumos, s-a prezentat la mama, pentru a mă cere de nevastă. A fost sfătuit să se întoarcă acasă și să facă un duș rece.

O prietenă a mamei mele, care locuia pe partea cealaltă a străzii, ne-a adus într-o zi un ziar napolitan în care se dădeau toate amănuntele în legătură cu un viitor concurs de frumusețe : laureata urma să fie încoronată „Regina mării" și să primească, ea și cele douăsprezece prințese din suita ei, cadouri somptuoase.

Regulamentul prevedea că vîrsta candidatelor trebuie să fie de cel puțin cincisprezece ani. Acum, că arătam și eu ca lumea, spunea mama, și pentru că împlineam cincisprezece ani, voi merge să mă prezint.

Timidă cum eram, am încercat să protestez, dar am fost adusă la tăcere. „Lella, o să te duci și o să cîștigi" — mi-a spus ea, pe un ton energic. N-am știut niciodată de ce toți ai mei îmi spuneau Lella. Bunicii nu-i plăcea deloc Sofia (astfel este ortografiat numele meu pe extractul de naștere), pentru că era prenumele bunicii din partea tatălui.

Concursul era patronat de ziarul **Il matino**, care voia să-și sporească veniturile ; candidatele trebuiau să ajungă la Napoli echipate cu două rochii, una de după-amiază și alta de seară. Pentru mama, acest concurs constituia o revanșă asupra episodului „Greta Garbo" ; faptul că nu aveam o rochie de seară nu o împiedica nicidecum. Cum bunica avea mîini fermecate, a fost pusă la treabă. Mi-a confecționat o rochie beige cu maron din resturi de țesături rămase prin coșul ei de lucru, pentru după-amiază. În schimb, cea de seară era o problemă. Consecvenți, nu aveam o lețcaie în casă. „Am să-ți spun eu ce-o să facem, Lella, a declarat ea, după o lungă gîndire. Am să dau jos una dintre perdelele din salon și-ți voi croi din ea o rochie lungă". Ceea ce a și făcut. Eu, cu ochii celor paisprezece ani, găseam rochia splendidă. Nu-mi mai lipseau decît niște pantofi albi, asortați. Singurele încălțări pe care le aveam erau negre și roase ; mama a rezolvat și treaba asta, acoperindu-le cu două straturi groase de vopsea albă. Nu ne rămînea decît să ne rugăm să nu plouă.

Concursul urma să aibă loc seara ; împreună cu mama, am luat trenul de Napoli, călătorind într-un compartiment arhiplin. Îmi pusesem noua mea rochie-perdea roz sub pardesiul vechi și eram toată numai ochi la pantofi, să nu-i zgîrii. Aveam părul ridicat, ceea ce mă sălta puțin în vîrstă și mi se îngăduise să mă machiez.

. . . .

Cînd mi-a venit rîndul să mă prezint în fața juriului, mi-am dat seama, cu stupoare, că în momentul în care am intrat în sală îmi dispăruse tracul. Parcă mi l-ar fi luat cineva cu mîna. Am mers în lung și în lat prin fața celor paisprezece membri ai juriului, am răspuns liniștită la întrebări. Și, totuși, înainte eram moartă de frică. Dealtfel, așa sînt întotdeauna înaintea oricărei apariții în public. Și astăzi încă, înainte ca aparatul de filmat să intre în funcțiune, mi-e teamă de scenele pe care trebuie să le interpretez. Mă conving singură că totul va fi ratat. Departe de a mă simți la înălțime, nu am deloc încredere în mine. Nu mă aștept la nimic. Cînd totul îmi izbutește, sînt de două ori fericită ; în caz contrar, nu sînt foarte dezamăgită. Trebuie să spun, totuși, că atunci cînd fac un lucru, mă dăruiesc în întregime, îmi dau toată silința. Niciodată nu consider că o cauză este gata cîștigată, oricare ar fi ea. O întorc pe o parte și pe alta. Este drept că îmi spun că degeaba mă

Pozînd pentru Casa Dior

zbat atita, nu o să ajung nicăieri, și că mă pregătesc pentru un eșec. Această atitudine nu implică însă modul meu de a juca: întotdeauna dau maximum din ceea ce sînt în stare. Altfel spus, atitudinea mea este pozitivă în ceea ce privește arta mea, negativă în raport cu valoarea mea personală.

Iată, deci, ce simțeam eu, în seara aceea, la Napoli. Eram doborîtă de frică. Era, de acum, foarte tîrziu, cînd membrii juriului — după defilarea ultimei fete — și-au dat verdictul. Mă pregăteam să o consolez pe mama. Or, s-a întîmplat că, dacă nu am ieșit „regină", numele meu figura în schimb printre cele douăsprezece prințese și m-a cuprins un asemenea val de bucurie, cum nu mai cunoscusem vreodată. Ne-am fotografiat, ziariștii mi-au cerut numele, fiecare am primit flori. Primul meu buchet. Apoi mi-au înmînat premiul: un bilet de tren pentru Roma, mai multe suluri de tapet, o față de masă cu douăsprezece șervețele asortate și douăzeci și trei de mii de lire, adică o sumă impresionantă pentru noi. A doua zi am apărut în ziar într-o fotografie de grup, iar în explicație se afla și numele meu, greșit ortografiat. După-amiaza, Regina și cele douăsprezece prințese au străbătut străzile din Napoli, în caleașcă. Oamenii ne aruncau flori și eram escortate de o fanfară. Încercam acea ciudată senzație de dedublare despre care am mai vorbit; mi se părea că, pe tro-

O actriță pentru toate anotimpurile.

tuar fiind, mă priveam pe mine însămi, trecînd, că nu eram eu aceea peste care dăduse toată această fericire, ci copia mea.

Tapetul a fost imediat lipit peste cel vechi, în salon, fața de masă și șervețelele au devenit accesoriile de care nu se putea lipsi prînzul nostru duminical, iar biletul de tren și lirele le-am ascuns într-un colț secret al biroului. Faptul de a-și fi văzut fiica încoronată i-a dat mamei imboldul necesar pentru a se gîndi la cariera mea de actriță cu obișnuita-i energie. Etapa următoare consta în a mă înscrie la o școală de artă dramatică, la Napoli. Banii pe care îi cîștiga, de cînd începuse din nou să dea lecții de pian, au fost înghițiți de aceste cursuri.

Școala de artă dramatică însemna un singur profesor, un fost actor, care dovedea o concepție foarte personală în materie de interpretare. Își definea astfel metoda : „Dintr-un pietroi, scot un actor". La drept vorbind, ceea ce ne învăța era, pur și simplu, să ne strîmbăm. Nu citeam nici un vers, nu interpretam nici un rol ; făceam doar grimase. Ne-a dat cîte o listă a tipurilor de mimică pe care trebuia să le facem și să le respectăm cu mare exactitate. Groază, bucurie, disperare, extaz, dragoste, mînie, orice : fiecărei emoții îi corespundea o mimică precisă. Bucurie : ridicai sprincenele ; surpriză ; sprincenele ridicate, gura în formă de „o" ; scepticism : o singură sprinceană ridicată ; groază : ochii mari ; suferință — ochii mici. Și așa mai departe. Pe scurt, asta era versiunea napolitană a lui **Actor's Studio** ! Acel profesor nu se împăcase niciodată cu sfîrșitul filmului mut.

Adevărul este că toate aceste cursuri nu ocupau decît un loc secundar în viața mea : îmi continuam studiile la liceul din Pozzuoli, în ideea de a deveni învățătoare. Dar, într-o zi, profesorul nostru ne-a adus o veste care, așa cum se va dovedi, avea să-mi schimbe cursul vieții. La Cinecitta se pregătea turnarea superproducției americane **Quo Vadis ?** a cărei realizare impunea participarea a sute de figuranți. „Iată prilejul visat de toți acei și acele care au posibilitatea să meargă la Roma, pot să facă cinema" — ne-a declarat el.

I-am spus noutatea mamei. Reacția ei a fost imediată : întrerup școala. Vom pleca la Roma și acolo ne vom bate cu cerul și cu pămîntul pentru ca să devin actriță de film. Bunicii se arătau cumplit de ostili acestei idei, așa cum fuseseră și altădată, pe vremea concursului Greta Garbo, dar timpurile se schimbaseră și, de data aceasta, mama și-a impus punctul de vedere.

Din partea mea, departe de a viza celebritatea, m-aș fi mulțumit să fiu învățătoare la Pozzuoli, să mă mărit cu un băiat cumsecade din vecini și să-mi cresc copiii. În adîncul sufletului, simțeam că există ceva în mine, o forță, un dar. Dar dacă nu ar fi fost ambiția mamei mele, energia ei, nu cred că aș fi fost vreodată în stare să plec din Pozzuoli pentru a mă arunca în acest univers îndepărat și de temut care era Roma.

★

Într-o zi, Carlo Ponti m-a chemat în biroul său. Tocmai terminasem a treia sau a patra probă, nu mai știu bine. Era limpede că are să-mi spună ceva, dar nu știa cum să înceapă. „În legătură cu probele astea, tocmai m-am văzut cu operatorul și mi-a spus același lucru ca și ceilalți. Este vorba de... hm... în sfîrșit, de nasul tău".

— Ce are nasul meu ? Eu știam ce urma.

„Eh, bine, hm... dacă vrei într-adevăr să faci carieră în film, ei bine, ar trebui, poate, să te hotărăști, să te gîndești la problema asta".

— Vrei să zici de chirurgie estetică ?

— Da. Și apoi, ar mai fi ceva : ai putea să mai dai jos puțin de pe șolduri. Știi, îți repet doar ce mi-au spus fotografii. Cu nasul, practic, este o nimică toată, un pic scurtat, ca să-l facă fotogenic, înțelegi.

Desigur, știam că nu am silueta actrițelor la modă de atunci. Erau foarte frumoase, cu trăsături impecabile. Nu era cazul meu.

Am un chip cu totul neregulat, dar tocmai juxtapunerea acestor imperfecțiuni face ca el să aibă ceva. Dacă aș fi avut o cocoașă pe nas, m-aș fi dus să-l rectific fără ezitare. Dar nu acceptam să-i critice lungimea ; știam că nasul comandă echilibrul feței, îi dă personalitate. Și apoi, aveam nasul și chipul pe care mi le dăruise natura.

„De acord — i-am spus lui Carlo — nu am un cap ca toată lumea, dar chiar trebuie să semăn cu toată lumea ?"

— Știu, și mie îmi place așa cum ești, dar operatorii...

— Vreau să rămîn așa cum sînt, nu o să schimb nimic.

— De acord, o să mai vedem, spuse Carlo, stînjenit de a fi abordat acest subiect.

— Cît despre șoldurile mele știu că sînt puțin cam mari, dar ele fac parte din persoana mea, din ceea ce sînt eu. Nici în această privință nu voi modifica nimic.

Rememorînd toate acestea, mă admir pentru încrederea în mine însămi, în ciuda probelor ratate. Aș putea spune că cerul mi-a dăruit o calitate : sentimentul destinului meu. Niciodată nu m-am subestimat, dar nici nu m-am judecat în funcție de criticile altora. Am pretins, mereu, foarte mult de la mine însămi și dacă eșuez, nu sînt supărată decît pe mine. De aceea, eșecurile sau loviturile nu mă amărăsc ; nu pot să pun pe seama altora micile necazuri care mi se întîmplă. La șaisprezece ani eram deja convinsă de mai multe lucruri ; știam să cad în picioare, contam doar pe mine, pe nimeni altcineva, voi merge acolo unde mă cheamă destinul și este zadarnic să schimb ceva.

. . . .

În 1952, la optsprezece ani, am pus mîna, în sfîrșit, pe primul meu rol adevărat ; cu acea ocazie mi-am pierdut numele și era cît pe-aci să-mi pierd și viața. Mama auzise că se pregătea turnarea unui film cu buget mic, **Africa de sub mări**, pentru care era nevoie de o tînără care să știe să înoate sub apă. În același mod în care îmi spusese să răspund „Yes" lui Mervyn Leroy cînd acesta mă întrebase dacă știu engleza, m-a sfătuit de data aceasta să răspund afirmativ în momentul în care voi fi întrebată dacă sînt o înotătoare desăvîrșită.

„Mamina, dar tu știi prea bine că nu sînt capabilă să fac nici măcar o mișcare bras".

— Ai să înveți. Principalul este să obții rolul, restul — o să mai vedem".

Degeaba era Pozzuoli așezat pe malul mării, în general locuitorii lui nu știau să înoate. Mă scăldam, adeseori, dar numai în picioare. Cu toate astea, cînd producătorul mi-a pus întrebarea fatidică, i-am dat răspunsul care era pe placul mamei : „Înot ca o adevărată campioană".

Filmul care i-a adus cea mai mare răsplată: «Ciociara» pentru care a fost distinsă cu mult rîvnitul Oscar

Alături de partenerul ei de o viață, Marcello Mastroianni în «Căsătorie în stil italian».

— Perfect, a spus el, rolul este al tău. Dar nu-mi place numele, Sofia Lazzaro (n.n. — un alt producător îi schimbase numele din Scicolone în Lazzaro), este prea banal, și apoi prea amintește de acele nenorocite benzi desenate. Trebuie să-l schimbăm

— În realitate mă numesc Scicolone.

— Și mai rău. Parcă ar fi un nume de circ. Nu, trebuie să-ți găsesc un nume nou. Nu foarte italian, ceva scurt, rapid, ușor de reținut.

Acest producător lucra chiar atunci un film cu actrița suedeză Marta Toren, și un mare afiș de al ei se afla pe perete. Fața i s-a luminat : „Asta e ! Toren !" Și a început să ia literele alfabetului, una cîte una : Boren, Coren, Doren pînă la Loren pe care l-a găsit genial. Sofia Loren. „Nu, spuse el, nu-mi place această Sofia cu un singur «f». În străinătate se va crede că este vorba de o scoică. O să-l schimbăm în «Sophia». Ce zici ?" M-am repezit să accept, numai că în italiană grupul „ph" nu se pronunță „f", ci „p", și cei care mă cunoșteau, la Pozzuoli, au crezut multă vreme că așa îmi place mie, să mi se spună „Sopia".

. . . .

De fiecare dată sînt eu însămi uimită cît de mult trebuie să mă străduiesc pentru a mă simți bine într-un film, pentru a avea impresia că îmi fac bine munca. Îmi trece timpul întrebîndu-mă dacă voi fi în stare să exprim emoțiile pe care le impune scenariul, dacă voi fi la înălțimea tuturor acelora care sînt acolo pentru a mă ajuta, de la responsabilul cu accesoriile la regizor. S-ar spune că lucrez mereu pe viață și pe moarte. Ca și

O apariție spectaculoasă în scheciul «Loteria» al lui de Sica din filmul «Bocaccio '70»

cum m-aș teme din nou de spectrul foamei.

Îmi învăț rolul cu multe săptămîni înaintea turnării, ca și cum aș vrea să mă impregnez de el, pentru ca replicile să țîșnească chiar din mine. Niciodată n-aș putea să fac precum Marcello (n.n. — Mastroianni) care nu-și aruncă măcar un ochi pe scenariu, înainte de a veni la studio. Oricît ar fi dialogurile de dificile, el așteaptă ziua turnării pentru a le învăța. La început este mort de trac, dar tocmai de acest trac are nevoie pentru a juca și nu are nici o îndoială asupra reușitei metodei sale. Eu sînt cu totul incapabilă să joc în aceste condiții. Cînd fac un film, îl trăiesc. Nu joc în sensul prefacerii. Sînt acel personaj, trăiesc acele situații...

De aceea stau ca pe jăratic înaintea unei scene dificile. Un abis de îndoieli, sentimentul că nu sînt bună de nimic. Anii nu au schimbat nimic, din contra, căci ochiul meu a devenit mai critic ; aștept mai mult de la mine acum, decît cu zece ani în urmă și vreau să dau mai mult.

★

„Cît timp va dura dragostea noastră ? Nu știu, trei săptămîni, trei luni, trei ani. Mai mult. De ce să scrutăm eternitatea cu ajutorul cifrelor ?" Iată ce răspund celor care mă întreabă despre viața mea cu Carlo (n.n. — producătorul Carlo Ponti). Căsătoria noastră durează de foarte multă vreme. Diferența de vîrstă este foarte importantă. Se remarcă. Desfidem acel sistem care preferă să vadă în căsătorie „o desperare legată în care fiecare sărut este o victorie asupra dezgustului". Admir inteligența lui Carlo, tandrețea sa, modul său de a se interpune între problemele mele și mine. El este nu numai tovarășul meu de viață, ci acela care mă ajută să trăiesc. Îmi place cu deosebire această frază a lui Lawrence Durrell : „Tovarășul de viață este mai mult decît un iubit, iar tandrețea valorează mai mult decît dragostea și chiar decît pasiunea". Carlo și cu mine ne-am construit viața pe o bază trainică, ce nu ne-a jucat feste niciodată. Nu mă gîndesc niciodată la vîrsta lui Carlo. Tot ceea ce știu este că el reprezintă omul de care am nevoie în viață. Ceea ce nu vrea să însemne că nu are defecte. Vorbește puțin și, în general, trebuie să ghicesc ce gîndește, ce vrea de la mine și ce ar vrea să fac. Trebuie să-i smulgi cuvintele din gură. Muncește mult, dar asta este o caracteristică a oamenilor din nordul Italiei... De cînd îl cunosc, l-am văzut întotdeauna lucrînd între douăsprezece și cincisprezece ore pe zi și, după părerea mea, această obsesie a muncii indică un analist. A trebuit, de asemenea, să mă obișnuiesc cu faptul că soțul meu este un urs. Mari dificultăți nu am avut, pentru că eu însămi nu sînt foarte mondenă. Refuz invitațiile, mai ales pentru că știu că se va plictisi. Nu-i plac constrîngerile vieții sociale.

. . . .

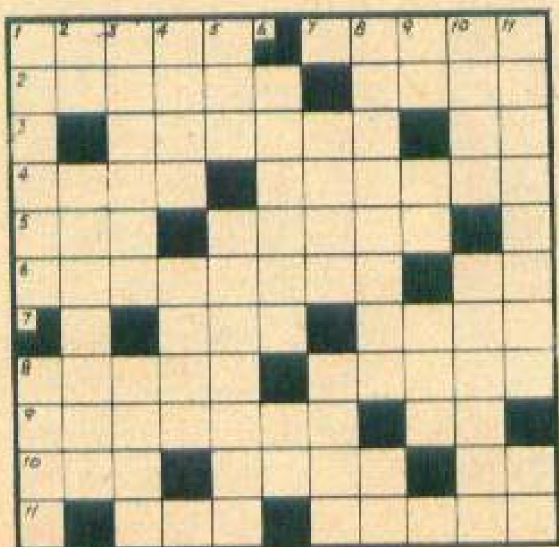
Tocmai mi-am aruncat ochii prin carnetul meu ; spre marea mea surpriză, mi-am dat seama că majoritatea citatelor sînt în legătură cu singurătatea. „Adevărata fericire este

imposibilă fără solitudine". Sint convinsă. Am tot atita nevoie de a fi singură uneori precum de mincare și de apă, ori de risul copiilor. Oricit de ciudat ar părea, singurătatea imi purifică sufletul. Mă hrănește și mă regenerează. Lăsați-mă cu mine insămi și o să-mi țin o perfectă companie. „Cum te aperi impotriva singurătății ?" — iată o intrebare din carnetul meu. „Domnule, eu simt solitudinea. Singură, citesc și trăiesc ceea ce citesc. Singură, imi scrutez cu onestitate sentimentele și pe mine insămi. Inalț capul dacă sint abătută. Pentru mine, singurătatea nu este populată cu oglinzi deformate. „Seninătatea și plenitudinea — am citit undeva — nu se găsesc in afara individului, ci in el insuși". Singurătatea este, intr-un fel, paznica seninătății și a plenitudinii mele".

Traducere și adaptare de MAGDA MIHĂILESCU

Marea ucenicie

ORIZONTAL : 1) Neavind dreptul, conform regulamentului școlii, să semneze cu numele său, elevul Mihail Sadoveanu și-a luat acest pseudonim, sub care și-a iscălit primele incercări in revista „Pagini literare" de sub conducerea lui Artur Stavri și Ion Gorun — Sinistrul personaj C.A. Ionescu, pe care povestitorul il cunoaște in Academia liberă a poetului Theodor Stoenescu, personaj de tristă faimă in istoria literară prin acuzația de plagiat adusă lui Caragiale. 2) Cotidian politic ieșean in care Sadoveanu publică citeva povestiri prin 1899, reluate ulterior in volumul „Crișma lui moș Precu" — Sentiment exprimat adesea de marele nostru povestitor, față de mulțimea umilită a societății românești de pe acele vremuri, mai ales in proza sa de debut. 3) Semne ale trecerii anilor — Nelipsitul căluț al Dobrogei. 4) Dulcele tirg al Moldovei, a cărui amintire a rămas strins legată de anii de ucenicie ai lui Mihail Sadoveanu — Țin de cea mai veche scriere a germanilor. 5) Localitate in Belgia — A valora ceva. 6) Se joacă... pe nevrute — Sandu Naumescu. 7) Miezul oricărui roman ! — Pasăre admirată și vinată de scriitor, in plaviile din preajma Pașcanilor. 8) Eminent profesor de limba franceză la gimnaziul din Fălticeni, care-i deschide povestitorului gustul pentru marea literatură a lui Balzac, Hugo și Stendhal — Ramură a dreptului, studiată de Sadoveanu la facultatea juridică din București și foarte curind părăsită pentru a se intoarce in Moldova. 9) Ceea ce au reprezentat pentru literatura română, la vremea lor, primele cărți ale lui Sadoveanu — Mai pe scurt, profesia lui Alexandru Sadoveanu, tatăl lui Mihail. 10) Apă dinspre părțile căreia au venit in Moldova bunicii dinspre tată ai scriitorului — Publicist ieșean, care in anul 1900 ii propune lui Sadoveanu editarea unei reviste, „Lumea", apărută și dispărută după citeva numere — Notă muzicală. 11) Personaj feminin, soția lui Dumitrel Costăchescu din povestirea „Duduia Margareta" — „Mormintul unui...", volum de povestiri apărut la Editura „Minerva" din București in anul 1906, in perioada uceniciei.

VERTICAL : 1) Una dintre primele funcții ocupate de Sadoveanu la inceputul acestui secol in București, prin stăruința lui Constantin Banu, la „Casa Școalelor" — Legătură de griu. 2) De pildă, „Șoimii" — Profesorul de limba română de la gimnaziul „Alecu Donici" din „Folticeni", căruia elevul Sadoveanu ii prezintă primele incercări literare, primind sfaturi bune și incurajarea de a continua. 3) Cunoscutul scriitor trimis de Șt. O. Iosif la Fălticeni să-i propună lui Sadoveanu mutarea la București, la inceputul toamnei anului 1903, pentru a fi angajat la revista „Sămănătorul" — Ca ardeiul in mincare. 4) Nu chiar toți — Slab de minte. 5) Perete — Pentru descoperirea acestora, elibera autorizații Mihail Sadoveanu, subșef de birou in 1905 la Direcția Artelor din Ministerul Instrucțiunii și Cultelor (sing.). 6) Publicație inițiată și condusă de elevul ieșean Mihail Sadoveanu, scrisă și poligrafiată de bunul său coleg și prieten Constantin Moțet — Dumneata. 7) Poet dintre cele două războaie, colaborator al „Revistei Fundațiilor" — Ceea ce a insemnat Sadoveanu pentru intreaga noastră literatură. 8) Acestea reprezintă, in fond, paginile din „Anii de ucenicie" sadovenieni (sing.) — Udrea Oprescu. 9) Cămăși naționale — Pune mina ! — Personaj feminin, supranumit Galanta, din bucata „Ion Ursu", publicată in volumul „Dureri inăbușite" in anul de debut 1904. 10) Cal de poștă — „Poet subțire", cum il caracterizează Mihail Sadoveanu, acest animator a condus revista bucureșteană „Pagini literare", la care a colaborat cu citeva bucăți in proză și cel ce iscălea M.S. Cobuz, in primii ani de ucenicie. 11) Liceu ieșean cu veche tradiție, ale cărui cursuri le urmează povestitorul incepind din anul 1897. Era fosta „Academie Mihăileană", iar Sadoveanu a compus și textul unui „imn al liceului", pe muzica lui Enrico Mezetti, maestrul de muzică — Dinsul.

ANDREI CIURUNGA
București

Eseu despre CULOARE

Prin însăși condiția sa, un eseu presupune ineditul ideilor, o deplină și creatoare libertate față de opiniile anterioare și locurile comune, un proteism ce nu se supune — sau nu ar trebui să se supună — decît premisei avansate.

Dar un eseu despre culoare înseamnă ceva mai mult: o aventură într-un teritoriu mobil, în continuă deplasare, relativ și plin de surprize. Un teren deconcertant prin infinitul situațiilor, cazurilor și posibilităților de a interpreta unul și același fenomen, deschis atitudinilor pasionale și rigorilor scientiste. Un cîmp de luptă nu numai pentru arta modernă, ci și pentru tot ce înseamnă recuperare, într-un secol obsedat de ideea precursorilor și a modelelor descriptive. Cutare „primitiv", sau chiar colegul de la Altamira, are o viziune „precinematografică", un altul, din Rhoc's sau Faium, este un „preimpresionist", celălalt

are premonițiii cubiste, unii practică „action-painting"-ul și conceptualismul „avant la lettre" încă din copilăria omenirii. Firește, există recurența atitudinilor și a stilurilor, există rudimentele sau intuițiile unor procedee ce vor veni. Există, mai ales, o reală și mereu captivantă problemă a culorii, mijloc sau scop în pictură, după un joc al succesiunilor și interferențelor ce se supune condiționărilor obiective, dar și interpretărilor subiective. Pentru că, poate nici o altă componentă a expresivității picturale nu invită mai mult la aventură decît culoarea. În numele ei s-au produs revoluții și blasfemii, tot ea a provocat intoleranță, dar și sublime deschideri către zone inedite sau doar bănuite.

Iată-ne ajunși iarăși în fața unei imagini caleidoscopice a fenomenului, unde doar necesitatea metodologică sau ambiția celor dornici de clasificări tranșante într-un domeniu al relativului operează compartimentări, delimitează familii, școli, curente. În realitate — și afirmația nu frizează paradoxul — nu se poate vorbi despre culoare ca despre un

ESEU DESPRE CULOARE

corpus omogen în starea sa de existență estetică, ci doar despre coloriști. Atunci cînd culoarea, această banală noțiune de fizică elementară (oare cine nu a născut curcubeul cu o simplă prismă, în orele de la școală sau acasă ?), intră în dialog intim, acaparator și total, cu un creator autentic, ea se transformă în artă. Din acest moment începe și existența sa distinctă în universul inepuizabil și viu al valorii estetice. Din acest moment, ea se instituie ca problemă reală, devine concept cu statut particular și clar definit, participînd la elaborarea acelui miracol inepuizabil care este tabloul.

Și tot din acest moment se naște și coloristul, „cazul" unic și ireparabil care își găsește sau nu predecesorii, contemporani sau posibile afinități. Astfel, eseul despre culoare devine unul despre colorist, evanescența generalităților se convertește în certitudinea cazului particular, concret. În această situație, șansa, dar și pericolul deschiderii către infinitul tentant al exemplelor, te obligă la opțiune, iar eu mărturisesc plăcerea de a scrie despre un contemporan al nostru, despre unul din artiștii alături de care străbatem timpul, poate prea indiferenți față de ceea ce înseamnă el în realitate : **Mihai Bandac.**

Într-o virtuală și necesară ierarhie a picturii de culoare, profunzime, sinceritate, rafinament și forță, locul său ar fi în zona fenomenelor simptomatice și solitare, a creatorilor de stil capabili să propună o sinteză inedită sau o reformulare în teritorii ce păreau epuizate. El este, într-un mod paradigmatic pentru cei ce nu se opresc la suprafața lucrurilor, un continuator al tradiției colorismului autohton, sinteză inefabilă de solaritate apolinică și dionisiacă, de elegiacă nostalgie și frust panteism vitalizant. Dar prea personal pentru a se înscrie într-o serie formală anodină și prea orgolios pentru a practica epigonismul confortabil și uneori profitabil, el își investește vocația picturală cu o distinctă și fermă dimensiune prospectivă, propunînd o viziune modernă din perspectiva unor preocupări atemporale pentru culoare, formă, sentiment și logică. Mihai Bandac aduce în pictură o variantă originală a figurativului vecin cu abstracția lirică, clar conturată ca problematică intrinsecă și deschisă tuturor soluțiilor ce decurg din premisa adoptată. Recursul la un precedent figurativ, uneori cu franchețe încorporat în structura compunerii, și prelucrarea lui ulterioară dintr-un unghi ce cuprinde simultan pasiunea pentru culoarea-formă și refuzul analogonului steril, nu reprezintă un truc sau o limită, ci tocmai condiția primară a oricărui proces de abstractizare. Căci, operînd nediferențiat cu noțiunile, s-a ajuns la o rudimentară și periculoasă confuzie între abstracție — deci esențializarea maximă fără pierderea totală a contactului cu sensul stimulului — și informalul sau nonfigurativul ce exclud, cel puțin teoretic, raportarea la un precedent concret. Mihai Bandac pornește de la un pretext, poate de la „ideea de", de multe ori obsesiv dacă ne gîndim că acesta ar fi peisajul — nu unul anume. Sentimentul în sine îi reține ipostaza ideală, apoi calitatea afectivă intens resimțită de o sensibilitate acută, din care decurge și ulterioara prelucrare cromatică. Pentru că, înainte de a fi o posibilă restituire sau un complement avantajos, pentru el culoarea înseamnă condiția primordială a existenței și singura modalitate de a o transcrie în scara emoției artistice. Poate de aceea opțiunea sa instinctivă, ulterior consolidată prin analiză intelectuală critică, l-a condus către lecția colorismului impresionist. Atent la condiția organică a fenomenului și la consecințele de structură, dincolo de setul locurilor comune tocite, artistul a înțeles că marele merit al acestei tendințe a fost acela de a pune în libertate culoarea pentru toate curentele ce au urmat, de a-i fi redat primatul pictural inalterabil. Firește, pentru cei ce învață culoarea fără a o trăi, sau vor să afle ceva despre impresionism, acesta a însemnat juxtapunere, primatul impresiei, divizionism, încorporarea luminii și atmosferei în culoare etc. etc. Dar fiecare artist al acelui moment a însemnat un caz, fiecare a fost unic în felul său, iar ceea ce au dat ei picturii moderne, indiferent de școală, tendință, program a fost o dimensiune definitorie și nu simple detalii morfologice. Și poate nu ar fi lipsit de interes să ne amintim ultimii **Nuferi** ai lui Monet, atunci cînd exaltăm virtuțile abstracției, artei gestuale, nonfigurativului sau „action-painting"-ului, și noutatea lor vecină cu insolitul. Din această perspectivă teoretică, preferînd concretețea practicii picturale, Mihai Bandac a realizat sinteza originală între autonomia structurilor purtătoare de memorie și cea a culorii redevenite ea însăși.

În fond, Mihai Bandac este un pictor al rostirii esențiale, desigur un artist al dorului și al spațiului originar, cum a fost definit, dar preocupat în primul rînd de instaurarea unui climat expresiv, care să ne conțină, conținîndu-l, ca esență umană și sentiment etnic, dincolo de inerente și necesare particularități de limbaj, asimilate prin osmoza culturilor. Așa se conturează el prin totalitatea creației de pînă acum, cu mai multă pregnanță în ciclul **Anotimpurilor**, tema unei expoziții itinerante în care oamenii din cele mai diferite colțuri ale țării se regăsesc prin fluxul apartenenței la un spațiu unic și unitar, spațiul românesc. Etalare solară și subtilă, rafinată fără sofisticare sau ezoterism, propunînd un artist dar mai ales un univers pictural complex și autentic, expoziția sa a provocat analize și interpretări printre care cea de față se vrea doar una din cele deplin meritate, poate încă insuficiente față de ceea ce pictorul reprezintă pentru noi astăzi.

Prea atenți la personajul Mihai Bandac — el există, fără îndoială, cu bonomia, candoarea și maliția sa — riscăm să trecem pe lîngă o personalitate a timpului nostru, desigur incomodă prin talent, luciditate, perseverență, ratînd șansa dialogului fertil cu unul din contemporanii noștri de superioară calitate. Și astfel am pierde și șansa, într-un fel unică, de a schița un eseu despre culoare și despre unul din aleșii ei.

VIRGIL MOCANU

Hobița, 1980

tabăra de sculptură „Brâncușiana"

„In august, zece sculptori au trudit și zămislit in piatră zece opere de început ale unui viitor muzeu de artă modernă. In pisania dăltuită la vremea vernisajului se spune: In anul 1980, noi am ctitorit prima ediție a Simpozionului de sculptură — Hobița — și semnează: Alexandru Călinescu-Arghira, Maria Deac, Nicolae Ghiață, Iorga Iliopolos, Dumitru Juravle, Mihai Marcu, Ionel Muntean, Sava Stoianov, Sandu Surcel, Florentin Tănăsescu. Cei zece sculptori mulțumesc Comitetului județean Gorj al P.C.R. și Uniunii Artiștilor Plastici pentru generozitatea cu care au pus temeliile acestui nou muzeu de artă contemporană". (Ziarele)

Vom afirma, in cele ce urmează și vom incerca să susținem, că intimplarea petrecută la Hobița, in vara anului 1980, nu numai că a fost sub semnul marelui Brâncuși, dar chiar i se datorează. Amintim pentru aceasta că intr-o anchetă făcută la Hobița in urmă cu citiva ani (1972), scriitorul Paul Anghel nota discuția următoare cu octogenarul Vasile Brâncuși, nepot de frate al artistului: „Era prin 1937 (povestește Vasile Brâncuși) și Brâncuși venise in sat pe neașteptate, ca de obicei, cu trăsura din Tirgu-Jiu. Sosise de la Paris... A stat in gazdă la Maria, nepoata lui, soția lui Ilie Nicolcioiu... La puțină vreme, ne-am strins in jurul lui rubedeniile și citiva consăteni care-l cunoșteau. Ne-au mișcat vorbele lui: «Săraci v-am lăsat, săraci vă găsesc». Vorbea cu tristețe, cu mare amărăciune. «Trebuie să faci ceva pentru noi» — i-am spus. «Trebuie să faci ceva pentru satul din care ai pornit»... Nu l-au surprins vorbele noastre. Ne spunea că se gindise să facă ceva, un monument care să atragă lumea: «O să vină turiștii aici, o să construiți hoteluri și restaurante, satul o să se ridice»..." Și această poveste cu un anume monument nu este deloc o informație fabricată, cum apar atitea prin satele geniilor, fie că e vorba de Humuleștiul lui Creangă sau de Ipoteștiul lui Eminescu. Despre monument mai vorbesc și alte mărturii, precum și corespondența lui Constantin Brâncuși cu fratele său mai mare, Dumitru Brâncuși, aflată in păstrarea urmașului acestuia din urmă, inimosul invățător Mitică Brâncuși, din Hobița.

Din diverse motive, independente de Brâncuși, și spre părerea de rău a marelui artist, monumentul nu s-a ridicat. El, care a spus «Nu vom fi niciodată indeajuns de recunoscători față de pămintul care ne-a dat tot», își vede astăzi, in parte, visul implinit. Ceea ce s-a ctitorit este foarte aproape de gindurile sale... „O să vină turiștii aici", ...„o să construiți hoteluri și restaurante", ...„satul o să se ridice". Tabăra de sculptură

tabăra de sculptură „Brâncușiana”

Omagiu

Coloşilor de piatră ai lui Brâncuşi
Cînd le aruncaţi privirile uimite
Sau cînd priviţi giganticul urcuş
Spre treptele coloanei infinite

Să nu gîndiţi că vreţi să fiţi la fel
Că faceţi din beton o altă Poartă
Puteţi s-o faceţi însă către El
În felul ăsta paşii nu vă poartă

El n-a pus Masă o lespede enormă
Şi scaunele din altă stîncă sparte...
Le-a dat muncind concepţie şi formă
Prin gînd şi prin migală face artă

Prof. ION BLENDEA
Casa muzeu Brâncuşi, Hobiţa-Gorj.

„Brâncuşiana" este un elogiu adus nu numai lui Brâncuşi, ci şi pămîntului binecuvîntat ce a scos la iveală asemenea bărbaţi şi asemenea opere.

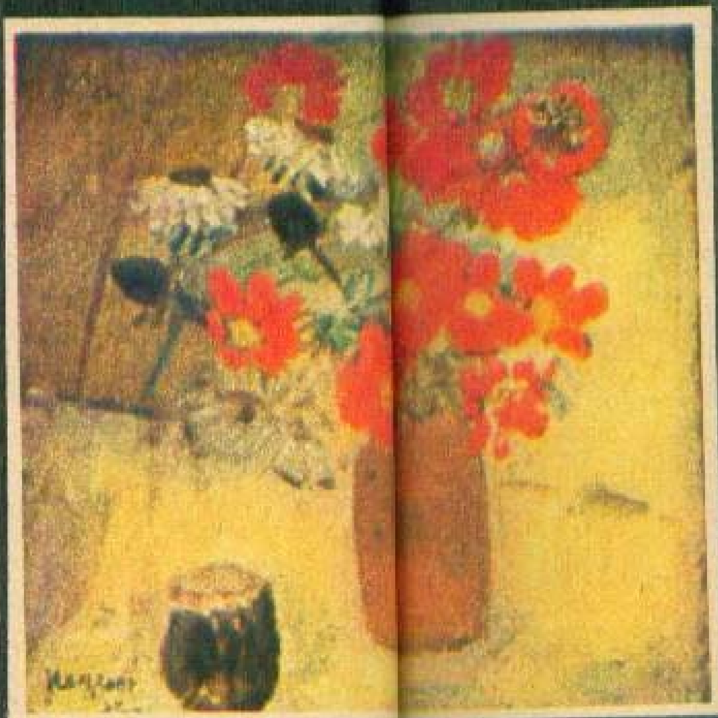
În imediata apropiere a taberei este Casa memorială. O casă din lemn de stejar greu, parcă cioplit numai din bardă, cu bîrne îmbinate în cruce. Stîlpii prispei sînt şi ei cioplîţi cu meşteşug, încrustaţi şi răsuciţi, motivele lor amintind pe alocuri de schiţele Coloanei fără sfîrşit. Case de acestea, întîlnim prin mai toate satele învecinate, fie că e vorba de Peştişani sau de renumitele sate Tismana şi Arcani, încă adevărate muzee de etnografie. La fel şi fîntîni cu ghizde din lemn sau lespezi pentru morminte găsim peste tot. De bună seamă că acestea sînt lucrate cu scule de pietrar sau cioplitor în lemn iscodite de moşii şi strămoşii lui Constantin Brâncuşi. Cu aceleaşi scule, contemporanii noştri locali, cum le spunea poetul şi reporterul Ilie Purcaru, taie în roca munţilor dimprejur. Contemporanii noştri locali, cioplitori în lemn cu greaua bardă sau secure, mai dărîmă şi astăzi fagi şi ulmi, frasini şi stejari, dînd la iveală, de sub tăişul sculei lor, stîlpi de pridvoare, porţi sau cumpene de fîntîni. Se lucra la fel şi-n vechime, şi acum se lucrează la fel. Ceva s-a schimbat, totuşi...

Despre schimbările din sat, din viaţa oamenilor, s-a mai vorbit şi prilejuri vor mai fi. Schimbarea cea mare petrecută în această vară şi care a tulburat liniştea zăvoiului rîului Bistriţa au adus-o artiştii. Şi acum, ca şi pe vremea lui Brâncuşi, îndeletnicirea lor este privită cu neîncredere. Chiar şi la auzul unor vorbe de felul acesta, „da' ce le-a venit, ce i-a apucat", cei zece artişti au zîmbit şi au mers mai departe, văzîndu-şi de treburile lor. O anchetă pe care am făcut-o la Hobiţa la sfîrşitul taberei printre sculptori a arătat, printre altele, că fiecare artist a trecut măcar cu gîndul prin moştenirea lăsată de părintele sculpturii moderne, cum este recunoscut Brâncuşi de toată lumea. Cîteva mărturisiri: „Mă gîndesc, ca artist sculptor, că avem în spate un lucru măreţ — un Brâncuşi, şi asta te îndeamnă să nu glumeşti cu tine însuţi. Oricum, apropierea de Brâncuşi nu înseamnă că nu ne-am gîndit şi la altceva." **(Sava Stoianov)**: „Drumul deschis de Brâncuşi nu mai e un drum închis. Hobiţa lui Brâncuşi e cunoscută şi bătută de toată lumea. Fericită soartă pentru acest muzeu." **(Florentin Tănăsescu)**: „La prima ediţie a taberei naţionale «Brâncuşiana», ca şi alţi colegi ai mei, mi-am dorit să-l omagiez pe Brâncuşi. Dacă am reuşit sau nu, asta se poate vedea privind lucrarea mea." **(Ionel Munican)**: „Lucrarea mea «Prometeu» s-a dorit un omagiu adus îndrăznelii umane, un omagiu lui Brâncuşi. Dealtfel, după părerea mea, Brâncuşi este pentru epoca modernă un Icar sau un Prometeu, ca simbol eu înţelegînd în cele două denumiri, de fapt, acelaşi lucru." **(Sandu Surcel)**: „Ceea ce am lăsat aici, la Hobiţa, este semnul nostru de recunoştinţă pentru marele Brâncuşi. Cele zece lucrări vor constitui, peste ani, temelia unui muzeu. Lucrările sînt dăruite ţării şi atrag atenţia că nu-i un slogan dacă spun că le dăruim epocii umaniste pe care o trăim." **(Alexandru Călinescu-Arghira**, conducătorul primei ediţii a taberei naţionale de sculptură de la Hobiţa); „Avem satisfacţia că s-a realizat ediţia de început a Simpozionului de sculptură Hobiţa — 1980, avem sentimentul unei munci împlinite. Oamenii locului — am observat — simt că le vine acasă un lucru serios, nişte valori pe care cu timpul o să şi le apropie şi o să le respecte." **(Dumitru Juravle)**; „Am muncit din răsputeri la «Ctitor» — lucrarea mea de la Hobiţa —, neuitînd nici un moment cuvintele Maestrului: «Să creezi ca un dumnezeu, să fii liber ca un rege şi să munceşti ca un sclav». Am vrut, în mod deosebit, să aduc un omagiu şi etapei constructive din ţara noastră." **(Maria Deac)**.

Desigur, lucrările aparţin în întregime autorilor, au o singură legătură cu capodoperele brâncuşiene: ele sînt expresia unui înalt omagiu transpus în piatră, adus marelui Brâncuşi. Lîngă acestea vor veni şi lucrările generaţiilor de artişti ce se vor perinda anual pe la Hobiţa.

ION PREDOŞANU ■

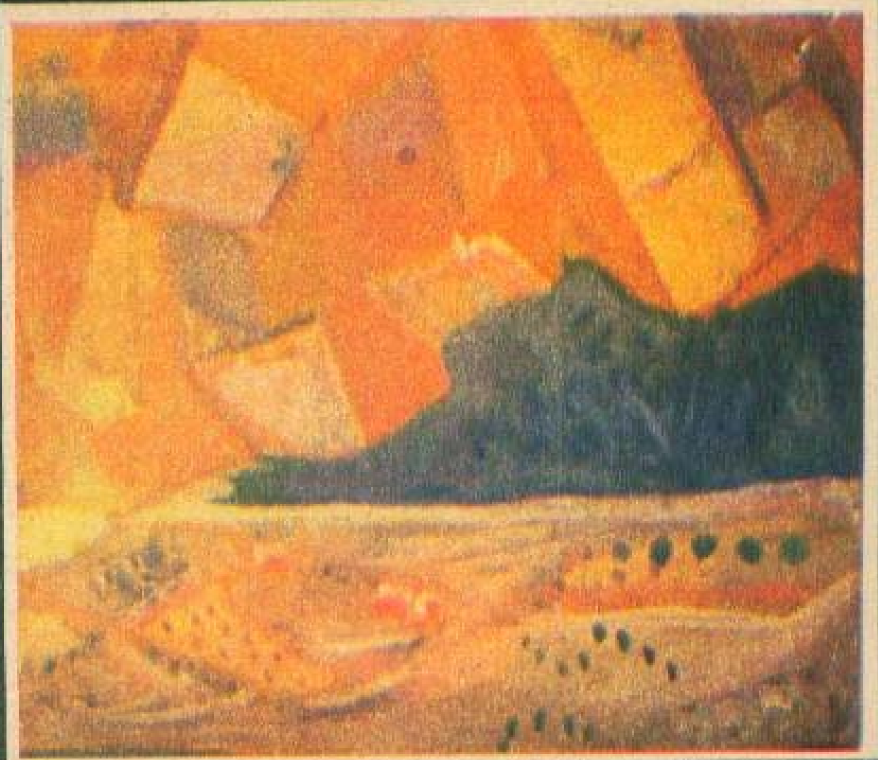
UN ALES:

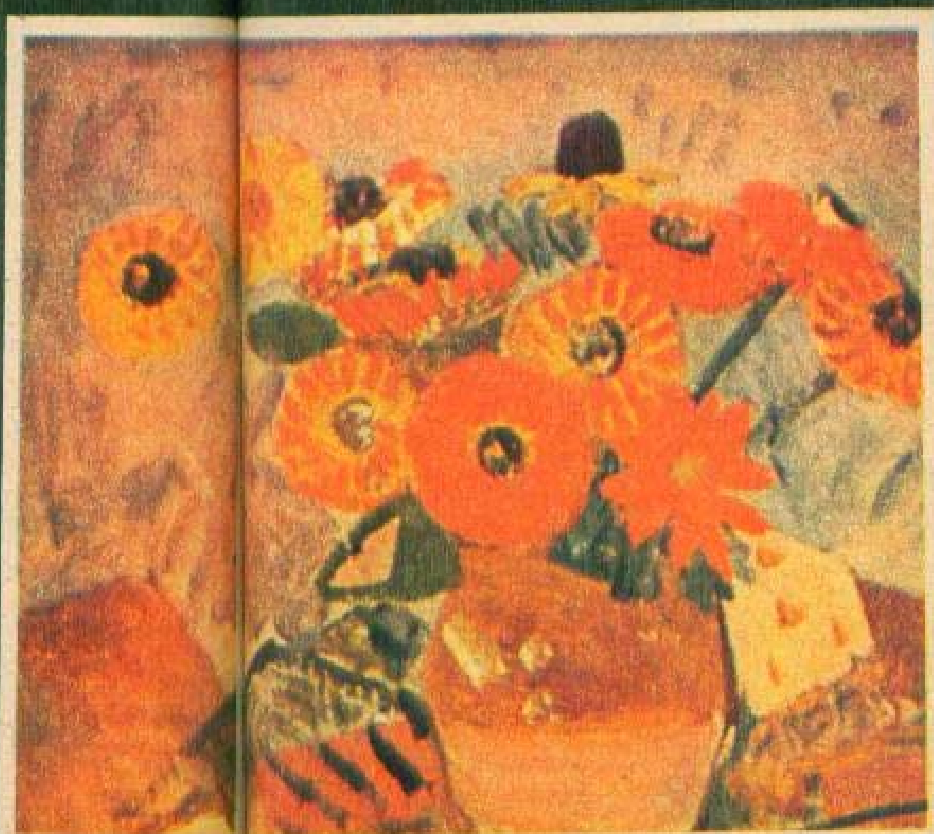
ION POPESCU-NEGRENI

Un mare talent, dublat de o înaltă ținută morală... La Otopeni sau pe undeva prin Floreasca, Ion Popescu-Negreni trăiește și pictează atent la vuietul acestei lumi doar atît cît să-l poată zidi în creație durabilă. Și credem că nu se poate concepe o împlinire de destin mai superbă, cît timp mai există putere în noi să investim o pictură cu valoarea unui contract cu destinul...

Pictura lui Ion Popescu-Negreni vine spre noi de foarte departe și de demult. Trecutul pe care-l încorporează conferă creatorului ei dreptul de a se înscrie într-o tradiție nestinsă chiar și cînd flacăra ei s-a cerut adăpostită de vînturi potrivnice, de neclintit prin răstălmăcire și, mai devreme sau mai tîrziu, neînvinsă. Și întîlnirea cu lumea acestor culori rămîne întruna și stranie și tonică: ca și cum ceva din Andreescu și-ar fi supraviețuit sieși, într-o nouă statură, ca și cum ceva din Luchian s-ar fi reîntors la Moinești sau la Brebu, pe aripa unei aspirații noi, ca și cum, amăgiți de un capriciu de înțeles al memoriei, laolaltă cu nisipul adunat din mulțimea clepsidrelor sparte, ne-am îndemna să turnăm nădejdi noi într-o nouă clepsidră.

MIHAI PELIN

REMEMBER

1886 — Coana Chirița la Iași

Teatrul Național din București reia, la 23 octombrie 1886, piesa **Coana Chirița la Iași** de Vasile Alecsandri. La spectacol asistă și autorul, care a doua zi scrie unui prieten: „Am revăzut aseară pe bietul Millo (Matei) în **Kirița la Iași** și mărturisesc că am fost uimit de a vedea succesul acestei piese care s-a reprezentat pentru întîia oară în 1844. Cîtă suvenire de tinerețe a depășit în mine acest tablou al societății noastre de acum o jumătate de secol! Bietul Millo, îmbătrînit, slăbănogit, a jucat cu multă vervă, deși nu-l mai ajută glasul. Publicul a rîs ca și cel din 1844 și, zărindu-mă în loje — pe care Kirița o numea lojniță — după ce l-a rechemat pe Millo, a strigat autorul. Am fost obligat iar a mă prezenta pe scenă. Cum trece vremea!".

1884 — Apa Cișmigiului

După cum vedem din această fotografie — realizată la 1857 — Cișmigiul arăta destul de bine la jumătatea secolului trecut. Avea însă un neajuns, care nu apare în imagine: apele lacului său constituiau un permanent pericol pentru sănătatea publică. Erau așa-zise ape stătute, în care putrezeau vegetațiile. La 1 septembrie 1884 revista **Analele Medicale Române** aduce o știre îmbucurătoare: „În curînd vom vedea apa infectă din lacul Cișmigiu scurgîndu-se în Dîmbovița, spre a face loc lucrărilor de însănătoșire a acestei grădini atît de insalubră în centrul Capitalei". Cișmigiul împlinea atunci două decenii de existență, avusese ani săi de strălucire, dar ajunsese, într-adevăr, un pericol, fiind neglijat de edilii respectivi. În anul următor au fost executate lucrările proiectate și Cișmigiul și-a recăpătat strălucirea sa.

Moda

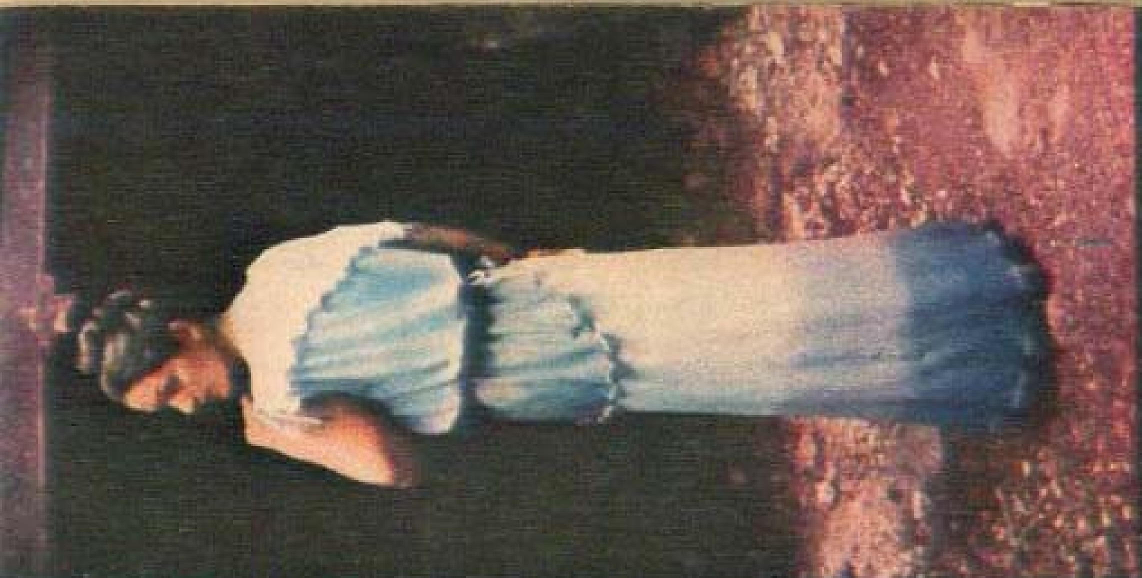
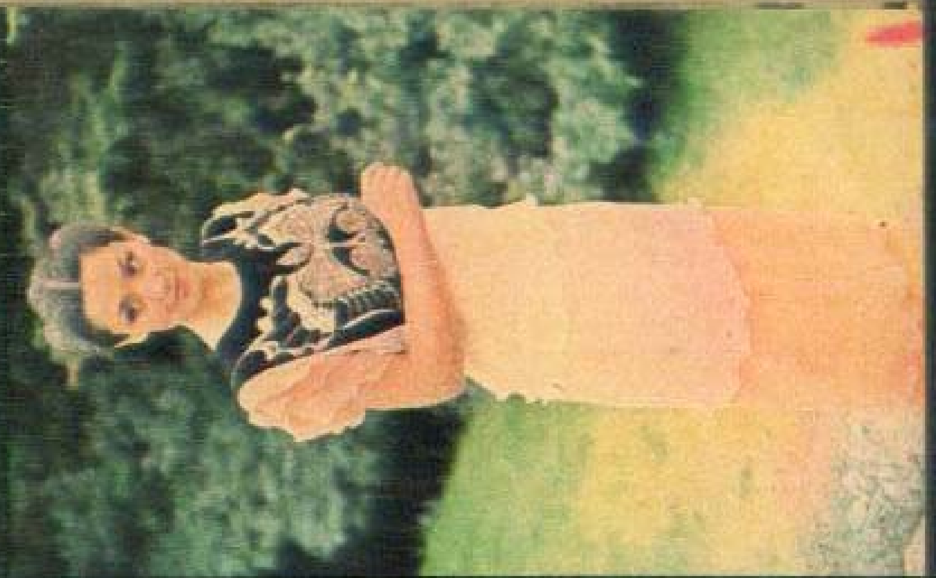
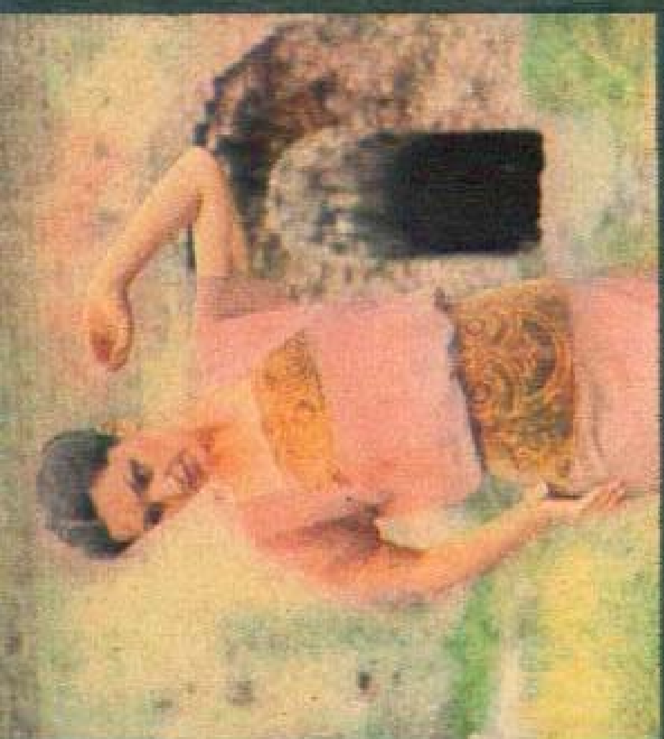
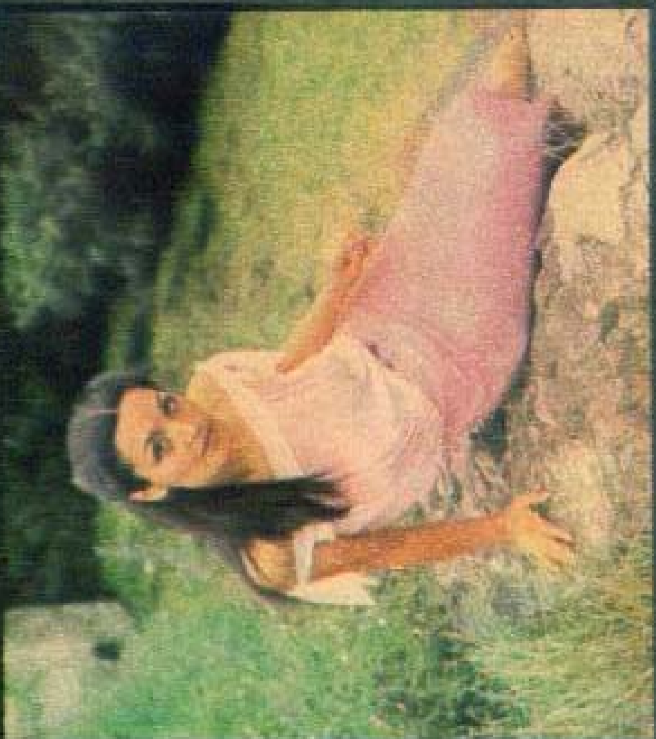
Semnată de Elisabeta Köllő Balaieș

Prezentării noastre generale a modei acestui an adăugăm și cîteva creații vestimentare făcute de mîna și imaginația unei artiste. Este vorba de rochiile Elisabetei Köllő Balaeș, ce au fost expuse în vara anului trecut într-o expoziție personală găzduită de „Galeria Cenaclu" aflată pe o stradelă a Capitalei, de un farmec deosebit, Hanul cu Tei. Este locul unde artiștii plastici: pictori, ceramiști, graficieni etc. își expun spre vînzare, în magazine specializate, produsul muncii și artei lor.

Aici, Elisabeta Köllő Balaeș și-a demonstrat priceperea și bunul gust. Rochiile executate din pînză topită au păstrat linia tubulară, atît de în vogă, au păstrat linia rochiilor vaporoase susținute doar de bretele subțiri, subliniind, o dată în plus, imaterialitatea lor aparentă. Transparența pînzei topite marchează și mai mult destinația modelelor, potrivite purtării în sezonul estival.

Să remarcăm și să reținem acest nume, ținînd cont că la magazinele Fondului plastic bunul gust își are casă bună, și unde vom da, desigur, și de creațiile vestimentare ale Elisabetei Balaeș. Expoziția de anul trecut nu a făcut decît o prezentare a creatoarei și s-a constituit într-o adevărată carte de vizită de care vom ține seamă. Priviți cîteva din modelele alese de colega noastră Elena Ghera pentru dumneavoastră.

CORNELIA B. ■

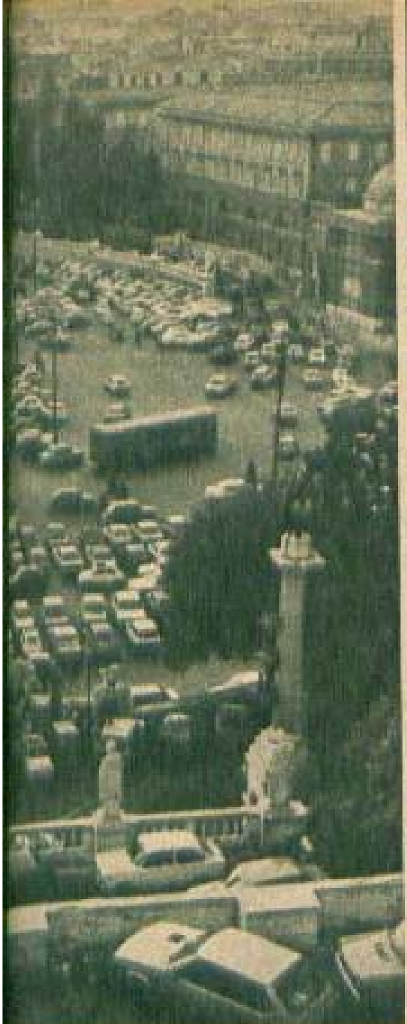

Fotoreporter la ROMA

În Piața Navona, liniș
un cuib al ei, permanen
noii veniți vorbesc în șo
ţenia acestui loc, mi-am
dimineață mohorită rond
la ansamblul sculptural
la Tirgu Jiu. Mi-am adus
cu citiva ani, cind mă a
tăcerii am văzut niște a
jos, lingă scaunele lui
ginditori. Atunci mi-am
tere magică poate avea
moștenire de artă. Tăcut
început să fotografiez fi
sculptură, fiecare colț de
cărămiziu al clădirilor c
pierea și în jurul Pieței
ment mi-am dorit o
meu, rămas acasă, apro
străjuiesc Valea Putnei,
ascultat mersul fiecărui
sațul meu de a privi și
această splendoare plăm
sufletul și de miinile
tr-un dans imaginar, a
pe toți ai mei de acasă
bucura de acest ospăț
drept să uit de Fontana
drala San Giovani, de S
coli, de Compidoliu, Te
lui Constantin, de Basilic
giore, Piața Spaniei, de
și atitea statui și poduri.

EM

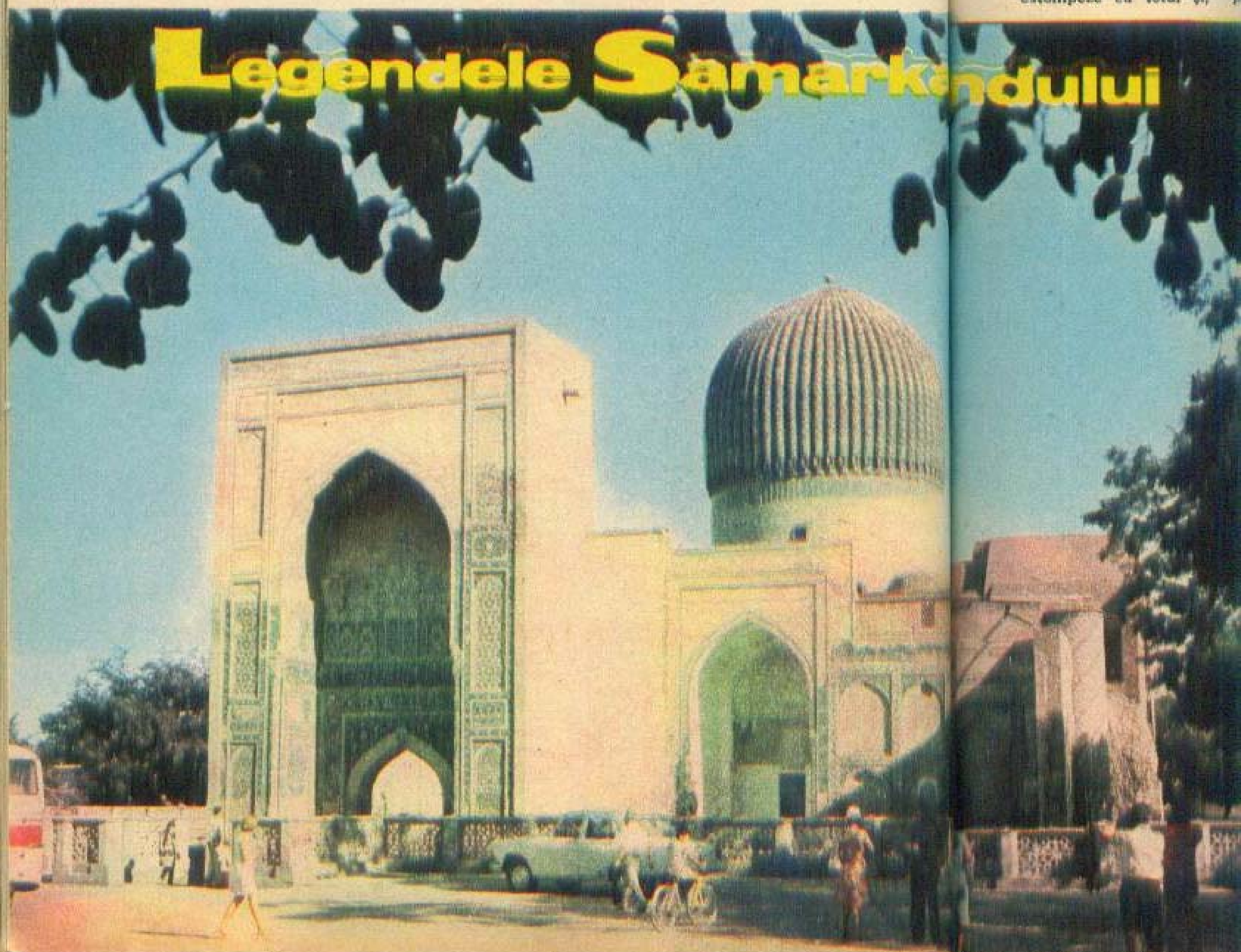
In Piața Navona, liniștea parcă își are un cuib al ei, permanent. Aici, parcă toți noii veniți vorbesc în șoaptă. Peste cumințenia acestui loc, mi-am făcut și eu într-o dimineață mohorîtă rondul, tăcut, cu gîndul la ansamblul sculptural al lui Brâncuși de la Tîrgu Jiu. Mi-am adus aminte că în urmă cu cîțiva ani, cînd mă aflam în fața mesei tăcerii am văzut niște americani întinși pe jos, lîngă scaunele lui Brâncuși, tăcuți și gînditori. Atunci mi-am dat seama ce putere magică poate avea asupra noastră o moștenire de artă. Tăcut, cum spuneam, am început să fotografiez fiecare detaliu de sculptură, fiecare colț de casă, fiecare perete cărămiziu al clădirilor ce viețuiesc în apropierea și în jurul Pieței Navona. În acel moment mi-am dorit o doină peste sufletul meu, rămas acasă, aproape de stîncile ce străjuiesc Valea Putnei, din Vrancea. Am ascultat mersul fiecărui porumbel peste nesațul meu de a privi și de a mă bucura de această splendoare plămădită de mintea, de sufletul și de mîinile omului. Atunci, într-un dans imaginar, am adus lîngă mine pe toți ai mei de acasă, pentru a ne putea bucura de acest ospăț spiritual. Ar fi nedrept să uit de Fontana di Trevi, de Catedrala San Giovani, de Santa Maria in Aracoli, de Compidoliu, Teatro Marcello, Arcul lui Constantin, de Basilica Santa Maria Maggiore, Piața Spaniei, de Pantheon, de atîtea și atîtea statui și poduri.

EMANUEL TĂNJALĂ ■

Sînt de fapt trei Samarkanduri în unul singur. Este, mai întîi, Samarkandul modern, cu blocuri de locuințe înalte, cu edificii administrative somptuoase, străzi largi, cu școli, universitate, institute de cercetări, cinematografe, hoteluri, cu întreprinderi industriale și magazine. Există apoi partea veche a orașului, datind de la sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului nostru. Aspect pașnic, de tîrg oriental, cu case mici, avînd, mai toate, grădini, cu ulițe strîmbe și înguste, străjuite de arbori, duzi, tei, salcîmi, oțetari. Și mai există, în sfîrșit, în Samarkand, orașul-muzeu, cu edificii monumentale, construite cu cinci-șase veacuri în urmă, cînd aici se afla capitala marelui imperiu mongol al lui Timur Lenk, zis și Tamerlan, și Șchiopul de Fier, și Spaima Răsăritului și Apusului.

Avînd drept ghid un coleg de breaslă din localitate, m-am îndreptat spre necropola Șahi-Zinda, alcătuită din unsprezece mausolee construite în cursul veacurilor al XIV-lea și al XV-lea. În unele din cele mai vechi ziduri sînt îngropate rudele apropiate ale lui Timur, între care soția Tuman-Aka și sora Șirin-Bika-Aka. La capătul unei uși măiestrit sculptate, se află cel mai vechi ansamblu al necropolei Șahi-Zinda — mausoleul lui Kussam Ibn-Abbas, cel care a propovăduit și împămîntenit islamul în Samarkand, după cucerirea orașului de către arabi. Declarat, pentru aceste prestații, sfînt, Kussam este eroul unei legende pe care obligatoriu o află orice vizitator al necropolei. La sfîrșitul ultimei sale predici, propovăduitorul și-a luat cu propriile lui mîini capul de pe umeri, l-a pus la subțioară și, astfel echipat, a plecat și s-a ascuns într-o peșteră, unde trăiește și astăzi. De aici și denumirea de „Șahi-Zinda", care înseamnă „Împăratul Viu".

Legendele Samarkandului

Străbătînd galeria care lea-
gă cele unsprezece mausole-
între ele, ai impresia c
înaintezi pe o străduță din
tr-un oraș răsăritean. Da
liniștea aproape totală ș
mai ales, iarba care izbuteș
te să țîșnească din piatră a
colo unde te aștepți mai pu
țin îți aduc permanent a
minte că te afli totuși în
tr-un cimitir. Manifestînd
grijă deosebită pentru con
servarea tuturor componen
telor necropolei (unele ele
mente au fost cu multă fi
nețe restaurate), factorii res
ponsabili s-au priceput să a
menajeze astfel întregul an
samblu încît, pe de o parte
impresia de cimitir să nu s
estompeze cu totul și, p

Străbătind galeria care leagă cele unsprezece mausolee între ele, ai impresia că înaintezi pe o străduță dintr-un oraș răsăritean. Dar liniștea aproape totală și, mai ales, iarba care izbutește să țîșnească din piatră acolo unde te aștepți mai puțin îți aduc permanent aminte că te afli totuși într-un cimitir. Manifestînd o grijă deosebită pentru conservarea tuturor componentelor necropolei (unele elemente au fost cu multă finețe restaurate), factorii responsabili s-au priceput să amenajeze astfel întregul ansamblu încît, pe de o parte, impresia de cimitir să nu se estompeze cu totul și, pe de altă parte, să se pună cît mai bine în valoare moștenirea de artă prezentă aici. La Șahi-Zinda întîlnim mostre ale ceramicii decorative fără egal.

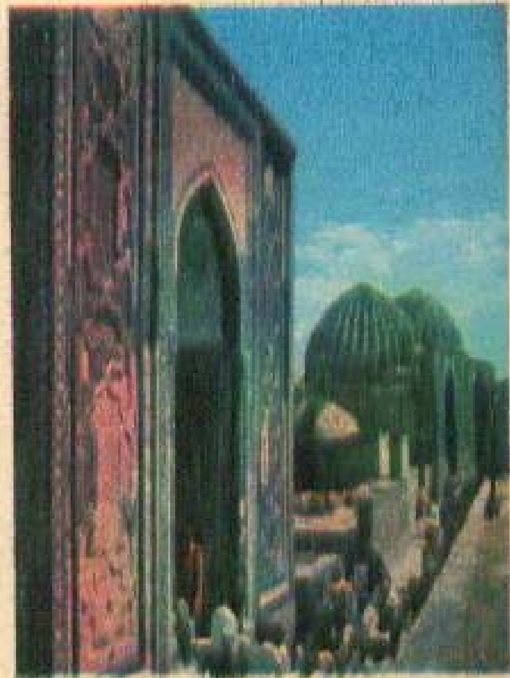

Ne îndreptăm apoi pașii către mausoleul Guri-Emir, cea mai bine păstrată construcție din vremea lui Timur. Monument de arhitectură de o deosebită frumusețe, vestit mai ales prin cupola sa, pe care poeții o mîngîiau comparînd-o cu o boltă de peruzea, Guri-Emir este vestită și prin faptul că aici se află mormîntul lui Timur însuși. Sîngerosul stăpînitor al imperiului mongol a pus să se construiască acest mausoleu pentru a înmormînta în el pe nepotul său favorit, Muhammed Sultan, fără să bănuiască atunci că peste puțină vreme se va muta el însuși aici, pe vecie. În afară de Tamerlan și de Muhammed, aici mai sînt înmormîntați doi fii ai monarhului, Șah-Ruh și Miran-Șah și vestitul învățat Ulugbek.

De numele mausoleului Guri-Emir (în traducere „Mormîntul Emirului"), se leagă o palpitantă aventură arheologică: deschiderea mormîntului lui Timur și al lui Ulugbek. Savanții voiau să verifice dacă rămășițele pămîntești ale celor două ilustre personalități se află sau nu în mormintele care le poartă numele, pentru că relatările cronicilor erau contradictorii. Unul din autori, de pildă, afirma categoric: „Șah-Ruh, fiul lui Timur, aflînd de moartea tatălui său, a venit în grabă din Herat la Samarkand, a scos corpul din sarcofagul de marmură și l-a dus într-un loc necunoscut". Îndoieli existau și cu privire la Ulugbek. Se află oasele lui în mormînt? Dacă da, atunci a fost sau nu ucis prin decapitare, de către un ucigaș plătit, așa cum scriu cronicile vremii?

Iată, după reportajul apărut în iunie 1941 în ziarul *Pravda Vostoka*, cîteva aspecte din timpul deshumărilor. Primul a fost deschis mormîntul lui Timur. După ce a fost dată la o parte

Mauzoleul Gur-Emir, în care se află mormîntul lui Timur Lenk și al lui Ulugbek (Foto A.P.N.)

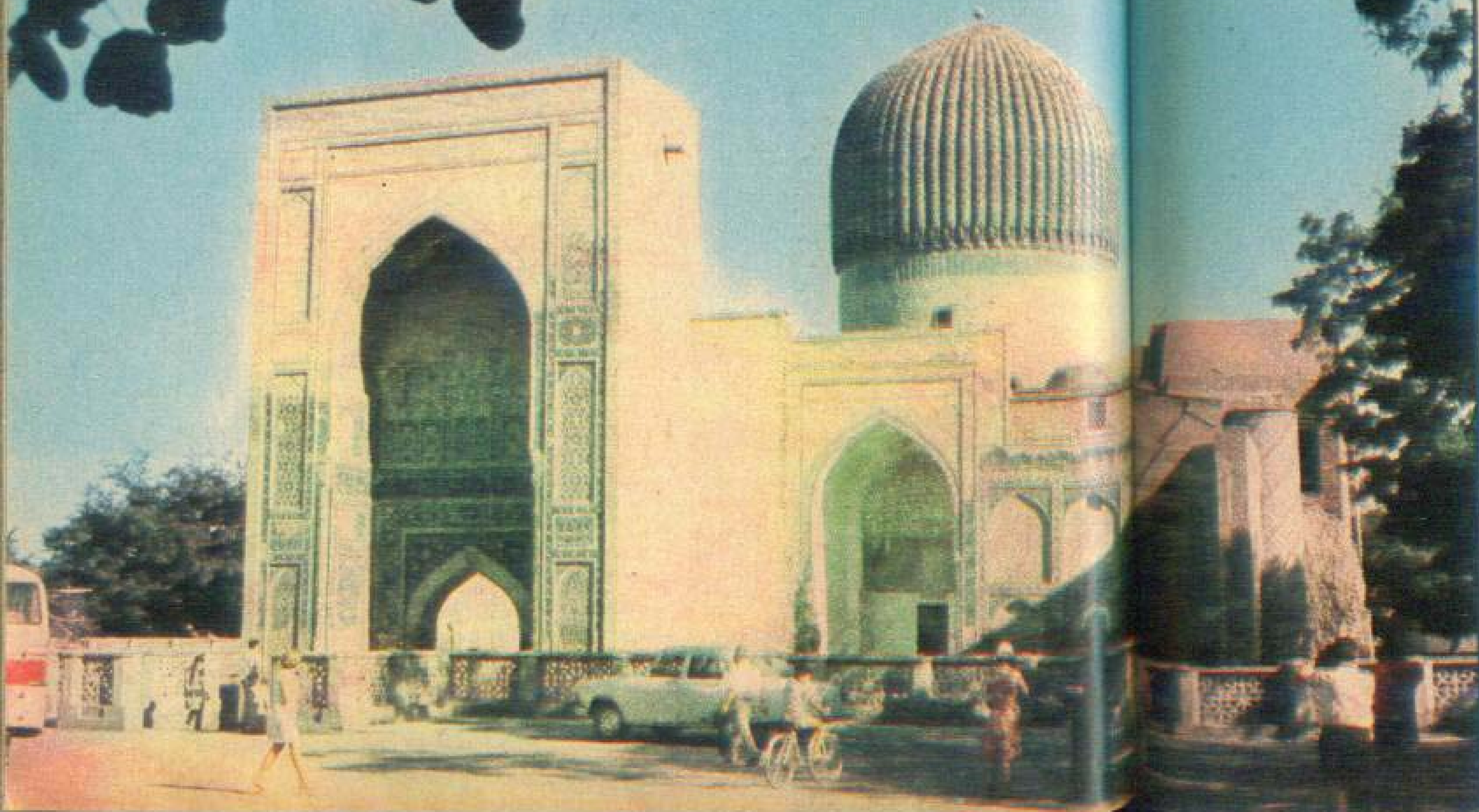
Cîteva din mauzoleele necropolei Șahi-Zinda, construite în secolele XIV—XV

piatra de aproape 4 tone, s-a văzut că în spațiosul sarcofag de marmură se află... un sicriu de lemn, grosolan geluit și îmbinat. Mirare printre cei prezenți, întrucît știau că pe vremea lui Tamerlan musulmanii drept credincioși erau îngropați înveliți doar în lințoliu. Cineva își aduce însă aminte că Timur a murit la 500 de kilometri de Samarkand, în apropierea orașului Otrara; în astfel de împrejurări, corpul decedaților era transportat la locul de îngropăciune cu cămilele, în sicriu sau într-o ladă de lemn. Dar, nu cumva sicriul este gol? Se ridică capacul. Toți respiră ușurați: în sicriu se află un schelet care este cu siguranță al „Spaimei Răsăritului și Apusului". Academicianul M. M. Gherasimov ia cu atenție din coșciug țeasta răposatului de-acum șase veacuri și-o arată celor prezenți. Apoi, pentru a opri procesul de degradare a oaselor craniului, acestea sînt imediat introduse într-un vas cu ceară topită. (Ulterior, folosind craniile timurizilor, profesorul Gherasimov a izbutit să le reconstituie chipurile).

Aceleași emoții încearcă grupul de oameni de știință și în fața mormîntului lui Ulugbek. Oare oasele marelui astronom și om politic

estompeze cu totul şi, pe

Legendele Samarkandului

Legendele Samarkandului

se află realmente acolo? Fiindcă fanaticii religioşi care au pus la cale moartea lui se lăudau că nu dau pace victimelor lor nici în mormînt. Se ştie că fiul lui Ulugbek, care l-a dat pe celebrul său tată pe mîna mulelor şi muftiilor reacţionari, aflînd, pe cînd se găsea în hagialîc la Mecca, de tragica dispariţie a savantului, nici măcar nu s-a interesat ce s-a făcut cu corpul decapitat al celui ucis. Ulugbek a fost îngropat pe furiş în cimitirul localităţii unde fusese omorît mişeleşte, cu o lovitură de sabie, pe care asasinul plătit i-a aplicat-o atît de năprasnic, încît, după cum glăsuieşte letopiseţul, capul a fost proiectat în colţul opus al curţii. Abia mai tîrziu, după domnia paricidului, corpul lui Ulugbek a fost adus şi înmormînat la Guri-Emir. Şi iarăşi întrebări nerostite printre istoricii şi arheologii prezenţi. Vor găsi rămăşiţele lui Ulugbek? Cu sau fără ţeastă? Pentru că ucigaşul putea să ia cu sine capul victimei. Încă puţin şi piatra este dată la o parte. Toţi se îngrămădesc să vadă ce se află în mormînt. Da, oasele marelui învăţat se află acolo. Căpăţîna este aşezată pe o perniţă de argilă, ataşată cu grijă oaselor umerilor, avînd doar o mică deplasare spre stînga. Un reputat antropolog examinează imediat rămăşiţele. Datele din cronici se confirmă: vertebra gîtului era secţionată de parcă fusese folosit un brici.

Toate acestea îmi vin în minte admirînd neasemuita „cupolă de peruzea". Cîtă istorie acoperă ea, fie şi numai prin adăpostirea celor două morminte! Şi, în acelaşi timp, cît geniu uman închide în zidurile sale acest monument excepţional!

Dar timpul presează şi iată-ne la ruinele vechii moschei Bibi Hanim. Ca şi în cazul necropolei Şahi-Zinda, numele vine tot de la o legendă, care aduce cu cea a Meşterului Manole. În timp ce Timur era plecat în una din numeroasele sale expediţii, soţia lui, frumoasa Bibi Hanim, dorind să-i facă o surpriză plăcută, adună meşteri şi-i pune să ridice o moschee. Cu toate că împărăteasa cobora în fiecare zi în mijlocul constructorilor, pentru a-i zori la treabă, lucrul înainta greu. A reieşit că şeful grupului de constructori trăgea dinadins de timp, ca să poată s-o vadă cît mai des pe stăpînă, care-i căzuse cu tronc. Între cei doi a avut atunci un schimb de cuvinte de toată frumuseţea, în dulcele stil oriental, înflorit şi de mare plasticitate, simplu şi neapărat pilduitor, în cursul căruia s-a dat, implicit, şi o nesofisticată dar foarte convingătoare definiţie a dragostei. La un moment dat, în faţa insistenţelor zidarului, împărăteasa i-a spus: „De ce te uiţi mereu numai la mine? În jurul meu am atîtea roabe şi multe dintre ele nu sînt mai prejos ca mine în frumuseţe. Alege pe oricare dintre ele şi ţi-o voi dărui. Iată, priveşte aceste ouă încondeiate, ele sînt de culori diferite şi cu desene diferite, nici unul nu seamănă cu altul; dacă însă le spargi şi le cureţi de coajă, toate sînt la fel. Aşa sîntem şi noi, femeile". Tînărul nu s-a dat bătut şi a replicat: „Iată două pocaluri absolut la fel. Pe unul îl umplu cu apă, pe celălalt cu vin alb. Şi acuma ele seamănă perfect unul cu altul, nu le poţi deosebi, dar dacă îmi voi apropia buzele de ele, unul mă va îndumnezei printr-un foc mistuitor, iar pe celălalt nici nu-l voi simţi. Aşa e şi cu dragostea".

Cum zvonurile despre o apropiată întoarcere a lui Tamerlan se înteţeau, frumoasa doamnă este nevoită să accepte propunerea meşterului înamorat: pentru a termina zidirea pînă la venirea monarhului, să-l lase pe meşter, ca plată, s-o sărute. Cu toate că Bibi Hanim a reuşit, în ultimul moment, să-şi acopere obrazul cu palma, sărutarea a fost aşa de fierbinte încît a trecut prin mînă şi i-a ars obrazul, lăsîndu-i o pată. Timur a observat semnul străin, a aflat toată povestea şi s-a năpustit să-l prindă pe îndrăzneţ şi să-l certe cu iataganul. Ca să se salveze, constructorul a urcat în fugă, împreună cu un ucenic al său, scările minaretului, pînă sus, în lojă. Cînd a ajuns aici, Şchiopul de Fier nu l-a mai găsit decît pe ucenic. Acesta i-a spus că meşterul şi-a făcut aripi şi a zburat.

Aşa glăsuieşte legenda, dar ea nu prea are legătură cu adevărul istoric. Nu se cunoaşte nici o soţie a lui Timur care să se fi numit Bibi Hanim. Pe de altă parte, se ştie că cel care a iniţiat şi ordonat construirea moscheei a fost Timur însuşi. Două sute de constructori au trudit la înălţarea clădirii, alţi cinci sute au tăiat piatră în munţii de lîngă Pendjikent. Construcţia nu era gata, cînd Timur a pornit iar la război. Întors la Samarkand, s-a îndreptat întîns, fără să descalece, către geamie. Aici a găsit un ansamblu de construcţii ca-n poveşti. Pe o suprafaţă de 130x102 metri se aflau: marele portal, construcţie impunătoare, cu două minarete înalte de 50 de metri, în părţi, două moschei mici, faţă-n faţă, una la dreapta şi alta la stînga, piedestalul pentru coran, în centrul curţii, iar în fund marea moschee, moscheea-catedrală, prevăzută şi ea cu un portal şi cu două minarete. Pereţii exteriori ai tuturor clădirilor erau bogat decoraţi cu cărămizi smălţuite, multicolore, cu ornamente geometrice şi motive religioase. În interior, maiolica, marmura şi papier-mâché-ul creeau o armonie înălţătoare. Cruntul Tamerlan a examinat totul cu atenţie şi... n-a fost mulţumit. Ca urmare, cei ce răspundeau de înălţarea monumentului au fost spînzuraţi. Timur nu umbla nici la el acasă cu jumătăţi de măsură.

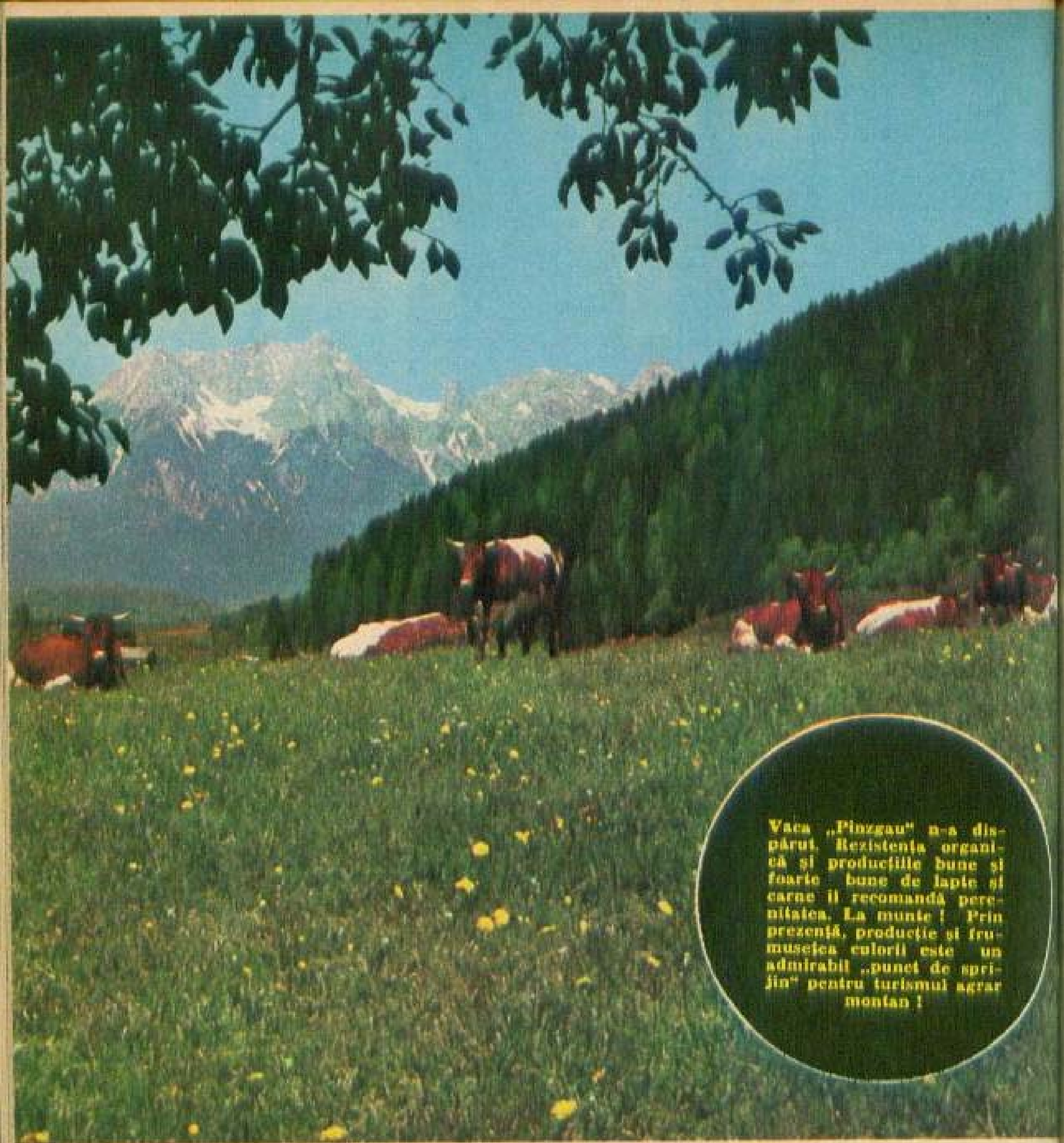
ION D. GOIA ■

Carpaţi 2000

O MARE PERSPECTIVĂ PENTRU MUNTELE ROMÂNESC:

AGROTURISMUL

Vaca „Pinzgau" n-a dispărut. Rezistența organică și producțiile bune și foarte bune de lapte și carne îi recomandă perenitatea. La munte! Prin prezență, producție și frumusețea culorii este un admirabil „punct de sprijin" pentru turismul agrar montan!

Condițiile naturale din Munții Carpați pot fi considerate ca excelente pentru desfășurarea a două activități principale, pentru care există o bază efectivă: **creșterea animalelor** și **turismul**. Luînd în analiză această bază, constatăm că ea se compune, la rîndu-i, dintr-o serie de realități concrete, astăzi prezente, pe care se poate construi acea structură prin intermediul căreia potențialul global al zonei de munte să se valorifice integral și în folosul plenar al întregii societăți românești.

Varietatea de forme sub care se prezintă regiunile montane — ca manifestare climatică și microclimatică, ca relief, experiență tradițională în zooagricultura montană, grad de păstrare a coloraturii și farmecului local, dat la rîndu-i de obiceiuri, port, dansuri, cîntece, stilul construcțiilor, temperamentul și mobilitatea spirituală a populației etc. — reprezintă tot atîtea condiții favorizante. Un loc nu puțin însemnat îl ocupă și valoarea peisajului, patul de ape, naturalitatea regiunii, absența stărilor de poluare, edificiile

istorice, poziția față de localitățile urbane dens populate, structura speciilor de animale cu nivelul preponderenței celor două specii principale — bovinele și ovinele —, numărul cailor și boilor de muncă, rețeaua de drumuri și multe altele. Principalele raționamente în îmbinarea celor două forme de activitate utilă — creșterea animalelor și turismul — rămîn cele economice, pe de o parte, și cele ce formează noțiunea de „civilizație", înțelegînd prin aceasta nivelul de cultură generală al populației, nivelul educației igienico-sanitare și comportamentale etc.

Faza încă tradițională în care se află creșterea animalelor în zonele noastre de munte nu poate asigura rentabilitatea economică necesară — prin autogestionare —, ca dealtfel zootehnia montană în general. Discutînd chiar situația celor mai dezvoltate regiuni montane din lume, modernizate și mecanizate complex, datorită dependenței de factori microclimatici inconstanți și puțin favorabili și dificultăților create de înclinația pantelor, ca și capacitățile scăzute de producție a pămîntului, ajungem la concluzia că această zootehnie **nu se poate rentabiliza prin ea însăși.**

În astfel de condiții, și întrucît nu poate fi adusă în discuție abandonarea unor pămînturi dificile, dar apte să producă bunuri materiale — în primul rînd lapte și carne, deci proteină animală, apoi, piei, lînă, fructe ș.a. — metodologia înaintării, orientarea de viitor presupun fixarea asupra unor adjuvante eficiente, la care se poate apela în mod efectiv. Iar primul dintre aceste adjuvante se verifică a fi reprezentat de turismul montan în general și **de agroturism în mod special.**

În abordarea, cel puțin teoretică, a ideii agroturistice în Carpați, vom ține cont de faptul că turismul în interiorul gospodăriei crescătorului de animale muntean nu poate fi introdus nici în termen scurt, nici în mod plenar. Ca orice lucru ce reprezintă o noutate, este previzibilă starea de „rezistență la nou", adică o acțiune tipic conservatoare, cu forme variate de exprimare. Dar în zonele cu muntele populat cu gospodării, oameni și animale, unde există o natură convingătoare prin estetică peisagistică și, mai ales, acolo unde tradițiile culturale au reușit să se mai păstreze, fie și parțial, abordarea agroturismului poate deveni o acțiune cu șanse efective de reușită.

La alcătuirea unei liste de enumerare a valorilor montane „la zi", devine necesar a se ține cont și de amănunte, practic de actuala infrastructură, prin analiza la nivel de specialitate a fiecărui element în parte, cu toată gama de variabilitate a posibilităților de influențare a vieții comunității sociale reprezentată de satul de munte. Ceea ce se impune, încă din faza preliminară, este acceptarea soluției interconditionării dintre turism și zooagricultura montană, în ideea turism numai **cu zooagricultură.** Mai exact un astfel de turism poate fi practicat numai în acele gospodării unde există și animale, în număr corespunzător capacității de producție furajeră anuale a pămîntului deținut de producător. În sfîrșit, desigur, agroturismul în Carpați presupune o fază preparatorie deosebit de minuțioasă.

Pe de o parte, intră în discuție necesitatea educării de masă a populației, orientarea spre o astfel de activitate — cu instituirea de cursuri și de școli speciale —, iar pe de altă parte, crearea unor posibilități, a unor condiții de sprijinire din partea statului, prin credite, asistență tehnică, proiecte, lărgirea rețelei de drumuri, apă, electricitate etc. Se va avea în vedere și faptul că din calcularea timpului necesar muncii într-o gospodărie zooagricolă montană mijlocie, cu un efectiv mediu de 10 vaci cu lapte — aproximativ aici situîndu-se optimul încărcăturii cu animale — a rezultat faptul că familia nu ar putea oferi turiștilor o pensiune completă. Gradul de ocupare, în special al femeii, al gospodinei, atît în zooagricultură cît și în activități decurgînd din necesități proprii familiale, nu lasă deci spații suficiente pentru prepararea meselor de prînz și de seară, pentru igiena veselei, a încăperilor etc. O concentrare prea accentuată spre turismul cu pensiune completă s-ar produce în dauna creșterii animalelor. Totodată, pentru exemplul utilizat — de 10 vaci cu lapte —, necesitatea modernizării grajdurilor, prin introducerea electricității, apei, instalației de evacuare a dejecțiilor lichide, mulsului mecanic, precum și a principalelor unelte destinate agriculturii montane (minicositoarea mecanică, miniîntorcătorul de fîn și minicarul pentru transport) reprezintă condiții de neînlocuit.

Aceste elemente de modernizare sînt extrem de necesare, definitorii, spre a se putea asigura o viteză de lucru substanțial sporită în creșterea animalelor — deci eficientă economică —, prin care să se poată crea timpii necesari a fi investiți de gospodină în turism, iar de gospodar, în ceea ce am denumit „a treia ocupație importantă a crescătorului de animale muntean" **în microindustria locală de viitor.** Prin calcularea în continuare a timpului de muncă necesar activității turistice — unde rolul femeii este de importanță determinantă — rezultă că este cu putință o investiție de timp-muncă în asigurarea serviciilor turistice, însă în limitele a două aspecte : întreținerea igienei și prepararea și servirea dejunului, cu resursele alimentare furnizate de gospodăria proprie (lap-

AGROTURISMUL

te, smîntînă, brînzeturi, ouă, dulcețuri, miere, fructe ș.a.).

Aici intervine însă elementul ce determină necesitatea dezvoltării **turismului de stat** în acele localități rurale de munte ce intră în circuitul turistic : asigurarea meselor de prînz și cină și a activităților de agrement, susținerea sanitară a cerințelor firești pentru turiștii ce au optat pentru o astfel de variantă de petrecere a concediului de odihnă. Tot aici pot fi luate în vedere : minihoteluri cu programe de seară în sezoanele de vîrf, miniterenuri de sport, bazine de înot, saune, cabinete medicale specializate în medicină sportivă, cu multă atenție acordată utilizării plantelor medicinale etc. Spațiile de cazare existente în minihotelurile de stat devin astfel soluții pentru turismul de sfîrșit de săptămînă, pentru turismul de tranzit, sau pentru cel internațional. Spațiile de cazare din gospodării este de preferat să fie destinate exclusiv turismului de durată și în sistem familial, organizat printr-un serviciu propriu de turism agrar, al asociațiilor crescătorilor de animale.

Stînile turistice, mijloacele de agrement hipo, parcurile zoologice de altitudine, participarea la sărbători și obiceiuri locale, spectacolele folclorice ș.a. sînt alte aspecte, ce țin de organizarea unor concedii atractive. Cooperarea dintre asociațiile crescătorilor de animale și turismul de stat devine un deziderat de neînlocuit în acest caz, necesitînd instalarea unui sistem de relații specializat, cu efect bilateral : zootehnie și turism.

O perspectivă deosebită o poate dobîndi și turismul montan **de iarnă**. Spunem „deosebită", plecînd tocmai de la considerentul că în munții noștri există zone cu multă zăpadă și terenuri excelente pentru amenajarea pîrtiilor de schi, aspect ce implică turismul de stat. E de avut în vedere și faptul că în perioada de iarnă animalele se află în condiții de stabulație, lucrările agricole sînt mai reduse ca volum și, în acest mod, se creează și timpi disponibili pentru activitatea turistică, pe de o parte, precum și pentru asigurarea tuturor formelor de instruire sau școlarizare a producătorilor în cele două sensuri ce devin esențiale : creșterea animalelor și turismul.

Este deosebit de necesar să fie bine înțeles faptul că turismul agrar montan nu poate prinde viață fără parcurgerea unei etape preparatorii foarte minuțioase, mai întîi pe linie științifică, cu analize și experimentări temeinice de soluții, iar apoi pe linia practicii generalizate, în baza autoconvingerii crescătorilor de animale și cointeresării, prin colaborarea reciproc avantajoasă dintre zooagricultura montană și fracțiunea de stat a turismului montan. Cu alte cuvinte, perspectiva agroturistică în Munții Carpați este efectivă și ea reprezintă o încadrare armonioasă în dezvoltarea de ansamblu a țării.

Stabilirea metodelor, a tehnologiilor de producție, formelor de cooperare, modalităților de instruire, atît a tineretului de vîrstă școlară, cît și a crescătorilor de animale, de pe poziția interesului acut pentru modernizare a vieții în spațiile noastre montane, crearea variantelor de lucru pentru condiții naturale și demografice deosebite, stabilizarea conceptuală asupra unui sistem economico-social și ecologic viabil și adecvat stărilor de fapt proprii zonei de munte și fiecărei microzone în parte reprezintă o sarcină în primul rînd științifică. Aplicarea în practică necesită, la rîndul ei, o etapizare deosebit de exactă, formarea unui mod de gîndire clarificat, rolul modelului, al modelelor experimentale fiind definitoriu. În toate cazurile generalizarea devine o chestiune de mai lungă durată și supusă în permanență unor înnoiri în metodă.

Dacă zooagricultura montană nu-și poate asigura astăzi reproducerea prin ea însăși, turismul agrar și sistemul microindustrial rural-montan devin pîrghiile principale posibile și necesare stabilizării și dezvoltării unui sector care prin definiție este de importanță vitală. Societatea poate deveni beneficiara deplină a valorificării superioare a regiunilor noastre de munte prin aportul unor produse alimentare proteice și valoroase prin naturalitate și calitate în primul rînd, precum și prin efectul sanitar regenerativ dat de însăși natura montană : aer și ape nepoluate, mediu liniștit și inedit, condiții variate și optime de confort spiritual, în primul rînd pentru omul societății moderne al marilor orașe.

Civilizația vacii – însemnul perenității umane (St. Iohan în Tirol)

Carpații pot și trebuie să devină o oază de sănătate și binefacere pentru oameni...

Dr. R. REV ■